

Unge homofile med minoritetsbakgrunn.

En kvalitativ studie med sju lesbiske og homofile med minoritetsbakgrunn bosatt i Norge.

Masteroppgave i Sosialt arbeid

Universitetet i Trondheim, ved institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap.

Sammendrag

Denne studien fokuserer på livssituasjonen til unge homofile med minoritetsbakgrunn bosatt i Norge. Fokuset er på hvilke identitetsrelaterte utfordringer en slik posisjon kan eller vil medføre, hvilken innvirkning stigma har, og hvordan ulike utfordringer håndteres ved hjelp av strategier. Det sentrale teoretiske perspektivet i denne studien er hentet fra Erwin Goffman og hans stigmatologi. Hans konsepter av ”den stigmatiserte”, ”de normale”, og faktisk og tilsynelatende identitet benyttes for å forstå perspektiver om sosial identitet og hvordan informantene tolker at deres omgivelser oppfatter dem, så vel som hvordan de i enkelte samhandlinger velger å underkommunisere sin identitet. Goffmans beskrivelser av passering og tildekking brukes for å skille på hvordan informantene varierer sin presentasjon ut fra samhandlingen de er en del av.

For å gjennomføre denne studien har jeg samarbeidet med organisasjonen Skeiv Verden. Med bistand fra ansatte og frivillige i organisasjonen har jeg fått innsikt i problematikken mange møter i ”komme ut”-prosessen. Skeiv Verden har formidlet kontakt og vært behjelpelig med rekruttering av informanter til dybdeintervjuer. Det empiriske materialet består av syv intervjuer med fire kvinner og tre menn i alderen 17-30 år. Inspirert av *grounded theory* og hermeneutisk tilnærming belyser analysen opplevelser informantene har knyttet til det å erkjenne sin seksuelle legning og åpne seg for andre. Analysen består av to analytiske kategorier, ”komme-ut-prosessen” og ”på scenen”. Funnene belyses ut fra disse kategoriene, hvor fokus er på omgivelsene og ulike samhandlinger informantene har med familie, venner, på skole og arbeidsplassen, og for øvrig i det norske og det etniske samfunnet. Prosesser informantene har vært gjennom har ført til at de i stor grad har valgt sin identitet og sitt liv, framfor å få dem tildelt gjennom tradisjon, normer og forventninger fra venner, familie og resten av samfunnet. Deres respektive situasjoner har i stor grad vært preget av stress og press. De har møtt – og fortsetter å møte – en rekke vanskelige og utfordrende situasjoner, noe som betyr mye for deres daglige livssituasjon. Ulike samhandlinger og relasjoner påvirker informantenes behov for å benytte forskjellige mestringsstrategier for å tilpasse og begrense sin framreden. De har en kompleks og spesiell livssituasjon. Dette speiles i et behov for en tilsvarende spesiell og kompleks forståelse og innsikt hos sosialarbeidere som ønsker å bidra til at individer i tilsvarende livssituasjoner kan få en bedre og mer verdig hverdag. Det foreligger i dag lite faglig materiale å bygge en slik forståelse på. Denne studien har som mål å gi et grunnleggende innblikk i den komplekse problematikken, og på denne måten sette fokus på både individenes egne problemer så vel som det sosialfaglige feltets tynne forståelsesgrunnlag.

Abstract

This study focuses on the lives of young lesbians and gay men from minority backgrounds. The focus is on the identity-related challenges that the informants experience, the impact of stigma, and how various challenges addressed using strategies. The theoretical perspective of this study is built upon Erwin Goffman's stigma theory. His terms of the "stigmatized" and "the normal", as well as his concepts of virtual and actual social identity, is used to understand the perspectives of social identity and how respondents interpret their environments' perception of them, and how the individual in various interactions chooses to under-communicate their identity. Goffman's terms of passing and covering is used to distinguish the informants' often changing presentation of themselves based on what interaction they are taking part in. In conducting this study, I have cooperated with the organization Skeiv Verden (Queer World). With assistance from the staff and volunteers of the organization, I have gained insight into the issues taking place in the "coming-out process". Skeiv Verden has been helpful with providing contact and recruiting informants for in-depth interviews. The empirical material consists of seven interviews with four women and three men, aged 17 to 30 years. Inspired by grounded theory and hermeneutic approach the analysis sheds light on the experiences informants have related to acknowledging their sexual orientation and telling others. The analysis consists of two analytical categories, "coming-out process" and "on stage". The findings are understood from these categories, wherein the focus lies on the impact of different settings and social environments, and the various interactions informants have with their family, friends, school, workplace, and the Norwegian and the ethnic community. The processes my informants have been through has led them to a large extent to choose their own identities and their lives, rather than to those awarded through tradition, norms and expectations from friends, family and society. Their respective situations have largely been characterized by stress and pressure. They have faced – and continue to face – a series of difficult and challenging situations, which means much for their daily life situation. Various interactions and relationships affect my informants' need of using different coping strategies to adapt their appearance and reduce their profile. They have a complex and particular life situation. This knowledge reflects a need for an equally special and complex understanding and insight for social workers who want to help individuals in similar life situations to get a better and more dignified life. There is currently little scientific data upon which to build such an understanding. This study aims to provide a basic insight into the complex issues, and in this way focus on both the individual's own problems as well as the scarce basis for building an understanding in the field of social work.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	II
Abstract	III
1 Innledning	7
2 Tidligere forskning	13
2.1 Tidligere samfunnsvitenskapelige studier	13
2.2 Sosiopolitiske rammer	14
2.3 Sosiokulturelle rammer	15
2.4 Homofile og innvandrere	19
2.5 Homofobi og homonegativisme	21
3 Teoretiske perspektiver	23
3.1 Stigma og stigmatisering	23
3.2 Sosial identitet	26
3.3 Tilsynelatende og faktisk identitet	27
3.4 Kritikk av Goffmans stigma	30
4 Metode	33
4.1 Valg av metodisk tilnærming	33
4.2 Forskningsdesign	34
4.2.1 Deltakende observasjon	34
4.2.2 Intervjuguide	36
4.2.3 Utførelse av intervjuer	37
4.3 Forskerrollen	39
4.3.1 Forskerens integritet	39
4.3.2 Forforståelse og fortolkning	40
4.3.3 Insider og outsider posisjon	42
4.4 Utvalget og utvalgsprosessen	44
4.5 Analyseprosessen	45
4.5.1 Transkribering	45
4.5.2 Tilnærming til analysen	46
4.6 Etske refleksjoner	48
4.7 Utvalget: Presentasjon av informantene	51

5	”Komme ut”- prosessen	53
5.1	Egen identitetsforståelse i konservative familier	53
5.2	Oppdagelses- og erkjennelsesprosessen	55
6	Identitetsforhandlinger i nære relasjoner	61
6.1	Til venner	61
6.2	Til familien	62
6.2.1	Familien og det etniske nettverket	64
6.3	Selektiv grad av åpenhet	65
6.3.1	Det homofile nettverket	66
6.3.2	Hvem er man åpen for?	67
6.4	Avsluttende refleksjoner	68
7	Hverdagen til de som har kommet ut av skapet	71
7.1	Stigmatiserende diskriminering	71
7.2	Familien og jeg	72
7.3	Identitetsforhandlinger i hverdagssamhandling med foreldre	75
7.4	Identitetsforhandlinger i relasjoner i møte med det homofile miljøet	76
7.5	Tilhørighet til et etnisk miljø	79
7.6	Deltakelse i organisasjoner som mestringsstrategi	80
8	Variasjon i tilpassningsstrategier på skole og arbeidsplass	83
8.1	Skole	83
8.2	Arbeidslivet	85
9	Håndtering av stigma i det offentlige rom	89
10	Konklusjon	93
	Referanseliste	99
	Vedlegg 1 - Intervjuguide Skeiv Verden	105
	Vedlegg 2 - Intervjuguide informantene	106
	Vedlegg 3 - Samtykkeerklæring	108
	Vedlegg 4 - Godkjenning fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)	109

1 Innledning

Det overordnede tema for denne studien er unge homofile med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn som er bosatt i Norge. Å ha en identitet som lesbisk eller homofil er noe som for mange kan innebære et liv preget av sosiale sanksjoner og diskriminering. En kombinasjon av ulike bakgrunn og syn på seksualitet kan være en særlig belastning for unge som identifiserer seg som lesbisk eller homofil.

Fokuset på seksualitet og kjønn er i liten grad prioritert i forskning innen fagfeltet sosialt arbeid, noe som kommer fram i litteraturstudiene til Rebecca Van Voorhis og Marion Wagner (2002), Priscilla Dunk (2007) og Merethe Giertsen og Aud Kirsten Innjords (2009). Det kan derfor være rimelig å anta at det er fare for at mange sosialarbeidere har mangelfull kunnskap om hvilken betydning seksualitet har i forskjellige individers livssituasjon. Dette igjen kan ses i sammenheng med kritikk som rettes mot sosialt arbeid-, ved at man kan hevde at sosialarbeidere jobber ut fra standardiserte metoder og hjelpetiltak som ikke tar tilstrekkelig hensyn til særegne behov og kulturelle forskjeller (jfr. Oltedal 2005). Kritikken kan forstås slik at mange sosialarbeidere benytter tidligere praksiserfaringer ureflektert. Den som selv ikke lever som lesbisk eller homofil-, kan se verden gjennom briller der heteroseksualitet og egne normer og verdier blir oppfattet som selvsagt og gitt, og hjelperne mangler sånn sett kunnskap om hvordan det er å leve med andre forutsetninger og i andre rammer. Velment hjelp kan da bli til dårlig hjelp (jfr. Ohnstad og Malterud 2006), siden lesbiske og homofile, så vel som innvandrere, kan bli møtt med en feilforståelse og antagelser som ikke stemmer overens med deres egen virkelighetsoppfattelse.

Denne studien søker å legge grunnlag for dannelse av en bredere og mer reflektert forståelse av en frem til nå lite studert sosial gruppe; en forståelse som må kunne sies å være høyst relevant for fagfeltet sosialt arbeid. Dette kan støttes av hva Marianne Skytten (2008) poengterer: at det er nødvendig å ta høyde for den konteksten og den sosiale maktsituasjonen personer inngår i. Behersker vi dette i sosialt arbeid, åpner det opp muligheten til å danne en forståelse av en persons identitet og livssituasjon. Bedre forståelse vil gjøre oss i stand til å støtte som brukerne søker for å oppnå endring eller bedring av sin livssituasjon. Dette inngår i hva den internasjonale sosialarbeiderorganisasjonen IFSW vektlegger som en del av arbeidsoppgavene til sosialarbeidere (i Levin 2006).

Samfunnsendringer og politiske forhold bidrar til økende variasjon i sosialt arbeid (Støkken 2005, Hutchinson 2009). Økt mangfold i samfunnet gir økt variasjon i mennesker som benytter seg av sosiale tjenester. Det er derfor nødvendig at sosialt arbeid er i stadig utvikling i takt med samfunnsutviklingene, slik at sosialarbeiderne kan møte nye oppgaver og utfordringer med tilstrekkelig kunnskap. Et eksempel er den fremvoksende målgruppen i denne studien. Det kan være problematisk å være åpen lesbisk og homofil med innvandrerbakgrunn, da det kan tenkes at man i en slik situasjon ikke alltid føler seg inkludert i samfunnet. Dette kan oppleves som belastende. Slike utfordringer kan forårsake stress og psykiske vansker, og være en grunn til at lesbiske og homofile er overrepresentert med hensyn til psykisk vansker og selvmordsforsøk (Grønningsæter og Nuland 2008). Behovet for offentlig hjelp kan dermed være tilstede, og å forstå bedre press rundt det å tilhøre dobbelt minoritet kan styrke arbeidet til sosialarbeidere.

Hensikten med denne studien er å ta tak i et lite utforsket område og gi et innblikk til videre utforsking av fagfeltet om utfordringer som lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn har under oppveksten og i dagliglivet. I denne studien tas det utgangspunkt i Erwin Goffmans teorier og begreper om stigma (som vil bli grundig gjennomgått i teorikapittelet). Hvor stigma utforskes i forskjellige kontekster. For å få en adekvat forståelse av sanksjoner og begrensninger som kan framstå som stigmatiserende er det nødvendig å forstå den stigmatisertes egen vurdering og betydning av slike erfaringer (Plummer 1981). Det er derfor viktig å bevisstgjøre seg på og legge til side det man selv sitter på av forforståelse og fordommer, ettersom det er individets (i denne konteksten informantene) erfaringer rundt det å håndtere en stigmatiserende identitet som gis oppmerksomhet. Målet med denne framgangsmåten er å finne ut hvilke erfaringer og tolkninger informantene har av hvordan ytre omstendigheter møter individer som skiller seg ut fra mangfoldet, og hvilke handlinger de utøver for å håndtere disse omstendighetene.

Det som presenteres i denne studien kan sies å gjelde for en liten del av et komplekst felt. Innvandrerbefolkningen i Norge består av mange nasjonaliteter og religiøse grupper (en grundigere begrepsavklaring blir presentert i kap.2). Fokuset for denne oppgaven er ikke på ulike religioners betydning, men heller sammenhengen mellom homofili og utfordringer som følge av kulturarv (både norsk og ikke-norsk). Derfor har det å begrense studien til kun en religiøs gruppe, som for eksempel muslimer eller katolikker, ikke vært sett som hensiktsmessig. Det har heller virket mer nærliggende å rette fokuset på hvilke betydninger ulike etniske bakgrunner har i en norsk kontekst. Forhold i hjemlandet blir ikke lagt særlig

vekt på, med mindre det er for å belyse potensielle utfordringer som informantene må forholde seg til. Slike forhold kan i enkelte tilfeller bli relevante fordi potensielle farer i hjemlandet kan påvirke livssituasjonen til informantene i Norge og muligens være en årsak til at informantene bor i Norge. Det er likevel viktig å poengtere at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn er ikke en homogen gruppe, og det empiriske materialet representerer sju individuelle historier og livserfaringer. Informantenes uttalelser kan ikke generaliseres til å gjelde alle lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn, men det betyr heller ikke at andre som bærer tilsvarende stigma ikke kan dele mange av de samme erfaringene.

Kort oppsummert kommer jeg til å fokusere på identitet, tilhørighet og hverdagsvirkeligheten til unge homofile med minoritetsbakgrunn. I forbindelse med det nevnte tema kommer jeg til å utforske disse forskningsspørsmålene.

Hvilke identitetsrelaterte utfordringer møter lesbiske og homofile med minoritetsbakgrunn og hvilken innvirkning har stigma på identitet, selvpresentasjon og tilhørighet på ulike arenaer og i ulike sosiale relasjoner?

Hvordan håndteres stigma, selvbilde og andre identitetsrelatert utfordringer av lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn?

Jeg fikk mitt første møte med temaet gjennom en dokumentar titulert "Verre enn dyr"¹, men tematikken som sådan er i stor grad fraværende i både utdanning, media og samfunnet forøvrig. For min egen del kan dette tenkes å være en av årsakene til at jeg tidligere ikke hadde reflektert over noe som idéelt sett burde være en selvfølgelighet.

Gjennom dokumentaren fikk jeg innsikt i to ungdommers kamp for å komme ut og leve ut sin seksualitet, til tross for mange sterke reaksjoner fra familien. Jeg ble raskt veldig nysgjerrig og interessert i å tilegne meg større kunnskap om de utfordringene som lesbiske og homofile med minoritetsbakgrunn møtte i livet, og knyttet til min profesjon som sosialarbeider opplevde jeg å ikke ha tilstrekkelig med kunnskap til å føle meg trygg på hvordan jeg på en god måte kunne møte en slik målgruppe.

---

1 "Verre enn dyr" er en Brennpunkt-dokumentar som er spilt inn i Sverige. Dokumentaren ble først sendt 20.10.09 på NRK1. Den er å finne på NRK nett-TV. Andre relevante dokumentar som også er interessante er *Kjærlighetens valg* (regissert av Eirik Andreas Sandaker) som ser på Islam og homofili, og dokumentarfilmen *Gender Me* (regissert av Netise Özkal Lorentzen) som gir et innblikk i livene til fem homofile muslimer fra USA, Tyrkia og Norge. .

Jeg søkte derfor kontakt med organisasjonen Skeiv Verden, som arbeider med å bedre og styrke identiteten og livskvaliteten til LHBT² med innvandrerbakgrunn. De er i kontakt med mange som er i en belastende og vanskelig livssituasjon. Gjennom samtaler med ansatte og frivillige i organisasjonen tilegnet jeg meg en større innsikt i målgruppen. Jeg følte samtidig at dette var et tema som burde trekkes mer inn i faget sosialt arbeid. Flere av medlemmene i organisasjonen hadde behov for hjelp og støtte fra ulike offentlige instanser som en følge av hvordan deres liv fortonet seg i kraft av å være identitetsmessig tilknyttet to minoriteter.

I denne studien har data blitt innhentet i løpet av høsten 2011 og vinteren 2012, ved bruk av observasjon og samtaler som metode. For å svare på disse problemstillingene tar studien utgangspunkt i intervjuer med til sammen sju informanter, hvorav fire er lesbiske kvinner/jenter og tre er homofile menn/gutter. Det empiriske materialet består i tillegg av deltakende observasjon. Fokuset i intervjuene og observasjonene har vært på oppvekst, opplevelser og daglig samhandling. Grunnlaget for intervjuene er informantenes subjektive erfaringer, både positive og negative, og deres retrospektive syn på sin egen livssituasjon. Informantenes fortellinger vil kunne synliggjøre deres tanker, meninger og vurderinger av hvordan samfunnet ser på en gruppe eller enkelte individer som bærere av et avvik. Denne synliggjøringen kan gi økt kunnskap, kompetanse og forståelse om forhold de lever under, noe som kan være et viktig innspill i fremtidig arbeid slik at sosialarbeideren blir mer sensitiv og åpen for de varierte individuelle forskjeller som mangfoldet i samfunnet består av. Den faglige kunnskap som blir tilgjengelig gjennom forskning kan være et viktig bidrag til kvalitetssikring av sosialt arbeid, hvor ulike individer blir mer inkludert.

Denne oppgaven er inndelt i 10 kapitler. Kapittel to begynner med et innblikk i tidligere forskning på feltet i en nordisk kontekst. Videre i kapittelet gjøres det rede for relevante begreper og fakta om strukturelle og politiske rammer og forhold som har betydning for hvordan en forståelse av lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn kan konstrueres av og for individer, grupper og samfunnet. I kapittel tre presenteres den teoretiske rammen som brukes i analysen, samt foreslås hvordan Goffmans begreper som ”passing” og ”covering” vil kunne anvendes. I kapittel fire, som fokuserer på metode, redegjøres det for overveielser i

---

2 LHBT er en betegnelse på lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Da denne oppgavens avgrensning seg til å handle om lesbiske og homofile inkluderes dermed ikke transseksuelle og bifile. Dette har relevans til at ingen av informantene mine identifiserer seg som transseksuelle eller bifil, og jeg vil derfor ikke ha noen forutsetninger for å kunne omtale deres livssituasjon.

studien, den vitenskapsteoretiske framgangsmåten og utvalgsprosessen. Deretter presenteres studiens empiriske del, før jeg avslutter med en kort presentasjon av studiens informanter. I kapittel 5 og 6 presenteres studiens første analytiske kategori – ”komme-ut-prosessen”, etterfulgt av en tilsvarende presentasjon av studiens andre kategori, ”stigmatiserende diskriminering”, i kapittel 7-9. Her presenteres også individuelle erfaringer, sosiale relasjon og mestringsstrategier mer inngående. I det avsluttende kapittelet oppsummeres studien gjennom refleksjoner av funn og oppgaven som en helhet.

2 Tidligere forskning

I dette kapittelet ønsker jeg å gi leserne et innblikk i tidligere forskning på feltet. I Norge har homoseksualitet blant folk med innvandrerbakgrunn knapt vært gjenstand for forskningsarbeid. I tillegg finnes det svært lite skriftlig materiale å forholde seg til (Skogheim, i Brantsæter et al. 2001). I stortingsmelding nr. 25 2000/2001 om levekår og livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transseksuelle i Norge nevnes det lite om holdninger til homofile minoritetsgrupper. Kartleggingen som er gjort i denne rapporten kommer fram til at mange minoritetsgrupper i vårt samfunn har et mer tradisjonsbundet syn på seksualitet og kjærlighet, og det påpekes at homoseksualitet er forbudt ved lov i 26 muslimske land (ibid). Rapporten gir dessverre ingen indikasjoner på hvordan det er å være en minoritet i minoriteten i Norge i dag, og det etterlyses og konkluderes derfor med at det er behov for mer forskning på feltet. I forskning innenfor det sosialfaglige feltet er homoseksualitet et tema som i liten grad er berørt (Giertsen og Innejord 2009).

2.1 Tidligere samfunnsvitenskapelige studier

I en nordisk sammenheng foreligger det i dag kun et fåtall mindre undersøkelser som omhandler livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn (Haansbæk 2002, Skivik, Eide og Nikolaisen 2003, Osander 2005). Thomas Haansbæks studie fra 2002 er en kvalitativ undersøkelse med fokus på livskvalitet og levekår blant 21 lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn som bor i Sverige. Studiens funn viser at i møte med det svenske samfunnet møter informantene en mer liberal og aksepterende holdning til homoseksualitet, men det er vanskelig å akseptere sin seksuelle legning da oppveksten og familien i liten grad akseptere og anerkjenner en legning som homoseksuell. Redselen og frykten for å bli utstøtt er en realitet og en stressfaktor som påvirker den psykiske helsen til informantene. Den norske undersøkelsen av Hans Morten Skivik, Maren Arne Eide og Karen Dammen Nikolaisen fra 2003 er en forstudie til et filmprosjekt og anses derfor som en pilotundersøkelse. Den presenterer funn, men disse analyseres og drøftes i liten grad. Det samme kan også sies om Caroline Osander sin studie fra 2005 som bruker mye narrativer med liten vitenskapelig teori til å bygge opp under funnene. Osander trekker i denne undersøkelsen paralleller til funn i undersøkelser som dreier seg rundt homoseksuelle som er etnisk danske, noe som i liten grad er blitt gjort tidligere. Hensikten med disse tre studiene er å gjøre kunnskap på et hittil ukjent felt tilgjengelig for videre forskning.

Sentrale funn i de ovenfornevnte studiene er at informantene forhandler sin identitet innefor ulike sosiale relasjoner hvor synet og aksepten for homoseksualitet er varierende. Komme-ut-prosessen er tilsvarende andre etnisk norske, svenske og danske lesbiske og homofile, med ulike former for følelsesmessig stress som angst og frykt for å være annerledes, dårlig samvittighet, isolasjon etc. Men det ser ut til at etniske minoriteter overveier i større grad om de skal være åpne og for hvem. Erfaringer og overveielser om man skal være åpen ovenfor familien er ofte en svært vanskelig avgjørelse. Familiene møter lesbiske og homofile med svært bristende og mangelfull forståelse og utøver ulike sanksjoner som utstøtelse, tvangsgifting og vold. Støtte fra venner, tilhørighet til et nettverk og hjelp fra profesjonelle instanser er av stor betydning for å kunne mestre og håndtere negative tanker og erfaringer som svekker den psykiske helsen til flere av informantene. Andre sosiale forhold preger også livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn som jobb, utdanning, økonomi og bosted (Moseng 2003).

Dina Avrahamis (2007) doktoravhandling fra Sverige handler om lesbiske innvandrerkvinner som er bosatt i Sverige. Studien konkluderer med at informantene opplever at samfunnet først og fremst ser dem som kvinner og overser deres lesbiske legning, og på denne måten usynliggjøres deres lesbiske identitet. I tillegg møter alle informantene i denne studien restriksjoner fordi de er kvinner. Deres kjennskap til sin lesbiske seksualitet oppstår tidlig, selv om oppveksten har vært preget av manglende språk og forståelse for den tiltrekningen de opplever overfor en med samme kjønn. Hos en del informanter har migrasjon og miljøbytte vært en viktig faktor i komme-ut-prosessen, hvor en utvikler en forståelse for sine tanker og følelser, og frigjør sin lesbiske legning. Å bli akseptert som lesbisk av familien og slekten er viktig, og det er graden av aksept og respekt som påvirker hvilken relasjon de har med familien. En vanlig løsning i familierelasjoner er at man unnviker å prater om sin seksuelle identitet. Hovedresultatet i studien er at lesbiske kvinner utgjør et samhold uansett etnisk eller kulturell bakgrunn. Det lesbiske samholdet er viktig, og har for mange vært god støtte til å komme ut og til å mestre hverdagen (Avrahami 2007).

Det foreligger også tre relevante kvalitative masteroppgaver, en fra Universitetet i Oslo og to fra Høgskolen i Oslo. Randi Rørlien (2003) intervjuet i sin studie seks homofile muslimske menn i Norge, hvor informantene har lite kontakt med eget etnisk miljø, og at kontakten med det etablerte homomiljøet har ført til at mennene opplever seg som mer norske. Heidi Raftos studie (2008) er av lesbiske, homofile og bifile med innvandrerbakgrunn i Norge. Hun viser at mange av informantene lever innefor ulike forståelser og holdninger til lesbiske og homofile.

Studien berører også hvordan media omtaler målgruppa. En ikke entydig men rådene forståelse er at media generaliserer og framstiller muslimer som gruppe feilaktig. Rafto mener at dette kan hemme integrering. Richard Ruben Narvesen (2010) sin studie med tittelen ”bestem deg, er du homo eller muslim?” bygger på dybdeintervju med 3 kvinner og 5 menn, hvor identitetsforståelse står sentralt. Han viser at informantene forstår kjønn stort sett i den heteroseksuelle matrisen, og at på den måten blir homoseksualitet usynliggjort i det heteronormative landskapet. Videre finner Narvesen at rådende kulturelle diskurser legger begrensninger for hvordan man kan kombinere det å være lesbisk, homofil eller bifil med å forstå seg som muslim.

Bera Ulstein Mosengs pilotundersøkelse fra 2003 er en Nova-rapport om lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Denne pilotundersøkelsen kartlegger ulike særegne sider ved lesbiske og homofile innvandreres levekår og livskvalitet, samt identifiserte temaer og problemstillinger som forskeren mener det bør forskes videre på. Ett av Mosengs forslag er behovet for en studie hvor religion ikke tas særlig hensyn til. Undersøkelsen refererer til en tidligere kvantitativ studie, *Ung i Norge* fra 2002, som har konkludert med at 36 % av lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn har forsøkt å ta sitt eget liv, mens tallet for etnisk norske lesbiske og homofile ligger på 21 %. Det er her verdt å merke seg at disse data ikke presenteres i samsvar med tilsvarende data for heteroseksuelle innvandrere. Dette gjør det vanskelig å si noe om hvorvidt eller i hvilken grad den større prosentandelen hos homofile med innvandrerbakgrunn skyldes årsaker knyttet til det å være dobbelt minoritet, da det også kan være snakk om akkumulerte belastninger ved å være del av to separate enkeltminoriteter. Tall fra *Helseundersøkelsen 1995*³ viser at 3,3 % av lesbiske kvinner og 3,4 % av homofile menn (uavhengig av etnisk og kulturell bakgrunn) har vært plaget av tanker om å ta sitt eget liv i løpet av de siste 14 dager. Tilsvarende tall for den generelle befolkningen er 0,5 % og 0,4 % (St.meld. nr. 25 200/2001). Resultatene i den store levekårsundersøkelsen blant homofile menn og lesbiske viste at risikoen for selvmordstanker var seks til syv ganger høyere enn i den øvrige befolkningen. Videre viser undersøkelsen at unge homoseksuelle hadde oppstill fire ganger så høy forekomst av selvmordsforsøk som heteroseksuelle i samme aldersgruppe (Hegna et. al 1999).

I følge pilotundersøkelsen er det grunn til å tro at livssituasjonen til lesbiske og homofile innvandrere skiller seg fra livssituasjonen til innvandrere generelt, men også fra livssituasjonen til norske lesbiske kvinner og homofile menn (Moseng 2003:7). Siden

---

3 Tallene her er hentet fra St.meld.nr. 25 *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* (2000-2001)

undersøkelsen baserer seg på et lite kvalitativt utvalg, presiserer Moseng at det ikke anses som en bastant konklusjon. Det som er viktig å trekke ut her er nødvendigheten å ha kjennskap til hvilke risikofaktorer som lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn kan ha er, og det er; svekket sosial tilhørighet i eget etnisk miljø, vansker med selvaksept, et liv i skjul, mangelfull integrering i LHB miljøet, innvandreres forforståelse og holdning til homoseksualitet som livsstil, utsettelse for trusler, vold og høy selvmordsfrekvens (Moseng 2003). Kritikk til slike undersøkelser omhandler metodevalg, feilrapportering og kritikk av utvalget som ikke kan relateres til populasjonen (Savin-Williams 2001, Hellesund 2009). Videre er det tydelig at forskningsgrunnlaget i dette feltet må kunne anses for å være for tynt, og å forske mer på dette temaet sees derfor som en viktig framtidig satsing, noe som både tidligere pilotundersøkelser konkluderer med, og som understrekes ved journalist Geir Skogheim i sin artikkel "Minoritet i annen potens" (Moseng 2003, Skivik et. al og Skogheim 2001 i Brantsæter et. al). For å oppsummere antyder forskningen at homofile med minoritetsbakgrunn sliter med manglende synlighet og åpenhet om homoseksualitet i oppveksten, denne manglende åpenheten gjør det vanskelig å forstå og utvikle en identitet som homoseksuell. Videre sliter homofile med minoritetsbakgrunn sliter med identitetsproblemer og vansker med å finne tilhørighet til familie, samfunn og det lesbiske og homofile miljøet. En livssituasjon preget av frykt og usikkerhet knyttet til egen identitet utløser for mange stress som igjen kan føre til psykiske vansker som depresjon, angst og selvmordstanker.

Denne undersøkelsen bygger på tidligere forskning ved at målet er å utforske informantenes identitetshandlinger og selvpresentasjon. Jeg trekker inn stigmatologi som synliggjør ulike mestringsstrategier lesbiske og homofile med ikke-vestlig bakgrunn benytter seg av i hverdagen, for å skjule, tildekke og forhandle sin potensielle diskrediterte identitet. Fokuset er knyttet til hverdagserfaringer- i møte med forskjellige kategorier mennesker. Slik kan får vi utforske strukturelle forhold og sosiale relasjoner og nettverk som er en del av informantenes hverdag, noe jeg har savnet i andre undersøkelser. Informantene i denne studien består av kvinner og menn i alderen 17-30 år, majoriteten av dem er andregenerasjonsinnvandrere med ulik etnisk bakgrunn. Det er i denne sammenheng interessant å bemerke at utvalget er både sammensatt og noe yngre enn i tidligere studier.

2.2 Sosiopolitiske rammer

I det følgende gjennomgår jeg forskning som kan hjelpe oss å forstå aspekter ved strukturelle

forhold som har innvirket på lesbiske og homofile hverdag og identiteter. Strukturelle endringer i form av statlige reguleringer for at homofile skal anerkjennes og få samme muligheter og rettigheter har vært en lang prosess. Det første store steget i Norge kom i 1972 med opphevelse av loven om at seksuell omgang mellom to menn var straffbart. Dette ble etterfulgt av at *homofili* ble avskaffet som sykdomsdiagnose av Norsk Psykiatri forening i 1978. Partnerskapsloven trådte i kraft i 1993, og lovfestet homofiles og lesbiskes rett til å inngå registret partnerskap. Det var ikke nødvendigvis at så mange hadde lyst til å ta steget inn i et formelt partnerskap, men drivkraften bak symboliserer en betydelig kulturell trend, med krav om like rettigheter og lik gyldighet av ikke-heteroseksuelle og heterofile partnerskap (Weeks et.al.2000). Partnerskapsloven ble også et symbol på at det offentlige viste at de anerkjenner at mennesker av samme kjønn levde og lever i lange kjærlighetsforhold, samtidig som den løste en rekke praktiske, juridiske og økonomiske problem, og på denne måten kunne bidra til å stabilisere lesbiske og homofile parforhold og gjøre deres sosiale liv enklere (Øvergaard 2011). 11.juni 2008 ble en felles kjønnsnøytral ekteskapslov (som skulle erstatte partnerskapsloven) vedtatt i Odelstinget (Endsjø 2009 og Seehus 2009). Den nye loven trådte i kraft 1. januar 2009. Loven gir lesbiske og homofile lik rett til ekteskapsinngåelse som heterofile. I tillegg skal loven sikre at barn av lesbiske får to juridiske foreldre fra starten av livet, og homofile ektepar vil få muligheten til å bli vurdert som adoptivforeldre på linje med heterofile (regjeringen.no). Homofil og lesbisk orientering og livsform er i dag strafferettslig vernet mot krenkinger fra andre. Dette er fastslått i straffeloven §135a og §349a, som ble innført ved lov 8.mai 1981 nr 14 ⁴. Lovreguleringene viser en aksept av homofile parforhold, noe som har bidratt til at flere homofile velger å være åpne og dermed kan redusere de problemene som følger av behovet for å skjule sin seksuelle identitet og leve isolert (St.mld. Nr. 25 2000/2001). Ulike rammer for lovregulering er noe av de informantene må forholde seg til. Flere av informantene og deres familier bringer meg seg forståelse av lovregulering fra hjemlandet som ikke samsvarer med lovreguleringen i Norge. For en av informantene har han valgt å flykte, da strukturelle rammer i hjemlandet ikke tillot ham å leve som homoseksuell.

I dag er homoseksualitet forbudt ved lov i 26 muslimske land og 37 afrikanske land ⁵. Det er kun 3 islam-dominerte land som ikke har en lov som forbyr homoseksualitet: Indonesia, Irak og Egypt. Av de statene som forbyr homoseksuell praksis, er det seks som har innført

---

4 Homoaktivist Karen- Christine Friele bedre kjent som Kim Friele har vært en engasjert og medvirkende person i arbeidet med å endre først straffeloven, og så at homofile ble strøket i psykiatrisk diagnose i 1978, og til utvidelsen av straffelovens paragrafer lovverket (Seehus 2009).

5 Det kan være overlapp mellom muslimske og afrikanske land hvor homofili er forbudt, da det eksisterer ulike klassifiseringer for hva som er rådende religion i ulike afrikanske land.

dødsstraff: Iran, Afghanistan, Mauretania, Saudi- Arabia, Sudan og Yemen. I Pakistan kan en som er homofil få fra 2 til 20 års fengselsstraff, og i Nigeria kan homoseksuelle handlinger straffes med inntil 14 års fengsel. Mange homofile utsettes således for forfølgelse og overgrep.

Det vil være grunn til å anta at lesbiske og homofile som har foreldre som kommer fra land der homofili betraktes som synd og sykdom må vise stor diskresjon, og leve ut sin seksuelle orientering i det skjulte i frykt for sanksjoner fra foreldre og minoritetssamfunnet de tilhører.

2.3 Sosiokulturelle rammer

Heteronormativitet er i dag et sentralt begrep i skeiv teori (queer-teori) ⁶. Begrepet fanger inn teoriens kritikk av de kulturelle motsetningene som strukturerer sosiale forhold i sin helhet i form av heteroseksualitet og homoseksualitet (Herek 2004). Begrepet reflekterer sånn sett kritisk over verdier som tas for gitt og potensielt usynliggjør og marginaliserer andre verdier. I bestrebelse og opptattheten av hva Ellen Mortensen (2001) kaller for det heteronormative samfunnets søken etter å definere seg selv og befeste sin identitet, projiserer og danner de heteroseksuelle et motbilde av ”oss” og de ”andre”. I et samfunn hvor heteroseksuelle normer dominerende, kan tolkninger av tildelte merkelapper av ”de andre” være farget av fiendtlighet, frykt og skam. I kjølvannet av dette har begrepet relatert til stigma som minoriteter opplever. Da nøkkelkomponenter i diskusjonen rundt seksuell identitet blir dikotomiens hegemoniske sosiale struktur mellom hetero/homo, normal/avviker, maskulin/feminin (Herek 2004, Ohnstad 2010). Denne dikotomien kan også knyttes til kategorisering av etnisk norsk/ etnisk minoritet. Den som plasseres i kategorien som ”den andre” kan føle et press til å måtte velge hvilken rolle de skal posisjonere seg inn i. Det kan være i form av å være synlig eller ikke i ulike kontekster.

Slik blir det tydelig at den sosiale kontrollen som utøves av heteronormativitet påvirker ens måte å være på både for heterofile og homoseksuelle (Ohnstad 2010). Det kan være at ubevisst eller bevisst heteronormativitet fører til at lesbiske og homofile ikke er åpne om sin seksuelle legning i det offentlige rom. Nissen (2001) hevder at en viktig måte å bekjempe det heteronormative samfunnet og starte en normaliseringstendens vil være at lesbiske og homofile blir mer åpne og synlige i hverdagen. Sosialpolitiske og sosiokulturelle rammer vil

---

⁶ Queer teori er et postmodernistisk perspektiv som oppstod på begynnelsen av 1990-tallet. Teorien bygger på feministisk kritikk, som utfordrer etablerte betydninger av seksualitet og kjønn og søker en flertydig forståelse av sitt hovedobjekt ”kroppen”. Teorien postulerer at det finnes mange kjønn, og at alle har sitt eget kjønn.

også kunne påvirke og bidra til opprettholdelsen av ulike sosiale kategorier. På den måten ligger ikke ansvaret kun hos lesbiske og homofile. Van Voorhis og Wagner (2002) fremhever at samfunnet har et eget ansvar i å anerkjenne og bli bevisst det rådende heteroseksuelle samfunn. Dette gjelder da også profesjonsutøvere som har daglig samhandling med lesbiske og homofile. Ved å redusere ubevisste bias kan man fange opp forskjellige kategorier i relasjon mellom homo og hetero. Det ligger et viktig poeng i Anbjørg Ohnstads (2010) påstand, at det bør være et felles ansvar å rette seg selv og tilpasse seg nye situasjoner og normer i stedet for å ekskludere og fordømme andre.

Med utgangspunkt i tidligere forskning kan vi anta at lesbiske og homofile innvandrere risikerer å bli marginalisert i ulike innvandremiljøer, og de blir dermed ofte ikke fullgodt integrert i ulike sosiale fellesskap som de ønsker å tilhøre. Hvordan de håndterer dette er noe av kjerne i hva denne oppgaven ønsker å belyse. Vi kan også anta at utfordringene for innvandrere i Norge er at de må forstå og konstruere sitt kjærlighetsliv på bakgrunn av flere moststridende modeller for samkjønnsseksualitet. Forskingen antyder at mange ender opp med å velge å ikke ”komme ut av skapet”⁷ og heller leve i skjul og isolasjon av frykt for å bli utstøtt fra familien og det innvandremiljøet en tilhører. Mange kan også oppleve konstant press for å måtte velge mellom hvilken tilhørighet en ønsker å ha; til det homofile miljøet eller egen etnisk gruppe (Green 1994). Parallelt med problemene med å måtte forhandle sin tilknytning til disse miljøene kan opplevelsen av fremmedfrykt og diskriminering gjøre at mange innvandrere også har vansker med å integrere seg i det lesbiske og homofile miljøet i Norge (Haansbæk 2002).

2.4 Homofile og innvandrere

Innvandrere og homofile er to hyppig brukte kategoriseringsbegreper om to svært heterogene minoritetsgrupper. Til nå har jeg sagt lite om hvem de er, utenom at jeg selv har omtalt dem som minoriteter og at de ofte utsettes for stigmatisering i forskjellige sammenhenger. For å kunne anvende disse begrepene videre i denne studien og i sosialt arbeid, er det viktig å se nærmere på hvordan de forstås og kategoriseres. Hensikten er å skape en større bevissthet rundt bruken av disse betegnelse, for å forhindre ureflektert generalisering av de ulike kategoriene og en bredere forståelse av hvem denne studien omtaler.

Betegnelsen innvandrere, andregenerasjonsinnvandrere eller etterkommere sier svært lite om hva som karakteriserer disse mennesker, foruten at de eller deres foreldre har “vandret inn” i

---

7 Skapet brukes som en metafor, et bilde på situasjoner for mennesker som prøver å skjule og gjemme enkelte sider ved seg selv.

et annet land enn det de opprinnelig kom fra. Betegnelsen andregenerasjonsinnvandrere eller etterkommer brukes på personer hvis begge foreldre er født i utlandet, men som kan selv være født i Norge (dette gjelder majoriteten av informantene i denne studien).

Innvandrere er en svært sammensatt gruppe med ulike sosiale bakgrunner, religiøs tilhørighet, generasjonstilhørighet, og bakgrunn for innvandring (Kaya i Kaya et. al 2010). Kategorien består av en høyst variert sammensetning av ulike individer med et utall av livshistorier, variert kompetanse og erfaringer, og utgjør derfor ikke noen etnisk, språklig eller religiøs homogen gruppe (Gullestad 2002, Kaya 2010). Det foreligger derfor en risiko for at individers individuelle egenskaper, ferdigheter og kunnskaper overskygges av at de som "innvandrere" sees som tilhørende til en ferdig definert gruppe, og anses som "ikke norsk" (Østby i Berg og Ask 2011).

Jeg benytter "innvandrere" som begrep i denne studien, men det er viktig å være inneforstått med at begrepet er en fellesbetegnelse hvor mange individuelle og forskjellige kategorier blir omtalt. Et eksempel på dette er bredden og variasjonen blant studiets informanter, som har røtter til 3 ulike kontinenter ved at de selv har blitt født i et annet land, eller har foreldre som er født i et annet land. I tillegg snakker informantene mange vidt forskjellige språk, de har ulik oppvekst og religiøs og kulturell bakgrunn. Men det er her viktig å bemerke at enkelte innvandrere er mer stigmatiserte av nordmenn enn andre og noen hørere til miljøer som er mer homofobe enn andre.

Hva angår begrepet homofil, eksisterer det et bredt spekter av underbegreper og betegnelser, slik som homo, lesbisk, skeiv og bifil. I denne sammenhengen innebærer det alle kvinner og menn som føler og handler ut fra en seksuell og/eller romantisk draging mot noen av det samme kjønn. Begrepet bifil brukes av og om mennesker som ikke utelukkende føler seksuelle og/eller romantisk tiltrekning til mennesker av et bestemt kjønn. Begrepet homoseksuell brukes oftere til å beskrive handlinger, mens homofil brukes til å beskrive personer. Jeg anser at ved å bruke betegnelsen homofil kan forståelsen lett bli litt entydig, og det favner ikke automatisk kompleksiteten i grupperingen i denne studien. Dette fordi mange kan assosiere begrepet automatisk med homofile menn, og muligens ikke tenker over at denne betegnelsen også innebefatter kvinner. I tillegg har det også sammenheng med at informantene definerer seg ulikt. Både lesbisk og homofil, eller lesbisk kvinne og homofil mann, vil derfor benyttes for å klargjøre dette forholdet, og synliggjøre at homofile er både kvinner og menn. En konsekvent identifisering av disse kategoriene kan/vil bidra til å gjøre

analysen mer presis.

2.5 Homofobi og Homonegativisme

I 1972 introduserte George Weinberg begrepet homofobi og internalisert homofobi, for å beskrive de negative holdningene og den irrasjonelle frykten heteroseksuelle personer hadde i samhandling med lesbiske og homofile, og for å beskrive lesbiske og homofiles selvforakt knyttet til det å være en seksuell minoritet (se Herek 2004, Szymanski et.al.2008). De nye begrepene introduserte en ny måte å forstå homoseksualitet på siden de betoner at homofobi ikke skyldes et ”problem” fra de homofiles side, men at negative holdninger og frykt var (og er) årsak til problemer som lesbiske og homofile opplever (Herek 2004, Szymanski et. al 2008). I senere tid har bruken av homofobi fått kritikk fra flere hold for at begrepet ikke omhandler en *fobi* for noe, men i stedet en trussel for rådende heteroseksuelle verdier og strukturer (ibid). Homonegativisme ble således introdusert som en frykt for det som bryter med det heteronormative samfunnet. Homonegativisme og internalisert homofobi i ulike kulturer kan skyldes internaliserte verdier og stereotyper som kan være en del av lange tradisjoner og sterk religiøs orientering (Green 1994, Herek 2004). Årsaker til selvforakt eller redsel for egen homoseksualitet, kan da forstås som at det skyldes både ens egen og samfunnets innprentede holdninger til homofile som man er blitt eksponert for gjennom oppveksten. Internalisert homofobi kan føre til at erkjennelse av egen seksualitet blir vanskelig ved at mange føler selvforakt og/eller frykt for å bli identifisert som homofile. Videre kan det være frykt for sanksjoner fra familie, kolleger og venner og frykt for mobbing, vold, og skam. Slike tanker og opplevelser kan føre til psykiske vansker i form av stress, depresjon, angst og i enkelte tilfeller selvmordstanker og selvmordsforsøk (Selle 2007).

Homonegativisme uttrykkes ofte gjennom verbale eller kroppslige uttrykk for forakt eller sinne. Det kan være i form av høylytte aggressive utbrudd hvor en viser sin motstand for homofili som diskriminerende, voldelig eller psykisk mobbing (Røhting 2007). Hilde Slåtten og Norman Anderssens holdningsundersøkelse fra 2008 viser at 16 % av menn og 5% av kvinner har negative holdninger til lesbiske jenter/kvinner, mens det var 28% av menn og 5% av kvinner som hadde negative holdninger til homofile menn/gutter. Tilsvarende funn kommer også fram i en rekke internasjonale studier (se Herek 2002). Undersøkelsen til Slåtten og Anderssen viser også at flere menn enn kvinner bruker homo-ordet som uttrykk for homonegativisme og verktøy for diskriminering. Ut fra denne landsomfattende spørreundersøkelsen kan en grovt sett si at flere menn enn kvinner uttrykker eksplisitt

homonegativitet. Dette betyr ikke nødvendigvis at kvinner er mindre homofobe, men at menn kanskje har en mer eksplisitt rolle i opprettholdelsen av de holdninger som gjør livssituasjonen vanskelig for mange homofile.

3 Teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for teorien jeg vil bruke i min analyse av empirien. Med referansemessig hovedvekt på Erving Goffman og hans klassiske verk fra 1963 “Stigma notes on the management of spoiled identity”. I denne boken blir stigma-begrepet konseptualisert for å forstå situasjonen for den enkelte som er “diskvalifisert fra full aksept” (Goffman 1963/1990:9). Med fokus på sosiale identiteter rettes oppmerksomheten på effekten stigma har, og på hvilken virkning nedvurderte egenskaper har på daglig samhandling (Tøssebro 2005), når en ikke er fullt ut sosialt akseptert i en gruppe eller i et samfunn. Ut fra dette perspektivet kan en få en bredere og dypere forståelse av hvordan sosiale fenomen som stigma påvirker den enkeltes livssituasjon gjennom potensielt å virke ekskluderende fra et sosialt fellesskap. Videre kommer fokuset her til å være på individer som tilhører to ulike stigmatiserte grupper, lesbiske/homofile og innvandrere, og hvilken innvirkning dette dobbeltforholdet har på den sosiale identiteten som påvirker deres selvoppfattelse. Jeg ønsker å belyse ulike begrepsskiller som kan tilføre en dypere forståelse av informantenes fortellinger om seg selv og hvordan de benytter seg av ulike mestringsstrategier i hverdagen.

3.1 Stigma og stigmatisering

Ordet stigma kommer opprinnelig fra gresk og betyr sårmerke, brennmerke, punkt eller flekk (Goffman 1963/1990, Jacobsson et. al 2011). I oldtidens Hellas ble tegn på personers dårlige sosiale status skåret eller brent på kroppen slik at det kunne avsløre noe uvanlig eller dårlig om den moralske statusen til innehaveren, det være seg slaver eller kriminelle, slik at offentligheten kunne unngå dem (Goffman 1963/1990). Slike (sår)merker ble gitt for at stigma skulle bli synlig, og dette kunne skape et skille.

Litteraturen om stigma er i dag mer tverrfaglig, med bidrag fra både psykologi, sosiologi og antropologi. Begrepet har derfor blitt definert og operasjonalisert noe forskjellig innen ulike fagdisipliner (Link & Phelan 2001). Felles for definisjonene er at stigma ses mer symbolsk. Hvor vi kan ha en grunnantakelse om at mennesker som utsettes for stigmatisering har (eller antas å ha) egenskaper som gjør at de vurderes som annerledes (ibid). Dette samsvarer med Goffman sin definisjon av stigma: “*attribute that is deeply discrediting, and that reduces the bearer from a whole and usual person to a tainted, discounted one*” (1963/1990:13).

I lys av dette forstås det at enkelte mennesker eller sosiale grupper besitter egenskaper som

skiller seg ut fra majoriteten i det samfunnet og gruppen de tilhører. Dette innebærer at stigma er en sosial prosess hvor individer kan oppleve ekskludering, avvísning, bebreidelse eller devaluering i fellesskapet. Dette kan komme både som resultat av at andre ("de som stigmatiserer") har en tildelt karakteristisk persepsjon, eller at den som bærer stigma har en rimelig forventning om en negativ sosial vurdering (Scambler 2009). Dette kan skje bevisst eller ubevisst. For å forstå hvem det er som blir stigmatisert må stigmaet settes i et motsetningsforhold til noe, og i den sammenhengen bruker Goffman begrepet "de normale" ("normals"). Med dette henviser han til de gruppene som ikke avviker negativt fra forventningene og normene i samfunnet. Men han presiserer at "normale" og "stigmatiserte" ikke skal forstås som personer, men som perspektiver i forståelse av sosial identitet (Goffman 1963/1990:163).

Med utgangspunkt i definisjonene over vil en person som innehar et stigma kunne oppleve at ens privatliv ikke blir respektert av samfunnet ved at andre stirrer, forhåndsdommer og kommer med verbale negative ytringer. Den stigmatiserte er altså "ikke fullt ut akseptert sosialt", i en gruppe eller i et samfunn (Goffman 1963/1990:9). På grunn av slike sanksjoner kan man anta at den stigmatiserte gjerne opplever følelse av isolasjon og ekskludering fra en rekke utfoldsmuligheter og den alminnelige respekt som "normale" mennesker i samfunnet blir gitt. En mindre strategi for å unngå slik sosial isolasjon kan da være at den stigmatiserte søker etter tilhørighet og støtte hos likesinnede, og selektivt velger ut sitt nettverk. I eget miljø knyttes det relasjoner med andre som har tilsvarende erfaringer fra omgivelsene. Det blir en arena hvor erfaringer utveksles, og hvor en kan få støtte til å håndtere ulike situasjoner som oppleves vanskelig og fordømmende. Med henvisning til Goffman er det relevant å utforske om informantene i denne studien bruker lignende strategier og hvis de gjør det hvilke miljøer velger de og hvilke unngår de? Dette vil bekreftes og avkreftes gjennom analyse av data fra informantene når det kommer til hvordan de har tatt valgene sine, sett ut fra hvor de selv opplever at de er i livet, og hvilke behov de har når det kommer til tilhørighet og støtte.

I følge Goffman spiller fordommer og generalisering etter alt å dømme en avgjørende rolle i stigmatiseringsprosessen. Med bakgrunn i det sosiale miljø kan en fastlegge hvilke typer mennesker som en kan forvente å møte på forskjellige arenaer, denne forutinntakelsen om ulike menneskers egenskaper kan komme fra eksisterende stereotyper. Etablerte miljøers sosiale spilleregler gjør det mulig å forholde seg til mennesker som en rent faktisk forventer å møte uten særlig oppmerksomhet eller ettertanke. En konsekvens av slike forventninger kan være at den som besitter forventningen (eller fordommen) har vanskelig for å se den

stigmatiserte på noen annen måte enn slik det forhåndsinnstattede bildet sier at vedkommende er. Som en følge av dette igjen kan den stigmatiserte leve opp til forventninger som gitte kontekster har, eller muligens velge å distansere eller tilpasse seg en aksepterende sosial identitet, for å unngå potensielle konsekvenser som stigma kan medføre. Kategoriene og merkelappene opprettholdes slik sett gjennom de ”normales” forventninger om den stigmatisertes, og gjennom den stigmatisertes forestilling om hvordan ”normale” kan reagere. Dermed vil personer forbli stigmatisert inntil de stigmatiserende attributtene erstattes (Goffman 1963/1990). For denne studien er det relevant å utforske hvordan de lesbiske og homofile informantene med innvandrerbakgrunn opplever slike nedsettende beskrivende identiteter, i hvilke situasjoner de velger å følge forutsetninger fra andre, og i hvilke situasjoner de velger å distansere seg fra identiteten eller rekonstruerer den. En antakelse som vil bli utforsket i kapitlene som følger, er at informantenes identitet er situasjonsbestemt og at ulike sosiale relasjoner viser ulik grad av aksept for informantenes seksuelle legning.

Bakgrunnen for at stereotyper og grupper dannes kan i stor grad sies å ligge i generalisering (Eriksen 1997, Gullestad 2002). Det vil derfor være rimelig å anta at mange individer blir plassert i en generell sosial kategori uavhengig av hvor godt de faktisk passer inn i denne kategorien. Imidlertid vil avvikende attributter, som definert av samfunnet, endre seg i henhold til tid, sted og kontekst. Samfunnets stempeling kan også bidra til at den stigmatiserte vil ha den samme identitetsoppfattelsen selv som alle andre har av ham eller henne. Dette kan føre til at stereotyper fungerer som en selvoppfyllende profeti (McIntosh 1968, Skytte 2008). Forventningen som tillegges de som stigmatiseres kan medføre at noen av dem vil kunne føle økt stigma om de ikke lever opp til forventningen. Gjennom en slik kunstig samhandling internaliserer den stigmatiserte forventningen. Noe som i utgangspunktet var en feilaktig forventning basert på generalisering kan sånn sett ende opp med å bli virkelig (Becker 1963; Rubington og Weinberg 2003).

Med utgangspunkt i perspektiver som er blitt presentert kan man anta at lesbiske og homofile kan forvente diskriminering og mindreverdighetssyn som følge av homofobi og homonegativisme. Når et menneskes oppfatning av egen identitet og eget vesen dreies mot å ha denne forventningen som utgangspunkt og grunnlag, er det åpenbart at både selvbilde og selvaksept kan bli sterkt lidende. Man kan også anta at deres forhold til samfunnet vil bli preget av fremmedgjøring og usikkerhet, og deres følelse av tilhørighet og identitet videre svekkes med de negative konsekvenser det har for livskvaliteten og muligheten for selvutfoldelse. Disse teoridrevne antakelser vil jeg utforske i kapitlene som følger.

3.2 Sosial identitet

I det følgende kommer jeg til å presentere noen av begrepene som står sentralt i Goffmans analyse av stigma som jeg vil benytte i analysen. Goffman skiller mellom tre forskjellige typer av stigma.

Den første typen er abnormaliteter av kroppen i form av fysiske misdannelser. Den andre typen er av forskjellige personlige karakterbrister som blir synlige gjennom svak vilje, dominerende eller unaturlig lidenskap, forræderisk og kompromissløs overbevisning, eller uærlighet. Den tredje typen stigma assosieres med individets kollektivets markører og identitet som relateres til individets rase, nasjon og religion. Denne siste typen stigma kan overføres i generasjoner og den kan merke alle familiemedlemmer i samme grad (1963/1990:14). Disse tre ulike typene av stigma er basert på den samme grunnleggende sosiale prosessen som består i at de tiltrekker seg omgivelsenes oppmerksomhet, noe som resulterer i sosial avvisning og manglende anerkjennelse av øvrig potensielt sett positive egenskaper (Jacobsen & Kristiansen 2009). Stigma kan dermed bli den dominerende komponenten i individers sosiale identitet, da deres identitet skapes i et samspill med andre mennesker. Identiteten blir sånn sett et resultat av relasjonen mellom individet og dets sosiale omgivelser (Goffman 1963/1990).

Ut fra Goffmans tre forskjellige typer stigma, kan forståelsen av hvem som er bærer av et stigma bli ganske bred. Jeg fokuserer på to ulike typer av stigma: de som relateres til rase, religion og etnisitet, og den som assosieres med individets personlige avvik. Det kan antas at personer som opplever deres sosiale identitet diskreditert som en følge av den doble stigmatiseringen vil prøve å iverksette forskjellige strategier, avhengig av situasjoner, relasjoner og nettverk de opererer innenfor. Det kan for eksempel antas at etnisk stigma vil oppleves annerledes i relasjon med egne landsmenn og med etniske nordmenn. Videre kan det antas at stigma som assosieres med individets personlige avvik (homofile legning) vil mestres på en annen måte i nære relasjoner med landsmenn sammenlignet i relasjoner med etniske nordmenn.

3.3 Tilsynelatende og faktisk identitet

I følge Goffman kan stigma relateres til en uoverensstemmelse mellom den *tilsynelatende* og

den *faktiske* sosiale identitet (Goffman 1963/1990:12)⁸. Den *tilsynelatende* identiteten knyttes til hvordan individer presenterer seg selv, og samfunnets umiddelbare respons på vedkommende. Den *faktiske* identitet er egenskaper som individet faktisk innehar. Den faktiske identiteten kan ha karakteristikk som generere stigma, og den potensielt stigmatiserte vil i følge Goffman prøve å skjule eller underkommunisere den. Ulike sosiale prosesser blir derfor konfliktfylt for enkelte mennesker, da det vil kunne oppstå diskrepans (uoverensstemmelse) mellom den tilsynelatende og den faktiske identiteten som en følge av omgivelsenes reaksjoner, kategorisering og vurderinger (Jacobsen & Kristiansen 2009). Med utgangspunkt i perspektivet om faktisk og tilsynelatende identitet kan vi utforske hvordan informantene på ulike arena som for eksempel arbeidsplassen presenterer seg selv uten å være helt åpen om alle aspektene ved ens identitet. Informantene presenterer en ”tilsynelatende” identitet hvor de, velger å holde deres seksuelle legning skjult. For noe fremstår dette som belastende, mens for andre har det blitt en naturlig del av hverdagen og vedkommende mener at han/hun har mer å tape på å vise sin ”faktiske” identitet.

En annen begrepsdistinksjon er skille mellom den diskrediterte og den potensielt diskrediterte individer (Goffman 1963/1990:57⁹). Dette henger sammen med hvorvidt den stigmatiserte er bevisst på at ens stigma er synlig, eller at en går ut fra at omgivelsene ikke kjenner til eller legger merke til det stigma som man er bærer av. Forskjellen blir hvorvidt en person er bærer av et avvik som ikke kan skjules (diskreditert), eller om det er et avvik som ikke er kjent eller synlig for omgivelsene (potensielt diskreditert). Hos de diskrediterte er den faktiske identiteten synlig mens hos den potensielt diskrediterte som passerer oppstår en uoverensstemmelse mellom den faktiske og den tilsynelatende identiteten. Relevant til denne studien er at jeg antar at intervjupersonene er bærer av to stigma, et for seksuell identitet som kan skjules og et for etnisitet som ikke lar seg skjule. Studien søker å forstå hvordan informantene forholder seg til stigma for seksuell identitet i møtet med blandete kontakter (dvs. kontakten mellom ”de normale” og de stigmatiserte) i eget etnisk miljø, og i det homoseksuelle miljøet.

Goffmans analyse av skjult stigma dreier seg om de forskjellige strategiene personer som er bærere av et skjult stigma bruker for å forsøke å håndtere og formidle sin identitet. Konkret består dette arbeidet i å kontrollere informasjon og holde tilbake bestemt informasjon om seg selv, eller framstille seg som noe man ikke er.

8: Erwin Goffman bruker termene ”virtual” og ”actual” identity.

9 I *Stigma Notes of the Management of spoiled identity* (1963/1990) bruker Goffman termene ”discredited” og ”discreditable”.

The issue is not that of managing tension generated during social contacts, but rather that of managing information about his failing. To display or not to display; to tell or not to tell; to let on or not to let on; to lie or not to lie; and in each case, to whom, how, when, and where. Goffman 1963/1990:57).

Ved å benytte seg av informasjonskontroll tar individet stilling til hvem som skal ha adgang til kunnskap om hans eller hennes stigma, samt hvor når og hvordan dette skal fortelles. Valget om å opprettholde en identitet som heteroseksuell, kan benyttes for å forstå hva Goffman kaller å ”*passere*” i samfunnets normer, hvor det er den heteronormative forståelsesrammen som er rådene. Jeg kommer til å utforske om individet velger å ”*passere*” fordi de ennå ikke har anerkjent sin identitet som homoseksuell fult ut, eller om årsaken ligger i den stigmatisertes forventning til omgivelsenes manglende vilje eller evne til å akseptere hans/hennes egentlige identitet.

Selv om man mestrer å holde sitt stigma skjult, og dermed bevarer sin identitet som ”normal” for omverdenen, er dette arbeidet ikke uten konsekvenser. Goffman påpeker at den som lever i skjul og fronter sin tilsynelatende identitet, lever med en konstant risiko og frykt for at den faktiske identiteten skal bli avslørt. I prosessen med å skjule et stigma kan man havne i en situasjon hvor deler av visse dimensjoner ved sosiale identitet formtres for å tildekke den mest stigmatiserende dimensjonen ved ens faktiske identitet i den gitte situasjonen. Man kan for eksempel anta at individet kan fokusere på at han/hun er innvandrer eller religiøs muslim for å skjule et homo-stigma. Men selv om stigma er skjult for omgivelsene, er ikke det tilfellet for bæreren av stigma. I følge Goffman vil belastningen ved å inneha et stigma derfor fortsatt kunne være tilstede.

I denne studien viser jeg til at etniske markører kan resultere et synlig stigma (som ofte vil være synlig ved hudfarge, språk, navn, ansiktstrekk eller klesstil). Interaksjon med omgivelsene vil da ha et annet utgangspunkt enn for skjult stigma, ved at stigmaet er kjent, og dermed påvirkes både bæreren av stigmaet og omgivelsene. Her påpekes det at det finnes innvandrere som kan passere som nordmenn i mange situasjoner, og at noen homofile velger å ha synlige markører som viser dere lesbiske og homofile legning. Det sentrale problem som skal løses i slike situasjoner er, i følge Goffman hvilken grad de ”normale” åpenlyst skal reagere på den stigmatisertes avvik, og i andre omgang hvordan den stigmatiserte med sin kunnskap om den ”normales” usikkerhet, skal reagere i denne forbindelsen.

To the extent that an individual is a discredited person, one looks for the routine cycle of restrictions he faces regarding social acceptance; to the extent that he is discreditable, for the contingencies he faces in managing information about himself (Goffman 1963/1990:114).

Her blir nok et sentralt tema i stigma synlig: hvordan samhandlingsmessig håndtering av diskrediterende egenskaper påvirker den stigmatisertes opplevelse av seg selv. En annen mulig strategi personer med et synlig stigma kan benytte seg av, er å tildekke ("covering"). Et eksempel på dette kan være å endre navn, til et mer internasjonalt europeisk navn.

I analysen vil jeg skille mellom diskreditert og potensielt diskreditert stigma for å belyse behov informantene mine har for ulike kombinasjoner av tilpasningsmåter. Vi kan anta at valg av strategier ikke nødvendigvis er ufrivillig, eller at å skjule sin homoseksualitet i alle sosiale sammenhenger ikke er mulig. I relasjon mellom "de normale", eller det Goffman kaller for "blandede kontakter" vil disse to ulike typer av avvik inngå i grunnleggende forskjellige former for sosial interaksjon. Dette kan gi ulike utslag for hvordan omgivelsene møter dem, og for hvordan de møter omgivelsene. Det er altså snakk om et skille mellom hvem man er overfor andre, og hvem man er overfor seg selv. I hverdagssamhandlinger med hverandre kan både den stigmatiserte og den "normale" oppleve ubehag, noe som blir spesielt fremhevet hos den stigmatiserte. For å unngå slike møter kan både den "normale" og den stigmatiserte, eller potensielt stigmatiserte, tilpasse sin tilværelse slik at de unngår hverandre (Goffman 1963/1990). Allikevel er det ikke alltid dette lar seg gjøre. Med Goffmans ord;

...during mixed contacts, the stigmatized individual is likely to feel that he is "on", having to be self-conscious and calculating about the impression he is making, to a degree and in areas of conduct which he assumes others are not (Goffman 1963/1990:25).

Den stigmatiserte eller den potensielt stigmatiserte kan risikere å føle seg svært usikker i ethvert møte med "normale", med hensyn til hvordan de vil identifisere og ta imot ham eller henne (Valenta 2009). Dette kan ha sin årsak i usikkerhet om hvordan "normale" faktisk identifiserer den stigmatiserte. For meg er det relevant å utforske hvordan (og i hvilke situasjoner og relasjoner) informantene opplever usikkerhet som kommer av deres potensielt stigmatiserte identiteter som innvandrere og homoseksuelle. Flere av Goffmans tanker vil

muligens samsvare med fortellinger fra informantenes hverdagsliv, hvor flere selektivt velger ut arenaer og områder hvor de tilpasser seg eller ikke ferdes alene. Ikke-vestlige innvandrere opplever etnisk stigma i samhandlinger med etniske nordmenn (Valenta 2009). Vi kan følgelig anta at dette i enkelte tilfeller kan hemme deres integrering i lesbiske og homofile miljøet som domineres av etniske nordmenn. Vi kan videre anta at når etniske nordmenn ikke er til stede vil relasjoner med etniske signifikante ikke preges av følelsen av etnisk stigma. I etniske miljøer definerer ikke etnisitet det som aktualiseres i samhandlingen, ettersom samhandlingene er mono-etniske. Informantene er i slike kontekster primært opptatt å håndtere deres ”avvikende seksualitet”, noe som kan føre til økt avstand fra etniske nettverk.

3.4 Kritikk av Goffman`s Stigma

Begrepet stigma har blitt kritisert for å være for vagt og individfokusert. Link og Phelan har derfor definert stigma som “the co-occurrence of its components – labeling, stereotyping, separation, status loss, and discrimination, critically adding that for stigmatization to occur power must be exercised” (2001:363). Her forstår man diskriminering som strukturell (eller institusjonell) diskriminering som fører til tap av rettigheter og muligheter, ikke som noe som skjer på individbasis. Det fremholdes at det er nødvendig å fokusere mer på mennesker som utøver et stigma dersom man ønsker å bygge den forståelsen som trengs for å kunne bidra til å redusere stigmatisering (Sayce 1998) og tilhørende diskriminering. Valg av definisjon vil og har variert i ulike studier som en følge av hvilke typer stigma – og ulike kontekster slike stigma oppstår i – det forskes på, samtidig som forskerens bakgrunn vil prege valg av hvordan stigma blir kontekstualisert (Link & Phelan 2001). Min studie omhandler mennesker med innvandrerbakgrunn som blir stigmatisert ut fra seksuell legning. Jeg har valgt å støtte meg til Goffman i lys av at hans teori fortsatt er høyt anerkjent og dominerende. Jeg retter mitt fokus mot opplevelsen av stigma. Goffmans presentasjon av mennesker som innehar forskjellige typer og grader stigma og ulike sosiale vansker de kan møte anses derfor svært relevant. Mennesker som utsettes for stigma former ikke arenaer hvor stigma forekommer.

Datamaterialet i denne studien er hentet fra individers egne opplevelser av stigma, og strukturelle rammer vil ikke være hovedfokus. Men det er viktig å merke seg at ved å ha individrettet perspektiv, kan fokus på årsaker og forklaringer til stigma og diskriminering som ligger på strukturelt og organisatorisk nivå ikke få nok oppmerksomhet. For å bekjempe og endre strukturelle rammer som kan være med på å opprettholde stigma, ses det dermed behov for forskning som retter seg inn på dette. Hva angår denne studien, kan en grunnleggende

kunnskap om slike rammeverk (som omtalt i forrige kapittel) bidra til økt forståelse av hvordan individer oppfatter samhandling med andre, noe som både sosialarbeidere og mennesker øvrig kan ta lærdom av.

4 Metode

I dette kapitlet presenteres valg av metode og metoderefleksjon som vil ligge til grunn for analysen jeg skal gjøre. Overveielser jeg har hatt rundt metodevalg og ulike etiske sider vil slik bli synliggjort¹⁰. Det er i denne sammenheng naturlig å begynne med en redegjørelse for valg av metodetilnærming og studiens forskningsdesign. John W. Creswell forstår forskningsdesign som hele forskningsprosessen, fra konseptualisering av et problemområde via utforming av forskningsspørsmål, til datainnsamling, analyse, tolkning og rapportskrivning (2007:5). Forskningsdesignet vil i denne presentasjonen følge en slik rekkefølge, hvor ulike faser i studien blir presentert kronologisk, og avsluttes med analysen av studiens resultater (som belyses i de neste kapitlene).

4.1 Valg av metodisk tilnærming

Formålet med denne studien er å bygge en større og dypere forståelse for dobbeltminoriteters livssituasjon. Metodevalg er som en følge, blitt gjort med det mål for øyet å finne den tilnærmingen som er best egnet til nettopp dette. Valget har stått mellom en kvalitativ eller en kvantitativ tilnærming. En kvantitativ forskningsmetode forholder seg til tallrike og større utvalg¹¹. En kvalitativ metode søker i følge Kirsti Malterud etter å gå i dybden, og egner seg for beskrivelser og analyse av karaktertrekk og egenskaper eller kvaliteter ved de fenomener som skal studeres (2008:31). Denne metoden er i tillegg velegnet til studier av områder der det foreligger lite forskningsbasert kunnskap (Thagaard 2004, NESH 2006). Valget falt derfor på en kvalitativ metode, med bruk av samtaler hvor jeg i fellesskap med informantene kunne gå dypere inn på temaet.

Gjennom ulike samtaleformer, i hovedsak intervjuer, får man tilgang til andres erfaringer, opplevelser, holdninger og følelser for den situasjonen de er i (Kvale og Brinkman 2009, Thagaard 2004). Intervju er en mye brukt, og godt egnet, metode hvor man studerer sosiale fenomener som handler om kjønn, kultur og marginaliserte grupper (Gilje og Grimen 2003, Thagaard 2004, Creswell 2007). Thagaard (2004:12) hevder at intervjusamtaler er et godt

---

10: Dette for å gi innblikk i bakgrunnen for tekstens pålitelighet, jfr. Kvale og Brinkmans reliabilitetsbegrep (2009). "Reliabilitet" brukes om påliteligheten/ troverdigheten til det arbeidet som er blitt utført, og fokuserer på fremgangsmåtene som fører til et sluttprodukt.

11: En kvantitativ forskningsmetode gir beskrivelser av virkeligheten i tall og tabeller. Denne forskningsstrategien krever derfor et relativt stort antall enheter. Forskningsstrategien bygger på at sosiale fenomener viser en så stor stabilitet at måling og kvantitative beskrivelser er meningsfylt (Ringdal 2009). Forskere innenfor kvalitativ forskning har en større avstand til sine informanter, og får derfor i mindre grad tak i informantens perspektiv (Thagaard 2004).

utgangspunkt for å få kunnskap om enkeltpersoners opplevelser, synspunkter og selvforståelse, ved at man kan spørre om mening, betydning og nyanser av hendelser og atferd, slik de oppleves for de involverte selv innen deres naturlige sammenheng. På den måten kan forskerne oppnå økt forståelse av hvorfor mennesker handler som de gjør (Malterud 2008).

4.2 Forskningsdesign

Dette studiets forskningsdesign inndeles i deltakende observasjon og semistrukturert dybdeintervju. Den deltakende observasjonen har foregått i to ulike settinger: en observerende og deltakende rolle i diskusjoner på arbeidsplassen til Skeiv Verden, og fra deltakelse i fast ukentlig sosialt arrangement i regi av Skeiv Verden. Dybdeintervjuene består av individuelle intervjuer med 4 jenter og 3 gutter, og har funnet sted på ulike selvvalgte arenaer av informantene. Majoriteten av informantene er født og oppvokst i Norge, og har ulik etnisk bakgrunn og tilknytning¹². Tre av informantene mine har jeg også møtt tilfeldig til korte, uformelle samtaler i etterkant av intervjuene. Jeg har også foretatt intervjuer med to ansatte/frivillige i Skeiv Verden.

4.2.1 Deltakende observasjon

Deltakende observasjon som metode har som nevnt i starten av studien, blitt brukt, i et samarbeid med organisasjonen Skeiv Verden i Oslo. Denne metoden er blitt brukt gjennom min rolle som både passiv og aktiv i organisasjonens hverdagslige virke, herunder blant annet ved å observere daglige hendelser og interaksjoner, og ved å delta og bidra på ukentlige sosiale arrangement. I sistnevnte sammenheng har jeg hatt en hjelpende rolle, ved at jeg har bidratt til forberedelsen av mat samt rydding, i samarbeid med frivillige i organisasjonen. Jeg har også vært en samtalepartner, en lytter, og en nysgjerrig og engasjert utenforstående som har vist interesse for hva som opptar de jeg har møtt. Sånn sett har ikke min rolle vært statisk, men i stadig endring ved at jeg har tilpasset meg de ulike situasjonene. Under det relativt korte feltarbeid¹³ som strakk seg over en periode fra november til mars, å fem perioder til sammen 10 dager med feltobservasjon. Og tre deltakelser på en ukentlig sosial samling organisasjonen arrangerer, har jeg fått innblikk i hvordan personer i målgruppen forholder seg

---

12 En mer detaljert plan over informantene kommer i neste kapittel.

13 Av pragmatisk årsaker ble den deltakende observasjonen utført som kort feltarbeid i perioden november- mars 2011. Til sammen har jeg deltatt i 14 korte og lange dager på arbeidsplassen til Skeiv Verden, og deltatt på tre sosiale arrangement. Under denne deltakelsen på disse to ulike arenaene har jeg observert og kommet i dialog med 20 personer som har ulik tilknytning til organisasjonen.

til hverandre, samt fått innsikt i hverdagsproblemer og gleder.

Innpass til feltet har ikke bydd på store utfordringer. Portåpneren som har formidlet kontakt med feltet er i slektskap med meg, min søster og hun arbeider i organisasjonen. I lys av at hun jobber i organisasjonen har hun stor tillit og anerkjennelse blant ”brukerne” av organisasjonens tilbud. Da jeg ble introdusert for ”brukerne”, var det alltid som søsteren hennes og at jeg var der for å skrive masteroppgave. I og med at portåpneren, min søster, er betrodd, viste andre stor tillit til meg, og det var lett å få innpass og komme i dialog. Slik nær kontakt med enkelte kan være positivt da det kan sikre innpass, men som Katrine Kristin Fangen påpeker i boken *Deltakende observasjon* (2010) er det viktig å “vurdere om den gode kontakten gjør at du har kommet for nær til å kunne bruke din portvakt som forskningsobjekt”. Dette var ikke en aktuell problemstilling, da det var organisasjonens betydning og personer med dobbelt minoritets som skulle være mitt fokus i observasjonene. Portvakten var aldri et forskningsobjekt, men snarere en diskusjonspartner som har et annet innblikk på feltet. På grunn av denne nære relasjonen valgte jeg likevel å ha en formell samtale med lederen i organisasjonen¹⁴.

Inspirert av Wadel (1991) har jeg under den deltakende observasjonen prøvd å fokusere på direkte samhandling mellom mennesker på de ulike arenaer, samtidig som jeg selv aktivt har deltatt i samhandlingen. En fordel ved å benytte denne metoden er at jeg har kommet nærmere inn på folk enn hva jeg trolig ville gjort med andre kvalitative metoder, og jeg har fått dannet meg nye antagelser og refleksjoner ut fra det jeg har observert (jfr. Fangen 2010:15). I de sosiale arrangementene jeg deltok i var det viktig at min deltakelse i samhandlingen bidro til at samtalen gled naturlig, men også at jeg unngikk å delta så aktivt at jeg selv bidro til å påvirke samhandlingen på bestemte måter (ibid). Deltakerne på den sosiale samlingen kom fra både norske og etniske kulturer. Fokuset for observasjonene ble derfor tilpasset til de jeg ønsker å studere, altså deltakerne som hadde en annen etnisk bakgrunn enn norsk. Det var tre sider ved deres samhandling jeg spesielt ønsket å rette fokus på; hvordan de samhandlet med andre, hvordan stemningen var, og hva som var tema i samtalene deres. For bedre forståelse, om og hvordan de integrerte seg med andre, om de følte seg trygge og avslappet i dette miljøet, og hva som opptar dem i det daglige.

Å delta og få innblikk i en kulturell kontekst som er en del av informantenes eget miljø og nettverk har vært nyttig for utarbeidelse og gjennomføring av senere intervjuer, i den forstand

---

14 Se vedlegg 1. En semistrukturert intervjuguide ble brukt under dette intervjuet. Det ble brukt lydopptaker under intervjuet som senere ble transkribert.

at det har gitt en grad av innpass i miljøet, og fått en bedre oversikt over – og innsikt i – informantenes forskjellige livssituasjoner. På bakgrunn av observasjonene gjort i disse situasjonene har jeg dannet meg antagelser og hypoteser. Disse hypotesene og antagelsene har jeg drøftet og bearbeidet sammen med de ansatte i Skeiv Verden, deretter alene i etterkant av feltarbeidet, for så å ta de med videre til intervjuene.

Observasjonene som er blitt gjort i de ulike settingene har muliggjort å få innblikk i dagliglivet til målgruppen, samt å få utvidet forståelse for deres livssituasjon. Dette illustrerer godt studiens eksplorerende design, hvor veivalg er blitt gjort underveis i prosjektet ettersom ny innsikt er blitt tilgjengelig (NESH 2006, Thagaard 2004). Dette betyr imidlertid ikke at prosjektet ikke har hatt noen klare planer, men at enkelte situasjoner har vist at det har vært behov for en plan med rom for en viss fleksibilitet (O'Leary 2010). Det være seg de endringene som er blitt gjort i intervjuguiden, eller i utforming og utvikling av nye hypoteser etter hvert som jeg har tilegnet meg ny innsikt. Erfaringen og feltnotater fra den deltakende observasjonen utgjør mer et forarbeid til studien enn et datamateriell for analysen, men det er gode memoer for påliteligheten i arbeidet.

4.2.2 *Intervjuguide*

Det første utkastet til intervjuguiden er blitt utarbeidet med den hensikt å forstå ulike fenomener fra intervjupersoners eget perspektiv¹⁵. Intervjuguiden er semistrukturert, ved at den inneholder en oversikt over tema som skal dekkes, og forslag til spørsmål (jfr. Kvale og Brinkman 2009). Spørsmålene er formulert ut fra mine hypoteser og mitt forskningsfokus, som har er bruk av ulike strategier for å mestre en livssituasjon som lesbisk og homofil med innvandrerbakgrunn. Rekkefølgen av de fastlagte spørsmålstemaene bestemmes underveis i intervjuet etter hvordan samtalen forløper (Thagaard 2004). På den måten har jeg kunnet følge informantens tankerekke, men likevel fått med informasjon om de temaene som er fastlagt på forhånd. Siden forskningstemaet er sensitivt ble intervjuguiden strukturert slik at den ledet frem til spørsmål som krevde fortrolighet fra informantens side. Det har derfor vært hensiktsmessig å innlede intervjuguiden med noen generelle spørsmål, og så bygge videre opp mot de mer fortrolige og personlige spørsmålene, for så å avslutte med nye generelle spørsmål for eksempel om framtidsplaner og drømmer. Intervjuguiden er strukturert slik at den sirkler inn bestemte tema, som inneholder forslag til spørsmål som er eksplorerende, for så å eventuelt følge opp med oppfølgingsspørsmål som er mer konkrete for å utdype det som blir

---

15 Se vedlegg 2. NB! Intervjuguiden i vedlegget er kun det første utkastet, og er i ettertid blitt revidert flere ganger.

sagt. Spørsmålene i intervjuguiden er utviklet med tanke på å få informantene til å reflektere over det som har skjedd, retrospektivt, over livssituasjon nå og framtidsplaner for eget liv. Ved å benytte denne metoden innhentes beskrivelser av intervjupersonens livsverden, med henblikk på fortolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet (Kvale og Brinkman 2009). Målet med intervjuer er å få vite noe jeg ikke visste fra før, eller å gjennomføre en samtale som skal bidra til å åpne opp for nye spørsmål angående problemstillingen. Det har derfor vært viktig å ikke gjøre intervjuguiden for detaljert eller følge den slavisk (jfr. Malterud 2008:129). Intervjuguiden preges derfor som sagt av en åpenhet for endringer i rekkefølge og revideringer underveis i forskningsprosjektet. Endringer ble gjort allerede etter første intervju, da jeg erfarte at det var nødvendig med bedre oppfølgingsspørsmål som kunne bidra til å få mer utfyllende svar på de overordnede spørsmålene. Etter ytterligere intervju så jeg også et behov for å skille mer på spørsmål om etnisitet og seksuell legning, da det i første intervjuene kom fram ulikheter knyttet til erfaringer med stigma knyttet til ulike arene og etnisk bakgrunn.

4.2.3 Utførelse av intervjuer

Intervjuene i denne studien er som nevnt semistrukturerte dybdeintervju med individuelle informanter (jfr. Malterud 2008). Kvale og Brinkman beskriver forskningsintervjuet som en interpersonlig situasjon; en samtale mellom to parter om et emne av felles interesse, hvor en går dypere enn den spontante meningsutvekslingen som skjer i hverdagen (2009:137: 23). Semistrukturerte intervju har en fleksibel struktur hvor intervjuet kan begynne med en på forhånd fastlagt plan, men vil kunne endres underveis for å følge flyten i samtalen (O'Leary 2010). Under intervjuene merket jeg flere ganger at denne metoden var optimal, med tanke på samtalen ikke skulle styres i en retning av meg som forsker, og at jeg heller kunne følge det fokus som informanten hadde. Dette skjedde blant annet under intervjuet med "Anna", hvor hun allerede ved de generelle spørsmålene begynte å snakke om hvordan hun lever et dobbelt liv. Det var da naturlig å følge denne tråden, og spørre utdypende om hvordan det var å leve i skjul. I forkant av intervjuene måtte jeg ta stilling til om det ville være nødvendig å bruke tolk. Av informantene til studien var det en som snakket lite norsk, men godt nok engelsk til at vi kunne kommunisere tilstrekkelig når vi benyttet oss av begge språk. Å inkludere en tolk i denne samtalen ble derfor vurdert som unødvendig, da dette i større grad kunne påvirke samtalen ved at den fortroligheten som trengtes kunne bli skadelidende.

Valg av arena for intervjuet fikk informantene selv velge. Tanken var at dette kunne bidra til å skape en trygg ramme, som beskrevet av Malterud (2008). Intervjuene har derfor funnet sted i

ulike settinger: tre intervju i skeiv verdens lokaler, og to på arbeidsplassene til informantene, hvor den ene jobbet på en restaurant og den andre på en kafé. Et annet var under en lunsjavgang, etter informantens ønske, og det siste på en kafé. Som forsker har alle disse settingene bydd på ulike utfordringer, for eksempel i form av støy i lokalet, og at jeg hadde en forutinntatthet om at aktuelle samtaletema var sensitivt, slik at arenaen kanskje kunne påvirke informantens åpenhet. På den annen side har valg av arena blitt gjort ut fra arena som det later til at informantene føler seg trygge, og det har etter alt å dømme bidratt til informantenes følelse av fortrolighet.

I starten av hvert intervju har jeg valgt å gjennomgå informasjonsskrivet¹⁶ og innhente skriftlig samtykke. Informert samtykke er viktig, ved at det gir informantene informasjon om undersøkelsens overordnede fokus og hvordan hovedtrekkene i prosessen vil være (jfr. forskningsdesignet), så vel som mulige konsekvenser med å delta. Skriftligsamtykke innebærer i tillegg at det sikrer frivillig deltakelse, og at deltakerne når som helst kan trekke seg ut av undersøkelsen (Kvale og Brinkman 2009). Dette er med på å sikre informantens autonomi. Jeg vurderte det som viktig å bruke litt tid før hvert møte, å snakke litt om mine hensikter med denne studien. Ved å gjøre dette kunne jeg presisere at deltakelsen var frivillig og at data ville bli behandlet konfidensielt, og båndopptak destruert ved avslutningen av studien. En risiko ved å informere for mye om studien var at informantene kanskje svarer det jeg ville høre. Samtidig kunne rikelig med informasjon være positivt i den forstand at informantene begynte å reflektere over den aktuelle tematikken, og at et felles fokus for intervjuet kunne dannes. Gjennom god forhåndsinformasjon reduseres også faren for ubehagelige og overraskende spørsmål informantene ikke er fortrolig med å snakke om.

Intervjuene begynte med innledende generelle spørsmål som alder, sivilstatus og bakgrunn, noe som i følge Thagaard (2004) bidrar til at samtalen kommer godt i gang. Dette viste seg ved flere av intervjuene, hvor stien videre for samtalen ble pekt ut fra svarene i de generelle spørsmålene. Informantenes fokus i svarene ble fulgt opp med oppfølgingsspørsmål for å avklare og utdype hva som ble sagt. Til tross for dette kunne det enkelte ganger være utfordrende å holde samtalen innenfor temaene i intervjuguiden. Dette gjorde det utfordrende å holde forskningsfokus på de ønskede temaene og den "røde tråden" i intervjuet. Samtidig kunne disse avsporingene føre til viktige aspekter som åpnet for nye refleksjoner hos meg som forsker. Et eksempel på dette da n informantene snakket om det lesbiske og homofile miljøet, med lange avsporinger, men endte opp med gode og relevante betraktninger om hvor

---

16 Se vedlegg 3.

forskjellig og sammensatt miljøet er. Slik sett var det vesentlig å finne en fin balansegang mellom å styre intervjuet til en viss grad, men – som beskrevet over – heller ikke for mye, slik at viktig informasjon ikke blir avdekket.

I denne avveiningen har det også vært nødvendig å huske at mine antakelser og min forforståelse skulle styre retningen i intervjuene, slik at svarene ble hva jeg ønsket å høre. For at min forforståelse og tolkning ikke skulle påvirke intervjuene var det hensiktsmessig å ha et åpent sinn og lytte aktivt til hva som ble sagt under intervjuene. Et annet forebyggende virkemiddel benyttet i denne sammenheng har vært å benytte gjenfortelling og oppfølgingsspørsmål, og slik avklare og utdype utsagn. Ulike måter å stille oppfølgende eller fortolkende spørsmål på er et godt verktøy for å kunne oppfordre deltakerne til å fortsette å fortelle, utdype et emne eller klargjøre hva de mente (Kvale og Brinkmann 2009). Samtidig viser det interesse, bekrefter og anerkjenner informantens utagn. Denne tilnærmingen har jeg brukt i alle intervjuene, men i ulik grad, avhengig av hvor åpne intervjuobjektene var og hvor utfyllende svar de kom med. På dette punktet er det nærliggende å støtte seg på Kvale og Brinkmann (2009:146), som sier at slike forsøk på å tydeliggjøre intervjupersonens utsagn vil gi den senere analysen et sikrere grunnlag.

4.3 Forskerrollen

Forskerrollen påvirker de ulike delene i forskningsprosessen, i alt fra forming av en idé til gjennomføring av intervjuene, og analysen av empirien. Min bakgrunn og interesse for tema kan være både en styrke og en ulempe i måten jeg tenker og handler. Det er derfor essensielt at forskeren er bevisst sin rolle i ulike samhandlinger, og hvordan ens deltakelse og forforståelse kan påvirke det informantene forteller en, så vel som i tolkning av data. Refleksjoner rundt dette er viktig slik at datamaterialet kan ha optimal relevans og validitet (Malterud 2008). I denne studien er definisjonen av forskerrollen inspirert av en hermeneutisk-fenomenologisk tilnæringsmåte, da de kvalitative metodene som brukes bygger på disse to perspektivene.

4.3.1 Forskerens integritet

Nærhet til feltet er en vesentlig forutsetning i kvalitative studier. Samtidig er det behov for en viss distanse, slik at forskeren kan ha en refleksiv holdning for å kunne gi de empiriske dataene en analytisk fortolkning (NESH 2006, Malterud 2008). Forskerens integritet spiller således en viktig rolle i å finne en god balansegang mellom nærhet og distanse, med det mål

for øyet å fremme kvaliteten på den vitenskapelige kunnskapen og de etiske beslutningene som treffes i kvalitativ forskning. De etiske beslutningene er knyttet til moralsk forsvarlig forskningsatferd. Dette er i sin tur knyttet til forskerens moralske integritet og ens følsomhet og engasjement i moralske spørsmål og moralske handlinger. I intervjusammenheng øker denne betydningen da forskeren som intervjuer selv er et redskap for innhenting av kunnskap. Fortrolighet med verdispørsmål, etiske retningslinjer og etiske teorier kan bistå forskeren i å treffe valg som veier etiske hensyn opp mot vitenskapelige hensyn i en undersøkelse. Forskerens integritet når det kommer til kunnskap, erfaring, ærlighet og rettferdighet blir dermed avgjørende faktorer. (Kvale og Brinkman 2009:92). Da jeg har begrenset eller liten erfaring fra en aktiv forskerrolle, gjorde det desto viktigere å ha bevissthet på disse faktorene, da manglende erfaringer i noen grad kan veies opp med grundig og gjennomtenkt refleksjon rundt forskningsarbeid og intervjuundersøkelse. Jeg valgte derfor å bruke tid i forkant av intervjuene til å reflektere over hvilken betydning forskerrollen har på hva informantene formidler, og hvordan jeg som forskere kunne ivareta informantenes integritet.

4.3.2 Forforståelse og fortolkning

Min forforståelse er det jeg bringer med meg inn i forskningsprosessen, og den vil prege hvordan jeg forstår og fortolker meningsfulle fenomener. I følge Tove Thagaard (2004) er forståelse av sosiale fenomener en viktig målsetting ved kvalitative studier. Fortolkning har derfor en særlig stor betydning i kvalitativ forskning. Fortolkning innebærer å sette ting i en sammenheng slik at vi forstår hvilken betydning som kan tillegges det som undersøkes (Johannessen et.al.2006). Da omfanget av forskning på dette studiets tema er begrenset er min personlige forforståelse hovedsakelig basert på tidligere samtaler og deltakende observasjoner med personer i målgruppen, samt med de personer som arbeider eller har kontakt med målgruppen. Forforståelsen min er sammensatt av mine erfaringer, mine hypoteser, mitt faglige perspektiv og teoretisk grunnlag (jfr. Malterud 2008). Det er derfor aktuelt å utdype og reflektere over hvilken påvirkning dette har for min tolkning av mening i datamaterialet.

I samfunnsvitenskapen finnes det visse problemer knyttet opp til begrepene forståelse og fortolkning, ved at mennesker tillegger egne handlinger og andre fenomen mening. Individets forståelse av hvem de er påvirkes av deres fortolkning av sin identitet, hvordan samfunnet deres er, og hvordan de ønsker at det skal være. Slik konstruerer de og er medbestemmende for hvordan mennesker og samfunnet er. Disse forståelsene er ikke nødvendigvis sammenfallende. Når samfunnsforskeren fortolker og forstår noe, gjøres det på grunnlag av

beskrivelser eller gjenfortellinger som er basert på andre(s) fortolkninger. Forskeren må med andre ord derfor forholde seg til en verden som allerede er fortolket av de sosiale aktørene selv, men samtidig drive med forskning og rekonstruere de sosiale aktørenes fortolkninger innenfor en vitenskapelig ramme (Gilje og Grimen 2009:146).

I denne studien er det homoseksualitet som skal forstås og fortolkes. For å holde forskningsfokus må jeg forholde meg til hva informantene mine forteller og de observasjonene jeg gjør. I tillegg er det viktig at jeg forholder meg til at den kunnskapen jeg får, kommer fra det informantene forteller – det er deres egen versjon av virkeligheten som jeg må fortolke med utgangspunkt i min forståelse av virkeligheten. Eksempelvis hvilken betydning det har for informantenes livsverden at de er en minoritet. Uten å ha et åpent sinn under intervjuene ville jeg ikke kunne følge opp med avklarende og åpne spørsmål da informantene snakket om hva de selv oppfattet som begrensninger i ulike sosiale relasjoner.

I en kvalitativ studie vil ikke tilstrekkelig kunnskap om et fenomen utvikles utelukkende gjennom bruk av ulike forståelser for tolkning. I følge Kirsti Malterud (2008) bør forskeren bruke både beskrivelser og tolkninger. Enhver beskrivelse er farget av tolkninger, og enhver tolkning bygger på beskrivelser, det ene kan ikke utelukke det andre. Beskrivelser kan illustrere hvordan mennesker opplever fenomener i sin livsverden, mens tolkning prøver forstå mening i fenomenene. For å forstå betydningen av det å være lesbisk/homofil med innvandrerbakgrunn baserer jeg meg i så måte på de beskrivelser jeg har fått presentert– fra informanter og andre. Det kreves at man som forsker søker en bevissthet mot å være så tro mot de subjektive opplevelsene informanter deler, at forskerens egen fortolkning av opplevelsene kan anses som gyldig kunnskap (Malterud 2008). Analysen av empirisk data vil imidlertid, nødvendigvis både gjøres og presenteres på bakgrunn av mine egne subjektive tolkninger. Mine subjektive tolkninger vil således prege forståelsen av hvordan informantene fortolker og gir sin livsverden mening. En fortolkning kan aldri være definitiv, og det skal godt gjøres å si at en fortolkning er den eneste riktige, eller den absolutt korrekte. Dessuten kan fortolkning styres av forforståelse på måter som man ikke har kontroll over selv, eksempelvis ved forforståelse ikke alltid trenger være artikulert og bevisst reflektert (Gilje og Grimen 2009:163). Om man streber etter en åpen og nyansert tolkning som er minst mulig preget av forutinntatthet er det derfor essensielt med kritisk refleksjon over hvordan, og på hvilket grunnlag ens egne tolkninger faktisk fremkommer. Og ha en bevissthet på at aspekter jeg ikke er klar over kan virke inn på fortolkningsprosessen.

4.3.3 *Insider og outsider posisjon*

Bakgrunn for min interesse i det aktuelle feltet ligger blant annet knyttet opp til å ha et familiemedlem som er lesbisk og av å ha en mor som er innvandrer. Med et familiemedlem som identifiserer seg som lesbisk, har jeg hatt en naturlig inngangsport til å delta på ulike arenaer i det homoseksuelle miljøet. Ut fra de erfaringene jeg har gjort der bringer jeg med meg en forforståelse og egen tolkning av hvordan dette miljøet er. I likhet med flere andre forskere som Cato Wadel (1991), Robert Labaree (2002) og Katrine Fangen (2010) har jeg erfart at maktposisjonen jeg havner i ved å ha denne erfaringen, har flere fordeler og ulemper. Fordeler med å være en insider kan deles inn i tre kategorier: a) forforståelse om informantene og deres situasjon; b) delvis inntrykk av hvordan det er å ha en undertrykt identitet; og c) sterkere utgangspunkt for fortolkning som følge av personlig kjennskap til hvordan forutinntatthet virker. For å dra nytte av slike fordeler har jeg brukt min kontakt for å få tilgang til feltet. Videre har jeg brukt mine erfaringer og kunnskap til å danne hypoteser som jeg har testet ut, for så å danne nye ut fra hva informantene selv har fortalt meg. Ulempene ved å være en insider kan deles inn i: a) taus kunnskap som ikke blir formidlet. For å unngå dette har bekræftende og avkreftende spørsmål vært viktig å bruke aktivt, for å få avklart indisier som blir formidlet; b), forutinntatthet om andre basert på en selv og ens egne opplevelser (i motsetning til forutinntatthet basert på beretninger og eksterne inntrykk) kan bidra til misforståelser og feil fortolkning; c) opprettholdelse av stereotypier, som følge av at informanter kan søke å leve opp til en egen internalisert forventning om en ekstern forventning til opptreden og bruk av identitetsmarkører innad i miljøet; d) overdreven oppfatning av egen insiderposisjon, noe som kan resultere i manglende og snever forståelse av informantenes erfaringer. Fordelene og ulempene som jeg har presentert kan gjelde i både en insider og en outsider posisjon.

Jeg har dratt nytte av mine erfaringer ved å dele dem med informantene, og spilt på humor for å knytte relasjon og ufarliggjøre situasjonen. Slik er det mulig for forskeren å jevne ut maktposisjonen han har. Når man gir av seg selv på denne måten er det viktig å ikke lede informantene til å snakke om det jeg allerede vet noe om på bakgrunn av tidligere intervjuer eller egne observasjoner. Hensikten har heller vært å trekke fram ulike nyanser, ved at informantene lettere kommer på egne eksempler som er tilsvarende eller motstridende. Dette kan være med på å både styrke og svekke de tolkningene jeg gjør i oppgaven. Jeg har under hele prosessen vært åpen for påvirkningen jeg kan ha hatt som en delvis insider. Fordelen har nok vært at jeg i intervjusammenheng kan trekke fram egne eksempler for å få samtalene i gang. Det kan i noen tilfeller ha vært nøkkelen til å få tilgang til skjult kunnskap (jfr. Labaree

2002). Samtidig er det viktig å ivareta en objektiv rolle, for å påse at informasjon som blir gitt er korrekt (ibid). Det har derfor vært viktig for meg å bruke intervjuene til også å avkrefte mine antagelser ved å prøve ut forskjellige hypoteser gjennom relevante spørsmål som er så lite førende som mulig.

Da jeg definerer meg selv som heterofil og norsk, møter jeg informantene mine også med et utenfra-perspektiv. Min innsikt i feltet er ikke tilstrekkelig for å ha god nok kjennskap til kulturelle koder som foreligger innad hos informantene. Nonverbale sider, slanguttrykk og liknende kan bidra til misforståelser. Det er derfor viktig at jeg inntar en utforskende rolle hvor jeg spør og er åpen om min manglende innsikt, men viser interesse for å høre og lære av informantene. Dette er en fordel med utenfra-perspektivet (Kvale og Brinkman 2009, Fangen 2010). Mitt forskerperspektiv og min tilgang til feltet har skilt seg noe ut fra flere av de tidligere studiene som er blitt gjort, hvor forskerne selv identifiserer seg som lesbiske kvinner eller homofile menn. Dette anså jeg som både en fordel og en ulempe. En fordel kan sies å være at min rolle som outsider kan bidra til å gjøre temaet for studien til et bredere samfunnsmessig og faglig anliggende, og ikke et interessefelt kun for mennesker som identifiserer seg som lesbiske og homofile. Utenfra-perspektivet kan bekrefte og avkrefte myter som florerer. Jeg får den nødvendige distansen til feltet som trengs for å se helhetene. En ulempe var at jeg måtte bruke tid på å forstå kulturelle koder i miljøet, og det var mye taus kunnskap som var vanskelig å få informantene til å gi en beskrivende forklaring på. Både som insider og outsider er det allikevel viktig å ikke glemme at man er avhengig av en god dialog med informanten for å utvikle en meningsfull relasjon, samtidig som en har en forpliktelse til å ivareta informanten (Labaree 2002). Dette går ut på at informanten ikke skal sitte igjen med en følelse av å ha sagt for mye, gitt av seg selv uten å få noe tilbake og at en i ettertid angres på deltakelsen.

For at jeg i min forskerrolle skal kunne stille meg kritisk til eget arbeid, i form av tvil og ettertanker, kreves det vitenskapelig ærlighet. Derav er det viktig å ha et avklart forhold til min forforståelse og fordommer. Et åpent sinn i forskningsprosessen vil kunne bidra til at arbeidet åpner opp for nye refleksjoner enn de på forhånd antatt. Det er en aktiv holdning, hvor forskeren ikke kan vente på overraskelser. I stede må forsøkeren oppsøkes og konfronteres egne forestillinger og posisjoner (Malterud 2008). På denne måten utfordres mine egne antagelser og fordommer. En insiderposisjon kan vanskeliggjøre en slik kritisk refleksjon, mens en outsider kan åpne opp for slike refleksjoner.

4.4 Utvalget og utvalgsprosessen

Michael Quinn Patton (2002) understreker at den ideelle størrelsen på utvalget i kvalitative undersøkelser avhenger av en rekke faktorer – hensikten med undersøkelsen, hva vil være verdifullt, hva vil ha troverdighet, hva er gjennomførbart ut fra tid og ressurser og hvor mange det trengs for å få svar på forskningsspørsmålet. Kvale og Brinkman (2009) sier at man må rekruttere så mange deltakere man trenger for å få svar på de spørsmålene man stiller. Det er altså ingen klare regler for hvor stort et utvalg skal være. Det som vanligvis anbefales i kvalitative undersøkelser er at man foretar et målrettet utvalg (purposeful sampling), hvor forskeren velger ut informanter som kan gi mening og forståelse til forskningsspørsmålene (Crewell 2007). Det er viktigere at utvalget bidrar med betydningsrike data, enn at utvalget er stort (Patton 2002, NESH:2006). I denne studien har jeg valgt å benytte meg av strategisk utvalg, tilgjengelighetsutvalg og snøballmetoden (se nærmere beskrivelse på neste side) for å oppnå dette.

Fokuset har vært på å finne representanter som kan svare på forskningsspørsmålene relatert til opplevelse og mestring vedrørende, etnisitet og seksualitet i forbindelse med stigma. Utvalget baserer seg i så måte på enkelte kriterier, men har rom for fleksibilitet, da det er mye som tyder på at det er vanskelig å få lesbiske og homofile med visse etniske bakgrunner til å stå fram¹⁷.

I utvalget av intervjupersoner har målet vært å få god variasjon, men samtidig har det vært nødvendig at informantene innfrir gitte kriterier for å kunne delta. Jeg ville ha ulike kategorier av informanter som varierte i alder, kjønn, var fra ulike innvandrer miljøer, og er i ulike stadier i sin “komme ut”-prosess. Disse kriteriene, er det som i lys av forskningsspørsmålet gjør utvalget relevant, det vil si at informantene er blitt valgt ut etter egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i kobling til problemstillingen (jfr. Thagaard 2004:53). Da tema for studien kunne være for personlig og nærgående å snakke om for noen, kunne det til tider være vanskelig å finne personer som var villige til å delta. Gjennom samarbeid med ansatte og frivillige i Skeiv Verden kunne jeg dra nytte av deres kjennskap til individer de tenkte kunne være villig til å delta i undersøkelsen. Utvalget har derfor også foregått selektivt, og er i så måte hva man kaller et tilgjengelighetsutvalg. En utfordring knyttet til denne utvalgsmetoden er i følge Thagaard (2004:54) at de som er villige til å delta i undersøkelsen

---

17 At det i denne prosessen har vært utfordrende å finne informanter fra ikke-vestlige etniske miljøer betyr ikke nødvendigvis at årsaken ligger i etnisitet, ettersom det innenfor studiens rammer og forutsetninger ikke har vært forsøkt å skaffe informanter fra enkeltminoritetene “homofil/lesbisk” eller “innvandrere”, og at det dermed blir umulig å sette opp en helt reell komparativ referanseramme.

kan føle at de – i større grad enn det som er vanlig i den ønskede målgruppen – mestrer sin livssituasjon, og at de derfor ikke har noe imot innsyn fra forskeren. Informantene i denne studien representerer både de som lever under vanskelige omstendigheter, de som har levd under vanskelige omstendigheter, og de som aldri har hatt noen utpreget stor stigmatisert belastning som følge av dobbeltminoritetsproblematikken.

For å skaffe informanter til denne studien kontaktet jeg som nevnt Skeiv Verden i Oslo. Jeg informerte om studien, dens bakgrunn, mine egne tanker og foreslått forskningstema, i håp om å legge forholdene til rette for at de ville bidra til å finne informanter som innfridde kriteriene. De snakket med flere, og endte opp med seks informanter som ønsket å delta. En av informantene valgte å trekke seg fra deltakelse før gjennomføring av intervjuet, og de seks informantene rekruttert gjennom Skeiv Verden ble redusert til fem. Informanten gjennomgikk en vanskelig tid i livet, og å snakke om personlige erfaringer ville være for belastende. Dette illustrerer hvor sårbart temaet er. Totalt endte jeg med 7 informanter, hvorav 2 kom til ved hjelp av snøballmetoden. Jeg spurte en av informantene mine om hun kjente flere som kunne være aktuelle for denne studien. Dette endte med at hun presenterte meg for ei venninne av seg. En annen hadde hørt om studien på tilsvarende måte, og tok selv kontakt og sa at hun ønsket å delta. En risiko ved dette var at informantene til en viss grad tilhørte samme nettverk og på flere punkter delte nokså lik virkelighetsoppfatning (Thagaard 2004).

4.5 Analyseprosessene

4.5.1 Transkribering

Grunnlaget for analysen er de transkriberte intervjuene, og det er derfor svært viktig å etterstrebe at transkripsjonen presenterer hva som faktisk blir sagt for å sikre reliabiliteten. Samtidig som det er viktig å være lydhør for om informantene opplever seg misforstått. Et av intervjuene ble gjennomført tospråklig, altså på norsk og engelsk. Ved transkripsjon har alt som følge av anonymiseringshensyn blitt oversatt til norsk, og i denne prosessen var det viktig å bruke språket for å gi en korrekt gjengivelse av hva som ble formidlet. Under transkribering har jeg valgt å ikke ta med gjentakelsesord som “liksom” og ”eh”, da dette ikke har relevans for hva som blir sagt, og å utelukke det gir en bedre flyt og gjør den transkriberte teksten mer lesbar. Språkbruken er blitt renskrevet til bokmål, hvor dialekt og grammatiske språkfeil er blitt rettet på, og stedsnavn er blitt fjernet eller generalisert. Dette er også en del av anonymiseringsprosessen. Intervjuene har en varighet mellom 45 minutter og halvannen time. Transkriberingen av intervjuene har i så måte vært et tidkrevende og

omfattende arbeid. To av informantene har lest og godkjent transkriberingen av sitt intervju, dette er et godt bidrag til å styrke den interne validiteten (jfr. Malterud 2008).

4.5.2 *Tilnærming til analysen*

Framgangsmåten i analysen i denne studien er en systematisk prosedyre med åpen, aksial og selektiv koding. Inspirasjonen til denne tilnærmingen er hentet fra *grounded theory* slik den blir beskrevet av Strauss og Corbin 1990 (Creswell 2007, Kvale og Brinkman 2009). Metoden egner seg godt til å få svar på og presentere hvordan informantene opplever ulike fenomen i sin livssituasjon (samt konstruering av en teoretisk modell). Da den teoretiske referanserammen som anvendes i denne studien er blitt utviklet i studier hvor utvalget skiller seg betraktelig ut fra mitt, forklarer ikke den tilstrekkelig fenomenet, og derfor anses analyse med bruk av organisering av data, innsamling fortløpende og koding som en god tilnærming. Et verktøy til denne metoden er *memoing*, hvor man skriver ned ideer, refleksjoner og hypoteser gjennom hele forskningsprosessen (Bryant og Charmaz 2007), både fra deltakende observasjon og fra dybdeintervjuer.

Første trinn i analysen er å bli kjent med datamaterialet, ved å lese igjennom transkriberingen for å danne et helhetsbilde. Den åpne kodingen brukes til å organisere data, ved at man tematiserer det essensielle og tar stilling til hvilke deler av materialet en ønsker å konsentrere seg om (Malterud 2008:94). I denne fasen leste jeg datamaterialet med et åpent sinn for å se etter temaer som representerer erfaringer og strategier i informantenes livsverden, for så å trekke koblinger, avdekke og oppdage. Dette er starten på utvikling av kategorier. Koding innebærer å reflektere over hva materialet handler om, og kan knyttes til å formulere begreper og nøkkelord som er relevante for de temaene teksten gir informasjon om, og for senere å kunne identifisere en uttalelse (Malterud 2008, Kvale og Brinkman 2009).

I denne undersøkelsen identifiserte jeg i de tidlige fasene kategorier som blant annet aksept, fordommer, ulike former for diskriminering, dobbelt liv, optimisme, miljøpåvirkning, tilpassning, utstøtning, arbeidsplass, nettverk, forventninger og grad av åpenhet. Kodeprosessen er en interaksjon mellom forskerens forforståelse og tendenser i datamaterialet. På den ene siden styrer forskerens forforståelse organiseringen av datamaterialet. På den andre siden bidrar inspeksjon av dataene til at forskeren utvikler en forståelse av meningsinnholdet i kategoriene (Thagaard 2004:134). Men, det er viktig at forforståelsen og den teoretiske referanserammen legges til side under de tidlige fasene i

analysen, for å kunne avdekke hva materialet egentlig sier noe om (Malterud 2008). Når man som forsker bruker koding som tilnærming til analysen kan analysen påbegynnes etter hvert endt intervju, et godt redskap for å åpne opp for nye refleksjoner som kan bringes med i videre intervjuer. Denne metoden ble brukt i forkant av de siste intervjuene. Analysen var på dette stadiet påbegynt med en åpen koding, og derfor ble disse intervjuene benyttet til å mette de foreløpige kategoriene.

Det neste trinn i analysen besto av aksial og selektiv koding, hvor grunnlaget for de overfor valgte kategoriene, for å identifiserer og utvikle sentrale fenomen. Dette kalles ofte kjernefenomen bestående av uformelle forhold (hvilke faktorer forårsaket kjernefenomenet), strategier (handlinger utført som en respons til kjernefenomenet), kontekstuelle faktorer og intervensjonsfaktorer (brede og spesifikke situasjonelle faktorer som påvirker strategiene), og konsekvenser (utfall av å bruke disse strategiene) (Creswell 2007). Jeg identifiserte to kategorier. Den første er ”komme-ut-prosessen”, den andre ”stigmatiserende diskriminering”. Deretter brukte jeg analysetilnærmingen til å gå mer systematisk og dypere inn på handlinger og strategier relatert til kategoriene som jeg satt igjen med. Videre så jeg etter hvordan ulike faktorer påvirker og endrer bruken av ulike handlinger og strategier, og hvilke konsekvenser bruken av disse strategiene har.

Selektiv koding setter sentrale funnene fra de konstruerte kategorier fra den aksiale kodingen til utprøving, og forskeren utvikler hypoteser som henger sammen med kategoriene (Creswell 2009). I denne delen av kodingen trekkes det inn ulike teoretiske perspektiver som reflekteres over, belyser og drøfter kategoriene, samt de strukturelle rammene for empirien. I denne fasen har jeg konkretisert noen av de sentrale begrepene fra informantenes utsagn som passet med Goffmans terminologi, og presentert ulike forslag som blir ansett som sentrale i denne studien.

Analysens empiri består av de transkriberte intervjuene og feltnotater tatt underveis samt umiddelbart etter intervjuene. Nedtegningene sikret at det som ble sagt ikke gikk tapt, samtidig som det også innebærer at egne refleksjoner omkring informantenes utsagn blir bevart. I de ulike fasene i analyseprosessen er refleksivitet og systematikk viktige forutsetninger for å kunne levere vitenskapelig kunnskap. Det kan i tillegg være en utfordring å sette til side den teoretiske referanserammen og relevante begrepsforståelser, slik at analysen bærer preg av en kreativ tolkning av empirien og hvor relevant og holdbar teori kommer fram (Creswell 2007, Malterud 2008). Dette kan være blant annet i den umiddelbare

tolkningen av menneskers handlinger, hvor man forsøker å forstå den i lys av den teoretiske kunnskapen man allerede besitter.

4.6 Ethiske refleksjoner

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, NESH, har utarbeidet forskningsetiske retningslinjer som det har vært viktig å ta hensyn til i både det forberedende arbeidet og utførelsen av det (NESH 2006). Å delta i et forskningsprosjekt medfører at informanten gir mye av seg selv, og man må kontinuerlig vurdere de ulike etiske sidene ved og konsekvensene av intervjusituasjonen (Kvale og Brinkman 2009).

En viktig del av planleggingsfasen er å søke godkjenning av NSD¹⁸ (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenester AS) for å sikre forsvarlig behandling av personopplysninger. Videre har det vært viktig å reflektere over hvordan jeg forsvarlig kunne foreta rekruttering uten å legge for mye press på dem jeg henvendte meg til. Flere relevante tema er sensitive så det er viktig å vise respekt og ta hensyn til deltakerne slik at jeg ikke utsetter dem for belastninger. Da muligheten for samarbeid med organisasjonen Skeiv Verden meldte seg, vurderte jeg det som en god tilnærming til feltet, ved å la dem ta førstegangskontakt med potensielle informanter for meg. Etter hvert som studien min ble mer kjent i miljøet ble det mulig å ta direkte kontakt selv gjennom snøballmetoden. Alle som ønsket å delta, ble tildelt et informasjonsskriv hvor grad av frivillighet og muligheten til å trekke seg fra studien ble presisert og forklart. Informert samtykke ble skriftlig innsamlet.

Ikke alle informantene viste interesse for å lese informasjonsskrivet, derfor valgte jeg å gå igjennom det i forkant av hvert intervju for å ivareta alles interesser. På bakgrunn av at ikke alle lever helt åpent om sin seksuelle orientering, og at det er et nærgående og personlig tema, har informantene derimot vært opptatt av forsvarlig og god anonymisering. I tillegg tilhører informantene marginaliserte grupper som utgjør en liten andel av Norges befolkning. Risikoen for å bli gjenkjent vil derfor kunne være større. Det har vært svært viktig å informere om anonymiseringsprosedyren slik at informanten ville være komfortabel med å delta, og muligens tørre å snakke åpent om tema. Anonymiseringsprosessen innebærer at alle informantene har fått nye navn, alias. Deres etniske bakgrunn og eksakte alder blir heller ikke oppgitt¹⁹. Konfidensialiteten har også vært svært viktig for forsvarlig lagring av datamateriale.

---

18 Se vedlegg 4 som er godkjenningen fra NSD

19 Informanter fikk tilbud om å velge alias selv, men det var ingen som ytret noen spesielle ønsker til det. En informant uttrykte at dette ikke var viktig og at jeg kunne velge.

Likeledes er slang, dialekter, stedsnavn og andre lett identifiserbare forhold i transkriberingene (som nevnt over) blitt utelatt/ omskrevet.

Under intervjuene gjorde jeg meg refleksjoner om enkelte av spørsmålene kunne bringe fram vonde minner, og det ble derfor viktig for meg å presisere at om de selv bestemte hva de ville svare på. Samtidig ble det tydelig, basert på erfaringer gjort i det første intervjuet, at jeg burde stille direkte og gode spørsmål, slik at informantene kunne komme med beskrivende fortellinger om sine erfaringer. Det ble viktig å finne en god balansegang for ikke å presse fram svar. Samt at jeg som forsker ikke stigmatiserte informantene ved å stille spørsmål som kunne oppfattes kategoriserende eller fordømmende.

4.7 Utvalget: Presentasjon av informantene

“Viola” er i begynnelsen av tjuårene, og har nord-afrikansk bakgrunn. Hun er i dag åpen lesbisk. Da hun ”kom ut av skapet” til sine foreldre, reagerte de med å kaste henne ut av hjemmet i en alder av 14 år. Hun flyttet fra hjembyen til Oslo. Her fikk hun bo hos ei venninne og hennes familie, i 2 år. Kontakten med familien hennes ble betydelig redusert. Relasjonen dem i mellom er ikke like aksepterende og åpen som hun skulle ønske, men hun sier at foreldrene prøver. Ungdomsårene ble, med brutte relasjoner og mobbing vanskelig, noe som påvirket skoleprestasjonene hennes.

“Adnan” er i begynnelsen av tjuårene, han er født og oppvokst i Midtøsten. For under fem år siden kom han til Norge, da han måtte flykte fra hjemlandet sitt som følge av vold og trusler, etter at hans homoseksuelle legning ble kjent ved et uhell. Som resultat ble all kontakt med familien brutt i en rekke år. Han har i dag kontakt med familien sin via telefon. I dag lever han i en storby og er åpen om sin seksuelle legning. Hans opplevelser har motivert ham til å bli aktiv i organisasjoner og nettverk som frivillig arbeider for å opplyse andre om de levekår enkelte lesbiske og homofile lever under. Han har noe utdanning og er i arbeid.

“Lisa” er i trettiårene, og er født og oppvokst i Norge. Hennes foreldre har innvadrert fra Afrika. De aksepterer hennes legning, og de har i dag en god relasjon. Hele familien er åpne for å møte og inkludere kjæresten hennes. Likevel er hennes seksuelle legning et ikke-tema. Hun kaller seg selv homo, det er en del av hennes identitet, i tillegg til hennes afrikanske opprinnelse også er en del av hennes identitet. Hun har høyere utdanning og er i arbeid.

“Sarah” er i begynnelsen av tjuårene, og er født og oppvokst i Norge. Hun har opphav fra et arabisk land. Hun kaller seg selv for skeiv, med den begrunnelse at det er en betegnelse som rommer mye mer enn for eksempel lesbisk eller homoseksuell gjør. Hennes legning fremholder hun at er påvirket av ytre omstendigheter. Til daglig har hun kontakt med familien sin. Hun har aldri hatt noe nært forhold foreldrene sine, og sier hun derfor ikke er spesielt opptatt av hva de synes om hennes legning. Hun tar høyere utdanning og arbeider noe ved siden av studiene.

“Eric” er den yngste av studiens deltakere, og kom til Norge fra Sør-Asia som toåring, sammen med foreldrene sine.. Han er i dag åpen homofil, men det har vært en vanskelig

prosess. Han har fått både god og dårlig hjelp fra det offentlige til å ”komme ut”, og til å mestre å balansere sin kulturelle bakgrunn med samfunnet han forøvrig er godt integrert inn i. I dag føler han at han lever et dobbelt liv, ved at familien er tilknyttet eget etnisk miljø, og at han er selv godt integrert i det norske samfunnet. Familien snakker ikke om hans seksuelle legning, og de har vanskeligheter med å forstå hva det innebærer. Han går i dag på videregående opplæring.

“*Anna*” er i midten av tjuårene og kom til Norge som spedbarn sammen med sine foreldre fra et arabisk land. Hun er i dag delvis åpen om sin lesbiske legning. Hun synes det er en stressende livssituasjon, men at hun er blitt ganske godt til å sjonglere det. Deler av familien kjenner til legningen hennes. Hun synes det er vanskelig å skulle fortelle det til resten av familien da hun har levd i skjul såpass lenge, og er usikker på hvordan dette vil påvirke familierelasjonen. Hun har noe høyere utdanning og er i arbeid.

“*Omar*” kommer fra et arabisk land, og er i slutten av tjuårene. Han kom til Norge for over 10 år siden og ble kjent med sin seksuelle legning da han kom i puberteten. Tidlig i ”komme ut”-prosessen misbrakte han alkohol og rusmidler, og han har derfor fått offentlig behandling til å akseptere seg selv. Han sier det har vært problematisk å være åpen homofil ovenfor familien, og skjuler legningen sin for enkelte familiemedlemmer. Familien har møtt ham med lite støtte, og har utøvd psykisk og fysisk vold mot ham. De klandrer ham for å bringe skam over familien. Han har noe høyere utdanning og er i arbeid.

Kort oppsummert kan vi danne oss et bilde av bred variasjon hos informantene. Dette med tanke på alder, etnisk bakgrunn, relasjon med familien, og skole eller arbeidssituasjon. Alle har ikke-vestlig familiebakgrunn, majoriteten lever helt åpen med sin seksuelle legning, mens Omar og Anna er mer selektivt åpne. Alle informantene har kontakt med familien sin, men felles for dem alle er at relasjonen er anstrengt, eller har hatt, da familien har manglende forståelse for deres seksuelle legning. Det er kun én av informantene som har måtte flykte til Norge i voksen alder som følge av hans seksuelle legning.

5 ”Komme ut”-prosessen

I løpet av kodingen av data har jeg identifisert kategorier som beskriver håndtering av opplevelser og erfaringer informantene har. Den første kategorien som har fremkommet er ”komme ut”, og i redegjørelsen for denne ses det på hvilke strategier og konsekvenser som oppstår i kjølvannet av det disse ordene innebærer. Et fundamentalt aspekt i denne prosessen ligger i spenningsfeltet mellom ”faktisk” og ”tilsynelatende” identitet (Goffman 1963/1990). Diskrepansen informantene kan oppleve mellom sin tilsynelatende og faktiske identitet, som presenteres i avsnittet under, forekommer på flere hovedområder, og er relatert til betegnelse ”signifikante” og ”generaliserte andre”. Med signifikante andre menes de personer som er viktig for informantene som informantene er i en umiddelbar nær relasjon med. Signifikante andre kan være familiemedlemmer, venner, lærere på skolen og lignende. De generaliserte andre assosieres med den sosiale gruppen den enkelte identifiseres med i den gitte sosiale konteksten. (Mead 1967) Den første ”komme ut”- prosessen oppstår hos en selv, den andre med venner, den tredje med familien og den fjerde i samfunnet generelt. Disse reaksjonene vil bli analysert senere i den empiriske delen.

5.1 Egen identitetsforståelse i konservative familier

Å ”komme ut” er en vanlig brukt term som beskriver prosessen hvor man avslører og erkjenner sin seksuelle identitet (Clair et. al. 2005). Under trekkes informantenes personlige erfaringer rundt det å utvikle nye sider ved sin identitet frem, samt hvordan denne prosessen kan forløpe. I likhet med Anbjørg Ohnstad (2010) antyder informantene i denne studien at mye av det som er problematisk med denne prosessen er knyttet til stigma, og uttrykk for skam og avsky fra omgivelsene. Informantene forteller ulike historier om hvordan de oppdager og blir bevisst sine individuelle (og dertil forskjellige) følelser og utvikler sin lesbiske eller homofile identitet. Det er allikevel mange fellestrekk i deres historier. Spesielt det å være i en ”komme ut”-prosess handler om å erkjenne seg selv, og gjennom dette kunne fortelle andre at en ”kommer ut av skapet”. Denne prosessen består av ulike faser og kan for noen være langvarig, mens den for andre kan være kort. Lisa forteller dette:

Jeg synes det var en lang prosess. Jeg vet ikke hvor lang tid det tar for mange, men for meg så tok det et halvannet år. Forventningene er at du er heterofil, og når du på en måte skal gå i mot det, opplevde jeg det vanskelig. Jeg var ikke som alle andre og alle andre hadde ikke slike følelser som jeg hadde. (Lisa)

Første steg er oppdagelsen og selvaksepten. Her forhandler en mellom ulike diskurser for å forstå og akseptere sin seksuelle identitet, for så å måtte velge om en ønsker å komme ut av

skapet, og om så, for hvem. Reaksjoner fra de som Goffman (1963/1990) i sin forståelsesmodell for stigmarelasjonen kaller ”normale” er varierende. Her vil jeg trekke frem flere eksempler som belyser hvor sterke og stigmatiserende normales reaksjon kan være, og hvordan disse reaksjonene kan påvirke den stigmatiserte. I tilknytning til ens etniske-kulturelle bakgrunn kan det oppstå problemer med familie og sosiale nettverk når man velger å komme ut som lesbisk eller homofil. I likhet med Osanders (2005) funn antyder historiene som her følger at det dessuten kan være forbundet med sosiale sanksjoner, marginalisering og stigmatisering.

Lesbiske og homofile er stort sett blitt oppdratt av heteroseksuelle foreldre og sosialisert som heteroseksuelle i et samfunn som i ulik grad fremmer diskriminerende holdninger til lesbiske og homofile (Meyer og Dean 1998). Samtlige av informantene i denne studien har bakgrunn og nettverk av signifikante og generaliserte andre hvor homoseksualitet enten har vært fraværende som tema eller har blitt snakket om på en nedsettende og negativ måte. Slik har flere av informantene blitt lært opp til at homoseksualitet er noe som anses som avvikende, en sykdom, og noe som ikke kan aksepteres. Homoseksualitet blir usynliggjort, og blir for flere stemplet som skam og synd. Dette har ført til at enkelte av informantene blant annet har hatt problemer med å akseptere at de tiltrekkes av det samme kjønn, har vært redde for (og er redde for) å bli avslørt, eller ikke har forstått de følelsene de hadde og har prøvd å undertrykke dem. De bærer med seg familiens og samfunnet de selv eller familien kommer fra sitt syn på at homoseksualitet er avvikende fra det normale, og det synet gjør det vanskelig å skulle identifisere seg med noe de har lært at ikke er ”normalt”. Adnan forteller om den dominerende forståelse av homoseksualitet i samfunnet og familien han er en del av:

Mennesker i hjemlandet mitt er veldig konservative og religiøse, som min familie. Det er veldig synd, [...] og de respekterer ingen som er forskjellige [...], og tror at homofile er ”something from the devil”. De tror at det er en sykdom og at jeg er syk (Adnan).

Omar forteller en liknende historie:

Jeg er vokst opp i et heterofilt miljø. Det er ikke så mye snakk om forhold mellom to jenter på en negativ måte. Men så har du forhold mellom to gutter. Da tenker de med en gang at det er farlig (Omar).

Adnan og Omar har begge vokst opp i konservative familier, i likhet med flere av de andre informantene. Kunnskap og informasjon om homoseksualitet, både hos dem selv og i omgivelsene, har vært mangelfull og misvisende. Familietilhørigheten og dens påvirkning under oppveksten blir en supplerende belastende faktor i ”komme ut”-prosessen gjennom at

kunnskapen informantene besitter om homoseksualitet er at det er en sykdom og noe som er farlig. Stigma knyttet til homoseksualitet blir derfor stort, og det kan være ytterligere vanskelig å erkjenne sin seksualitet.

5.2 Oppdagelses- og erkjennelsesprosessen

Det å definere seg selv, og innse at en er lesbisk eller homofil, har jeg valgt å omtale som oppdagelses- og erkjennelsesprosessen. Denne prosessen kan preges av indre og ytre faktorer, og informantene gjennomgår en individuell forhandling rundt sine følelser. Flere søker kunnskap og råd fra eksterne kilder for å forstå og erkjenne sin faktiske personlige identitet. Analyse av empirien i denne studien har resultert i en inndeling av oppdagelses- og erkjennelsesprosessen i tre dimensjoner, som beskrevet under. Det er her viktig å presisere at dette ikke er en lineær prosess som alle følger fra start til slutt, men heller en beskrivelse av forutsetningene som ligger til grunn for typiske overganger mellom forskjellige tilstander i egen identitetsforståelse. Lisa forteller om sine erfaringer:

Jeg begynte å tenke litt på det da jeg var i 12- 13-årsalderen. Så tenkte jeg at dette er helt normalt for man ser på tv at det er helt normalt når du er tenåring og finner ut av seg selv. Ja, det var helt naturlig og så ble jeg eldre, og oppdaget at vennene mine ikke følte det samme som meg. Så da følte jeg at det ikke var normalt. Det var en lang prosess (Lisa).

Den første av dimensjonene dreier seg om en oppdagelse, og er preget av benektelse. Informantene opplever en identitetsdiskrepans som kan forstås ved at den er basert på avviket mellom identiteten man får fra omgivelsene og ens iboende grunnlag for en egen og egentlig seksuell identitet – en identitet som ennå ikke er dannet; det er altså snakk om en spenning mellom noe kjent eksternt og noe ukjent internt. Man beveger seg mellom uvitenhet og oppdagelse. Livssituasjonen til en som beveger seg langs denne akse kan preges av indre og ytre konflikt og problemer med selvaksepten, og dette gjør at mange kan benekte og undergrave sin faktiske identitet og dannelsen av den.

I den andre dimensjonen finnes en annen akse. En bevegelse langs denne handler om at man begynner å erkjenne sin egen seksualitet, og at det kan forekomme en spenning mellom ens kjente identitet og ens fremvoksende, seksuelle identitet. Det uavklarte identitetsforholdet som man hadde til seg selv – og den tilhørende usikkerheten – går gradvis over til å bli et spenningsforhold mellom en erkjent intern og en gitt ekstern identitet. Man beveger seg her mellom forvirring og forståelse, eller fornektelse og erkjennelse. Denne erkjennelsesprosessen

later for mange til å være den mest omfattende delen av prosessen med å komme ut.

I den tredje dimensjonen kan informantene bli mer åpne, og man kan begynne å bevege seg langs den tredje aksene. Denne beskriver arbeidet med å bringe den egentlige identiteten frem til omgivelsene. Bevegelsen går her mellom å skjule og å vise. Det viktige poenget med denne forståelsesmodellen er at det ikke nødvendigvis er slik at C følger B følger A, men heller at ytre og indre faktorer og påvirkninger kan bidra til å forskyve ens bevegelse langs en av aksene, både fremover og bakover. En bevegelse langs en av aksene vil gjerne ha følger for ens posisjon på de andre aksene, men de er ikke proporsjonalt direkte avhengige av hverandre.

For majoriteten av informantene har det vært en lang prosess, som begynner med at de tidlig i livet har opplevd en *forvirring*. Det er først i tenårene at de første følelser av kjærlighet og seksuell tiltrekning til en av det samme kjønn blir mer tydeligere. I og med at seksualitet, og da også samkjønnet *kjærlighet*, ikke har vært et tema som en har snakket med familien sin om, har kunnskap og informasjon om hva det vil si å føle kjærlighet og seksuell tiltrekning – ikke minst til noen av det samme kjønn – blitt mangelfullt eller fraværende. Mange (om enn ikke alle) har gjennom oppveksten aldri blitt presentert for tanken om å ha en identitet som homoseksuell – hverken fra familie eller samfunn forøvrig. Tiltrekningen en kjenner og kunnskapen man har blitt presentert for framstår som to motstridende erfaringer. Som en følge av dette har flere av informantene vært usikre på sine følelser og den dragningen de oppdager at de har til noen av det samme kjønn. Oppdagelsesprosessen kompliseres av dette. Viola fikk sin første fornemmelse i 12-årsalderen av at hun følte seg annerledes og utenfor. Hennes interesse og tanker om at jenter var veldig søte samsvarte ikke med hva andre jenter hun kjente uttrykte om sine følelser. Hun beskriver det slik:

Det var veldig skummelt. Det var veldig rart, for sånn var ingen andre, og jeg prøvde veldig hardt å være som alle andre. Veldig lenge prøvde jeg å være som andre, helt til det bare sa pang, det her går ikke, nå må jeg bare innse det. Jeg følte egentlig at jeg hadde innsett det, men det var ikke poeng i å prøve noe annet. For sånn er det, og jeg måtte bare ta det fra der. Men jeg visste egentlig ikke hva det var, det var veldig mye rare greier som strømmet gjennom (Viola).

Violas beretning er ikke særegen for henne. Det framstår som at det er mange tanker, refleksjoner og en indre konflikt som preger livet i begynnelsen av en oppdagelsesprosess. Ut fra hva majoriteten av informantene forteller virker det som de ønsker å passe inn og være som alle andre, og når de ikke gjør det gjennomgår flere av informantene en rekke

sinnsstemninger som preges av redselen ved å oppdage at en ikke er som de andre. Lisa assosierte sine følelser med noe nytt – hun forstod ikke helt hva det var, men hun følte et avvik fra normen. Nettopp på grunn av stigma knyttet til samkjønneseksualitet kan det i mange omgivelser eller miljøer kjennes nærmest umulig å snakke om temaet. Haldis Leira (2003) beskriver dette som et kulturelt forbud. Ved at det finnes et kulturelt forbud mot å se, høre og fortelle kan ens egen oppfattelse av seksualitet og følelser ugyldiggjøres (ibid). Det er vanskelig å erkjenne at en må identifisere seg med noe som en har lært er ekkelt, feil og ikke normalt. Slik oppstår det Goffman (1963/1990) kaller en diskrepans mellom hva en føler og hva man har lært. Informantene må bryte med de tillærte normene om at det er korrekt at heteroseksualitet er den eneste måten å leve ut sin kjærlighet, og slik plassere seg selv – i første omgang for ens egen del – i en kategori som er tildelt en negativ merkelapp som avviker. På grunnlag av dette kan man postulere at det er viktig for lesbiske og homofile å komme ut overfor seg selv først. Dette samsvarer med hvordan informantenes beskrivelser antyder at erkjennelsesprosessen er den mest omfattende og sentrale. Adnan forteller dette:

[...] det var en stor indre konflikt. Jeg er muslim og kommer fra en veldig konservativ familie, men jeg er homofil. Nei jeg tenkte kanskje det bare var en fase, og at jeg kommer til å bli heterofil senere. Så det var en stor kamp i hodet mitt, jeg er homofil, nei familie og tradisjoner (Adnan)

I erkjennelsesprosessen kan vi tolke at Adnan hadde en indre kamp mellom sine to identitetskategorier: den kulturelle som er forankret i relasjoner i familien, og den oppdagede homoseksuelle identitetskategorien, hvor de to ikke uten videre var forenelige. En slik spenning kan få betydning i prosessen frem mot å akseptere sin homoseksuelle identitet, slik som det gjorde for Adnan. I takt med oppdagelsen og erkjennelsen av ens seksuelle tiltrekning, kan det således utvikles en avvikende identitet (Goffman 1963/1990). For noen lesbiske og homofile kan det være i en slik posisjon hvor de må starte med å erkjenne seg selv, med noe som tilhører en stigmatisert kategori og som er svært tabuisert og ikke nødvendigvis forenelig med den etniske tilhørigheten. Erkjennelse kan derfor handle om å akseptere sider ved seg selv som man ikke var klar over. Hvordan denne prosessen forløper kan variere betraktelig. Det som fremstår som en avgjørende faktor i ”komme ut”- prosessen er kunnskap om lesbiske og homofile, hva de vet og har hørt tidligere. Eric forteller om første gang temaet ble tatt opp for ham:

Første gang jeg begynte å tenke på det var da jeg gikk i 9.klasse for det var da temaet var oppe. For ellers har jeg ikke hørt noe om stort om det. Men så fant vi ut at læreren vår var lesbisk [...]. Vi hadde henne i RLE- religionsfaget, hun snakket om etikk [...], og da kom homofili opp som et tema. Og da hadde jeg egentlig lenge lurt på om jeg liker gutter og sånn fordi jeg var veldig glad i en venn av meg, en god venn av meg

[...], jeg gjorde alt for å fortrenge det, men siden temaet kom opp begynte jeg å lure på det sånn veldig åpent, kanskje jeg er homofil, og så søkte jeg litt rundt på nettet og da begynte det å gå av seg selv egentlig (Eric).

Som følge av mangel på kunnskap og forståelse for sine følelser vender flere seg til media, og da spesielt internett, for å innhente mer informasjon. Andre har fått god støtte og forståelse fra lærere som selv har vært lesbisk eller homofil. At flere søket informasjon fra omverden kan være en indikasjon på at de har hatt behov for rollemodeller som de kan identifisere seg med. Da man muligens har navigert ut fra den forutsetning om at dette ikke er normalt, at det er ekkelt, og at andre ikke er sånn. For andre igjen har det vært vanskelig å forstå hva den tiltrekningen og følelsene de har fått for noen av det samme kjønn egentlig *er*. Det kan for mange bli en ensom og vanskelig reise. Det blir tydelig at det oppstår et skille mellom ens ulike identiteter. I oppdagelsesprosessen kan spenningsforholdet derfor føre til at flere velger å undertrykke sin seksuelle legning, ved seg selv ved at de sier til seg selv at det ikke er noe de trenger å leve ut. En vanlig strategi kan da være å ha kjæreste av det motsatte kjønn. Gjennom et heterofilt forhold kan man forsøke å fortrenge og fornekte sine følelser. En mulig forståelse av å bruke en slik strategi kan ha sammenheng med usikkerheten flere har til sin seksualitet. Omar forteller:

[...] Så var jeg veldig flink til å skjule det. Jeg hadde med jenter hjem til foreldrene mine. Jeg hadde jentekjæreste (Omar).

Når man begynner å oppdage spenningen mellom den tilsynelatende og den faktiske identitet som er en del av erkjennelsen, kan informantene handle ut fra omgivelsenes forventninger, som eksemplifisert ved å ha en kjæreste av det motsatte kjønn, og klamre seg til en tilsynelatende identitet som heteroseksuell. På denne måten kan informantene tildekke sin lesbiske eller homofile identitet ovenfor omverdenen, og redusere sitt potensielle avvik for seg selv og omverdenen. Anna forteller at hun har brukt lignende strategi:

Jeg hadde en gutt/mann som jeg holdt på med fram og tilbake hele tiden mens jeg var sammen med ei annen jente. For det mellom meg og hun tidligere kjæresten min var veldig intenst. [...] sånn holdt jeg på i 3 år, kanskje lenger enn det også (Anna).

En mulig distinksjon blant informantene i denne studien knyttet til ”komme ut”-prosessen kan gjøres over hvilken grad ens familie er integrert i det norske samfunnet. Oppveksten til enkelte har vært preget av høy grad av diskrepans mellom ulike holdninger som de har vært nødt til å forholde seg til. Daglig sjonglerer de mellom ulike kulturer, og denne drakampen framstår som slitsom og belastende over tid. Eric forteller om det slik:

Det var kaotisk. Jeg ville ikke være homofil. Alt jeg hadde hørt om homofili var at det var ekkelt og at det var dårlig å være det. Jeg visste at foreldrene mine aldri ville godta det. Jeg visste også at de fleste elevene på skolen heller ikke ville godta det. Vennene mine var jeg usikre på. Men det var veldig mye press, og jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre. Jeg hadde ingen å prate med heller.

En viktig side ved erkjennelsesprosessen er usikkerheten knyttet til hvordan signifikante og generaliserte andre vil reagere. Slik kan vi forstå at selvbildet er bygget på hva andre betydningsfulle personer i livet har lært en at er moralsk riktig (Mead 1967, Bø og Schiefloe 2001). Det kan tenkes at informantene føler at det er mange hensyn som de opplever at må tas. Det ytre presset knyttet til usikkerhet rundt hvilke reaksjoner man vil kunne få på sin nye identitet, vil kunne prege den indre erkjennelsesprosessen. Flere av informantene hatt en viss formening om at nære venner ikke vil ha problemer med ens nye identitet, men det vil alltid være en grad av usikkerhet knyttet til hvordan de vil reagere. I følge Goffman (1963/1990) kan det ha sammenheng med at den stigmatiserte aldri sosialt vil bli helt akseptert på grunn av eksisterende fordommer. Usikkerheten til hvordan andre vil reagere kan gjøre at den stigmatiserte vil kontrollere og begrense seg ved blant annet ved å unngå andre, eller begrense seg i samtaler med andre. Det er naturligvis ikke sikkert at dette i det hele tatt eller like sterkt vil komme til uttrykk i en relasjon med en profesjonsutøver. Like fullt er det verdt å være klar over at det potensielt kan være en faktor også her, i tillegg til i de daglige sosiale relasjonene som danner det ytre, sosiale rammeverket for erkjennelsesprosessen.

6 Identitetsforhandlinger i nære relasjoner

Når man forstår at man retter sin kjærlighet og seksualitet mot personer av samme kjønn, må man ta stilling til om man skal fortelle dette til andre, og hvem man skal fortelle det til (Flatvald 2006). Å for første gang fortelle noen andre om det man selv har erkjent, og da spesielt mennesker som en er i nær relasjon med, er noe som i manges erfaring fremstår som svært vanskelig, og har vist seg å gjerne kunne komme først mange år etter erkjennelsen. (D`Augelli 1998:191). Ved å ta det første steget vil det kunne dannes muligheter for å ta nye steg videre, vekk fra andres antagelser om en heteroseksuell identitet, og heller akseptere sin identitet inkluderende en legning som lesbisk eller homoseksuell. Vi kan skille mellom to sentrale elementer i denne prosessen: a) Å komme ut av skapet til nære venner, da både norske og etniske. og b) å komme ut av skapet til familien.

6.1 Til venner

I Haansbæk (2002) og Avrahami (2007) sine studier kom det fram at det var vanlig å fortelle om ens erkjente legning til en nær venn, bror eller søster først. En tilsvarende strategi kommer også fram i min studie. Men det var også de som tidlig i erkjennelsen valgte å fortelle det til en lærer eller til en venn som ikke var en del av ens daglige liv, før de valgte å komme ut til en nær venn. Hvem man velger å fortelle det til framstår for informantene som en betydningsfull person i deres liv. Slik som Lisa forteller:

Jeg hadde ei venninne som ikke bodde i samme by som meg. Og hun var den eneste som visste det som jeg snakket med. Det var ganske befriende å snakke med noen som ikke var oppi livet mitt, men allikevel en del av mitt liv (Lisa).

Å fortelle en nær venn har hatt betydning for erkjennelsesprosessen ved at man får prøvd ut hvordan andre reagerer på sin nye identitet. Den tilsynelatende identiteten har fram til da vært tilpasset av koder og verdier som dominerer i den gitte konteksten, og ved å presentere sin faktiske identitet søker man positive reaksjoner fra signifikante andre (jf Mead 1967 og Bø og Schiefloe 2001). Samtidig slipper man å hemmeligholde det for alle som er en del av ens omgivelse, man får delt sin hemmelighet og tatt det første steget ved å sette ord på sine følelser. Å snakke om sine følelser kan gjøre at de blir mindre tabubelagt og andres forforståelse av en selv blir korrigeret. Hvordan venner og andre "normale" (Goffman 1963/1990) reagerer vil påvirke den videre prosessen. Hvis man blir møtt med aksept og raushet fra sine venner, kan dette gi en trygghet og støtte til senere i "komme ut"-prosessen.

Spenningen mellom de ulike identitetene vil kunne bli redusert, og informantene begynner selv å akseptere og bli mer fortrolig med sin seksuelle legning.

Majoriteten av informantene har fått positiv respons av de vennene de har valgt å fortelle det til. Som regel har informantene blitt overrasket over de positive reaksjonene vennen har gitt. Enkelte, blant annet Anna, opplevde først en benektelse fra venner, men deretter har hun følt at hennes legning ble betraktet bare som en fase i livet og at det å være lesbisk ikke var noen langvarig identitet. Anna har også opplevd mye press til å være mer åpen om sin seksuelle legning. Press fra omgivelsen har vært vanskelig, da Anna har hatt et behov for å begrense informasjon om sin seksuelle legning, ettersom hun ikke vet hvem som kommer til å reagere positivt og hvem som ikke vil gjøre det. Dette gjelder særlig relasjoner med familien.

6.2 Til familien

Neste steg blir så å fortelle det til flere, og da spesielt familien, som er de første betydningsfulle personene i ens liv. Enkelte forteller det til familien kort tid etter å ha sagt det til venner, mens andre har vært åpne for venner i en lengre periode før de gradvis har begynt å fortelle det til søsken og så foreldre. På grunn av etnisk bakgrunn som kan ha kulturell og/eller religiøs forankring kan informantene møte sterkere sanksjoner og manglende forståelse for det å ha en seksuell legning hvor man identifiserer seg som lesbisk eller homofil. Familiene til informantene har reagert på forskjellige måter. Vi kan skille mellom tre typer reaksjoner; a) Familien begynner å tolerere den nye identiteten, men både foreldre og barn underkommuniserer den, noe som gjør at den stigmatiserte veksler mellom det å passere eller tildekke den faktiske identiteten i forskjellige familiesettinger; b) familien er svært kritiske og avvisende, noe som resulterer i at relasjonene med familiemedlemmer blir mer konfliktfulle; c), en eller begge foreldrene viser forståelse og aksepterer den nye identiteten.

Både Haansbæk (2002), Skivik et. al, Moseng (2003), Avrahami (2007) og Narvesen 2010 har lignende historier antyder det største og vanskeligste steget er å fortelle om sin legning til foreldrene. Informantene mine bekymret seg mye for hvordan foreldrene deres ville reagere. Eric forteller:

Jeg ble veldig deprimert på grunn av veldig mye, og trodde at det å være homofil var problemet som gjorde at jeg og foreldrene mine ikke hadde et godt forhold og alt det vonde som har skjedd. Jeg sa til psykologen min at jeg ville fortelle det til familien, og bli ferdig med det. Psykologen min var enig. Vi satt på et kontor, og jeg fortalte det til foreldrene mine at jeg var homofil. De forstod det ikke med en gang, så da måtte de ha

tolk. Og da klarte ikke tolken egentlig å oversette det nøye. Jeg sa jeg liker gutter, altså at jeg blir forelsket i gutter, at jeg er homofil. Mens tolken oversatt det med at jeg liker å ha sex med gutter, og det oppfattet foreldrene mine på verst mulig måte. De koblet min legning med pedofili blant annet (Eric).

Flere viktige sider kommer fram i Eric sin fortelling om hvordan han stod fram til sine foreldre. En mulig tolkning er at det kan framstå som at foreldrene er åpne og ønsker å forstå sønnen, men på grunn av ulike forståelser av hva homoseksualitet er oppstår det misforståelser. Årsaken til dette kan være som tidligere omtalt ulik kunnskap om hva samkjønnet kjærlighet er. Et annet interessant aspekt av relasjonen mellom barn og foreldre er kommunikasjonsproblemer. I Erics tilfelle ble det ekstra vanskelig å gjennomføre på en smidig og diplomatisk ”komme ut”-opptreden fordi han måtte bruke tolk, og budskapet ble oversatt på en måte som forsterker fordommer.

Flere av informantenes foreldre hadde vansker med å akseptere den nye identiteten de ble presentert for. For Omar var det å leve i skjul ovenfor familien veldig vanskelig. Han hadde åpnet seg tidligere for en bror og mor, hvor han begynte å fortelle om det seksuelle misbruk han hadde vært utsatt for i barndommen. Etter å ha blitt møtt med manglende forståelse, og blitt gitt lite troverdighet, fant han trøst i rus og alkohol. Etter en stund prøvde han å fortelle familien sin at han var homoseksuell, men de ønsket ikke å snakke om det. Den manglende støtten fra familien utløste selvmordstanker, og han prøvde å ta livet sitt. Omar fikk da psykiatrisk hjelp for å bearbeide og akseptere sin seksuelle identitet, samt til å snakke med familien sin. Dette har i følge Omar i liten grad lyktes.

Omar og Erics fortellinger illustrerer situasjoner der ungdommer har startet ”komme ut”-prosessen og fortalt om sin legning til foreldrene. Enkelte av informantene har andre erfaringer der ”komme ut”-prosessen ble initiert av foreldre selv. For eksempel ble Sarah konfrontert av sin mor, med direkte spørsmål om hun var lesbisk. Faren til Anna hadde en mer forsiktig tilnærming. Han åpnet for at hun kunne fortelle det selv ved å snakke om sine holdninger til lesbiske og homofile. Han indikerte at han aksepterte at mennesker har ulik seksualitet. Anna følte da en trygghet på hvordan faren ville reagere, og valgte derfor å bekrefte hans antagelser om at hun var lesbisk. Men det var viktig at faren hennes ikke fortalte det til resten av familien. En distinksjon blant informantene er at Sarah i motsetning til flere av de øvrige informantene ikke har hatt den vanlige lange og turbulente ”komme ut”-prosessen.

Til tross for de indikerte variasjonene kan vi så langt konkludere at de fleste informantene her

erfarte en mer eller mindre negativ respons fra familien. Den negative responsen kan i enkelte tilfeller håndteres med at en unngår direkte konfrontasjoner og tildekker den faktiske identiteten i samhandlingen med familien. Negativ respons trenger ikke nødvendigvis føre til at en prøver å tildekke den faktiske identiteten for å unngå videre konfrontasjon. Konflikten kan føre til brudd med familien og fremskynde ”komme ut”-prosessen. Viola var 14 år da hun fortalte det til foreldrene sine. Faren hennes reagerte svært negativt, og hun endte med å flytte hjemmefra samme dag. Deretter ble hun mer og mer åpen om sin seksuelle legning. I likhet med Violas tilfelle har konfrontasjonen med familien også for mange av de andre informantene resultert i at de i større grad begynte å føle at det å være lesbisk og homofil er greit og akseptert, til tross for at familien ikke aksepterte det. Det å komme ut av skapet blir et steg videre i selvaksepten hvor man aksepterer seg selv og man kan i større grad være lojal og åpen om sin identitet som homoseksuell. Enkelte av informantene antyder at ens selvforakt blir svekket etter at en har gått åpent ut og har brutt tabuene knyttet til en identitet som lesbisk og homofil. Spenningen mellom faktisk og tilsynelatende identitet forsvinner ettersom situasjonen etter bruddet er definert. Når en har definert seg selv kan man også begynne å involveres i miljøer der en kan treffe andre homofile. Selvpoppfatningen blir spesielt styrket i tilfeller hvor man i takt med løsrivingsprosessen får mulighet til å møte andre som også bærer samme stigma.

6.2.1 Familien og det etniske nettverket

Flere av informantene reflekterer over at de opplever å være en del av både to og tre verdener; en i det norske samfunnet, en annen i hjemmet og en tredje i det lesbiske og homofile miljøet. En kollektivistisk tankegang kan være innprentet som en tankemåte, noe som forstås at blir synlig hos enkelte av informantene ved at de snakker om pliktene de har ovenfor samfunnet og spesielt familien. Dette er ikke bare individuelle hensyn de tar i livet, og det kan være en annen årsak til at det er vanskelig å komme ut av skapet. For det er ikke bare *jeg* som et individ som kommer fram, det er hele familien *min* som er individet, og det å stå fram som homofil påvirker også dem.

Det er naturlig at alle går igjennom en omstilling når man blir kjent med at ens eget barn er lesbisk eller homofil. Foreldre har egne drømmer og forventninger til sine barn, og disse innbefatter gjerne at barna deres skal gifte seg og få barn. Det kan således være vanskelig å akseptere at framtiden til deres barn ikke kommer til å bli slik man hadde håpet eller forventet. I tillegg belastes informantene med skyldfølelse for at de bringer skam over familien. I og med at det å ha en unge som er bærer av et stigma forstås som noe skamfullt har

familiene antydde ovenfor sine barn et behov for å ta noen forholdsregler for å kontrollere informasjonen som kommer ut angående familien. Flere av informantene uttrykker at de som en følge av å være lesbisk eller homofil påfører familien sin mye smerte. Enkelte sier at de har tilpasset sin oppførsel av respekt og hensyn til sine foreldre. Skammen knyttet til det å ha et barn som ikke er ”normal” kan gjenspeile hele familien og svekke deres status i det etniske miljøet. Det er derfor viktig å tilpasse hvordan familien framstår utad. Familien kan ofte kreve å pålegge barna føringer for hvordan de ønsker at barna skal styre sin identitet slik at avviket de bærer ikke blir synlig. Eksempler på dette kan være at familien ikke snakker om datteren eller sønnen sin mer enn nødvendig, eller at familien ytrer et sterkt ønske om at deres barn skal begrense sin oppførsel, og ikke i noen grad være synlig på noen måte som kan virke avslørende i det offentlige. Etniske venner kan kontakte familiene for å instruere dem i hvordan de skal oppdra barna sine, samtidig som familien mister både status og kontakt med eget etnisk miljø ved at de ikke er velkomne.

6.3 Selektiv grad av åpenhet

I motsetning til medlemmer av etniske minoritetsgrupper og de som har fysiske handicap, besitter lesbiske og homofile et stigma som vanligvis ikke er synlig inntil de velger å avsløre det (Goffman 1963/1990 og Diplacido 1998). Slik kan man velge å benytte seg av ulike strategier i hverdagssamhandlinger. Noen velger å skjule sitt potensielle stigma ved å tildekke og passere som heterofil, mens andre har en større selvaksept og passerer bare frem til det er naturlig å avsløre deres faktiske identitet. Å komme ut av skapet og bli åpen om sin seksuelle legning betyr derfor ikke nødvendigvis at man velger å dele denne informasjonen med alle i sine omgivelser. Det er mulig å være selektivt åpen for deler av nettverket sitt som man føler seg komfortabel i nærheten av. Passering som strategi velges for å beskytte seg selv fra deler av eget personlige nettverket som man forventer negative reaksjoner fra. Dette går også igjen i funn hos Nissen (2001), Haansbæk (2002), og Skivik et. Al (2003). Blant informantene varierer graden av hvor åpne de er, og for hvem. Dette vil si at flere lever sitt daglige liv delvis i skapet. Denne strategien er beskrevet også i andre studier, blant annet Diplacido 1998, og Avrahami 2007. En følge av en slik selektiv åpenhet er at livet kan oppleves belastende og preget av mye stress. Anna beskriver det slik:

Jeg føler at det er et veldig dobbelt liv. Det som er vanskelig er nok mamma for det er hun som ikke vet det. Pappa vet det, men ikke mamma og jeg har to brødre som heller ikke vet det. Jeg merker at jeg lever et veldig dobbelt liv, og jeg skulle ønsket at hun visste det. Jeg synes det er slitsomt. Jeg synes det er veldig deilig nå når jeg har vært bortreist, for da kan jeg slippe helt garden og kan være helt åpen om det. Det er ikke noe sperre. Og det er veldig deilig. Jeg merker at det er veldig slitsomt og det må jo

komme til et punkt hvor jeg ikke er i skapet lenger (Anna).

Anna sliter i dag med bekymringer rundt det at hun ikke er åpen til alle i familien sin. Hun har i lengre og kortere perioder vært på reise hvor hun er åpen, og det framstår at det er først når hun er i hjembyen at indre konflikt og press gjør seg gjeldende. Hun skulle ønske at hun hadde mot til å stå fram, og hun kaller seg selv for feig for at hun ikke tør å være helt åpen for sin mor, som hun på tross av hemmeligholdet har et nært forhold til.

6.3.1 Det homofile nettverket

Anna har som nevnt tidligere møtt press fra venner og tidligere kjæreste til å stå fram, noe hun ikke følte seg klar for da. Slik press kan få et negativt utfall ved å føre til et større kontrollbehov i frykt for å bli avslørt, og slik miste kontroll over egen livssituasjon, heller enn at man får tid til å venne seg til tanken og komme ut i sitt eget tempo. Det framstår som ikke uvanlig at forventningene fra venner og det lesbiske og homofile miljøet er at en skal være åpen for alle. Når noen ikke ønsker å komme ut av skapet kan andre personer anta at de skammer seg over sin seksuelle legning. En slik tolkning kan resultere i konflikter og manglende forståelse i det homoseksuelle miljøet. Det kan være vanskelig å imøtekomme kravene til homoseksuelle nettverk når en vet at altfor stor åpenhet kan øke konflikten med familien og det etniske nettverket forøvrig. Mange tar hensyn til dette og tildekker sin lesbiske og homofile side i forskjellige settinger. Slike forventninger om at man burde åpne seg helt kan altså bidra til en negativ utvikling. At press og forventninger forekommer kan ha deler av sin årsak i at det å faktisk komme ut har flere positive virkninger, men dette kan være vanskeligere å se før man selv er klar for å ta steget, og når man står mellom motstridende forventninger som må forhandles. Når man først kommer ut blir imidlertid fordelene klare, slik Lisa forteller:

Min seksuelle legning og å være åpen har gjort meg sterkere. Prosessen er noe som gjør en veldig annerledes fra det å være heterofil. Det gjør en sterkere, det har det i hvert fall med meg, det har også gjort meg mer reflektert, bevisst på meg selv. Egentlig så har det vært en styrke i mitt liv, den personen og den karakteren jeg er blitt i dag (Lisa).

Sarah forteller:

Det er på en måte grader av det. Sånn i hverdagen lever jeg åpent, men i forhold til familie sånn som med faren min, snakker jeg ikke med han om det. På en måte så er det et tema vi ikke snakker om. Han vet det veldig godt. Og han har møtt mine tidligere kjæresten, med det er nok ikke helt uproblematisk for ham (Sarah).

Foreldrene til Sarah vet at hun er lesbisk men i kontakt med familien og det etniske miljøet hun tilhører tilpasser hun seg og tildekker sin seksuelle identitet ved å ikke snakke om de sidene ved seg selv. I møte med ”normale” som syns det er vanskelig å akseptere den stigmatiserende atferden (som for eksempel familien og familiens etniske nettverk) går den stigmatiserte inn og ut av ulike roller og passerer eller tildekker sin homoseksuelle identitet. Men slike vurderinger begrenser seg ikke bare til familien og det etniske miljøet. Det kan også være i møte med nye mennesker, uansett etnisk relasjon, for eksempel i arbeidslivet og på skole. I forkant av og i løpet av samhandlingen kunne mine informanter foreta en risikovurdering av hvilke konsekvenser det å være åpen kan medføre.

En viktig side av det å være åpen er at man må ta tiden til hjelp. Dette samsvarer med erfaringene til Skeiv Verden. Deres erfaringer er at mange får det bedre over tid, og det handler om å akseptere sin faktiske identitet og føle seg komfortabel på nye arenaer hvor man stadig må presentere seg selv. Over tid kan man bli tryggere og mer komfortabel på sin seksuelle legning. En vil bygge seg et støttende nettverk, noe som kan ha stor betydning for hvordan en mestrer livet. Over tid kan i tillegg familien og venner i ulik grad lære å respektere barna sine mer for dem de er.

6.3.2 *Hvem er man åpen for?*

Det er vanskelig å si for sikkert om det er noen kjønnsforskjeller som har innvirkning på ”komme ut”-prosessen og på valget om hvor åpen man er. Begrunnelsen ligger i at informantene har svært forskjellig familiebakgrunn, så sammenlikning blir vanskelig. Data fra informantene gir imidlertid indikasjon på at guttene opplever større intern spenning i relasjon med andre, da de omtaler opplevelser som i større grad er eksplisitte sanksjoner som påvirker ”komme ut”-prosessen. Kvinnene i denne studien har også familier som har bodd lengre i Norge. I Omars tilfelle er brorens kone svært religiøs, og han mener hun ville reagert negativt på hans faktiske identitet. En annen faktor er at det kan være generasjonsforskjeller knyttet til hvem man kommer ut til. Lisa derimot, er åpen for sine eldre brødre, og de har ingen problemer med at hun er lesbisk, mens både Anna og Omar har valgt å ikke være åpne for sine eldre søsken. Det kan like godt være tilfeldig at det er de eldste søsknene som ikke kjenner til sine søskens legning, men Dina Avrahamis studie fra 2007 hadde også funn som antydte at det er flere som velger å forteller yngre søsken og holder sin legning skjult for eldre søsken.

Stedskontekst og sosial kontekst er også en faktor som kan spille en rolle for hvordan

”komme ut”-prosessen forløper. I en storby er det mer bevegelser og variert samfunnsbilde enn hva det er på bygda. Kunnskap og betydning av seksualitet kan således skifte fra by til bygd, og det kan derfor tenkes at det er lettere å være åpen i en større by. Eric er den eneste av informantene som fortsatt bor med foreldrene sine, og han må derfor daglig forholde seg til en arena hvor det er best å passere. De av informantene som er vokst opp i en mindre by har flyttet fra hjembyen sin til en storby hvor det kan være lettere å forhandle mellom sine potensielt stigmatiserte identiteter hvis ønskelig. Det virker ikke som om at det kun er på grunn av muligheten til å passere. Større valgmuligheter og bedre samfunnstilbud kan også ha bidratt til valget om å flytte. Informantene antyder at hvis de hadde bodd i samme by som familien sin ville de nok begrense seg mer enn hva de gjør i sin nåværende hverdag. En tredje faktor som forstås at påvirker graden av åpenhet er om man er i utdanning eller i arbeid. Da kan skolevalg eller valg av arbeidsplass kunne ha innvirkning på om informantene velger å være åpne. Faktorer som hva man studerer, hvor man arbeider, hvordan sammensetningen av mennesker er kan være utslagsgivende. Sosiale situasjoner kan bli en konstant utfordring og kamp for dem som føler behov for å skjule eller begrense sin virkelige identitet i noen grad (Diplacido 1998:149).

6.4 Avsluttende refleksjoner

Prosessen med å komme ut skjer uansett etnisk eller kulturell bakgrunn, og den kan oppleves annerledes fra tilfelle til tilfelle på grunn av personlige omstendigheter. Men i konservative familier der tillært forakt for lesbiske og homofile blir internalisert i oppveksten og vekker negative tanker hos en selv blir det vanskeligere å komme ut. Til tross for skam, benektelse og negative reaksjoner fra familien, gir ikke informantene opp tanken om et liv hvor de kan leve ut sin seksuelle identitet.

Å leve åpent eller selektivt åpent har betydning for personlig selvoppfattelse. De av informantene som har foreldre som selv har bodd i Norge i lang tid, og er godt integrert ved at de er i arbeid, har etnisk heterogene nettverk og snakker norsk, har erfart ”komme ut”-prosessen på en mer positiv måte. Nissen (2001:48) identifiserer tilsvarende kategorier i sin litteraturstudie, men han trekker også inn god økonomi, at en bor i en større by, og at en er i et stabilt forhold, vil gi atskillig større sjanse for at man lever som åpen homofil. Det er ikke noe som indikerer i mine data at økonomi har noen særskilt innvirkning på selvoppfattning, men det kan ikke utelukkes da denne studien ikke har spurt direkte om dette.

I likhet med Avrahami (2007) blir det også i denne studien tydelig at å komme ut er en livslang prosess da det stadig kan oppstå nye situasjoner og møter med mennesker, hvor den lesbiske og homofile må velge å snakke om sin legning. Å komme ut av skapet er risikabelt fordi at man med den nye identiteten risikerer å bli utsatt for avvisning og diskriminering (Falk 2001). Samtidig som at det kan foreligge en risiko for diskriminering ved å være åpen, vil det å være åpen også ha flere positive sider. Åpenhet fører til at en i enkelte situasjoner faktisk opplever mindre usikkerhet i forskjellige situasjoner ettersom spenningen mellom den tilsynelatende og faktiske identiteten blir redusert. Ved å være åpen vil en i større grad kunne integreres i lesbiske og homofile nettverk og få fra dem den nødvendige aksept og støtte.

7 Hverdagen til de som har kommet ut av skapet

I det forrige kapitlet har vi diskutert ”komme ut”-prosessen. I det følgende analyserer vi informantenes hverdag etter at de har kommet ut. Fokuset ligger her på relasjoner lesbiske og homofile har med familien, venner og bekjente. I det forrige kapitlet antydte vi at informantene veksler mellom forskjellige strategier i hverdagssamhandlinger med ”normale”. I dette kapitlet er jeg opptatt av å vise dynamikken og nyansene i disse relasjonene og strategiene.

7.1 Stigmatiserende diskriminering

En stor del av hverdagen til de som er bærere av et stigma foregår i møte med blandede kontakter, hvor den stigmatiserte i følge Goffman kan føle at han eller hun står på scenen. Denne følelsen av overdrevet selvbevissthet kan relateres til vedkommendes usikkerhet om hvordan de normale kommer til å vurdere den stigmatiserte, ut fra hennes stigmatiserte identitet eller ut fra andre identiteter (Goffman 1963/1990). Den stigmatiserte er tildelt en merkelapp som beskriver en bestemt type personer. Denne beskrivelsen er svært generell og det kan derfor være vanskelig å identifisere seg med den (Plummer 1981). De tildelte merkelappene samsvarer nødvendigvis ikke med hvordan den stigmatiserte ønsker å identifisere seg. Med andre ord kan det oppstå en diskrepans mellom hva ”normale” ser og hvordan den stigmatiserte oppfatter seg selv. Det kan være i møte med familie, venner, arbeidskollegaer og samfunnet generelt. Ulike etniske minoriteters syn på seksualitet, som informantene har med seg fra oppveksten, kan også være en ekstra belastning og skape usikkerhet, knyttet til hvordan man kan bli møtt av andre. De fleste informanter opplever direkte fornærmelser ganske sjelden, men den nevnte usikkerheten kan også oppstå i situasjoner der den potensielt stigmatiserte ikke opplever direkte diskriminering. Samtidig må det understrekes at enkelte av informantene har opplevd sterkere reaksjoner fra ”normale”, blant annet fysisk og psykisk vold, baksnakking, spyting, utspørring og tvang.

Når man beveger seg fra en potensielt diskreditert situasjon til en diskreditert posisjon, vil mye tilleggsinformasjon bli tildelt vedkommende, noe som utløser et synlig stigma (Goffman 1963/1990). Konsekvensene av dette vil da kunne være at ”normale” vil ytre misnøye til denne informasjonen. Altså kan det forekomme en større risiko for den stigmatiserte for å bli diskriminert når man er mer åpen og synlig om sin seksuelle legning. Det er ikke gitt at man vil oppleve mer diskriminering ved å være åpen, men vissheten om risikoen kan like fullt

bidra til økt frykt for å leve åpent. Motivet for å ta stilling til om man skal holde sin seksuelle legning skjult på ulike arenaer kan derfor knyttes til at man ønsker å unngå konfrontasjoner med andre. Redselen for folks reaksjoner kan dermed være en hemmende faktor for den stigmatiserte bevegelse og handlingsrom. Angsten for omgivelsens reaksjoner kan gjøre at man prøver å unngå visse situasjoner (Haansbæk 2002:74).

Enkelte av informantene har opplevd negative sanksjoner – på skole, arbeidsplass, og fra sin egen familie – for hva og hvem de identifiserer seg som. Dette har vært handlinger i ulike former og styrke. Voldsomme reaksjonene har vært i form av fysisk og psykisk vold, spyting, steinkasting, tvang. Informantene forteller også om baksnakking, diskriminering i form av forskjellsbehandling på arbeid og negativt kroppsspråk. Disse mer tildekte reaksjoner kan være likeså belastende.

7.2 Familien og jeg

Familien kan anses som grunnsteinen i oppveksten og livet. Oppveksten kan komme i kollisjon med både familiens verdier og informantenes egne verdier. Thomas Hylland-Eriksen (1997) omtaler slike forskjeller som at det er to verdener som møtes, hvor den ene ikke utelukker den andre, men de bygger på ulike samfunnsverdier. Slike motsetninger kan skyldes generasjonsforskjeller, da barn i foreldres øyne ikke har en atferd eller lever på en måte de aksepterer. Å bryte med familiens kollektive verdier og innrette seg et mer individorientert livssyn har for fire av informantene resultert i sanksjoner i form av fysisk og psykisk vold fra familiemedlemmer. Adnan forteller:

Det var veldig farlig etter at jeg kom ut. Pappa og broren min lette etter meg i byen. Pappa sa at hvis han fant meg så skulle han drepe meg, så jeg var veldig, veldig redd. [...] mennesker, kulturen og folk presset ham, snakket om det hele tiden, men jeg tror ikke at faren min skulle drepe meg på grunn av det. Men jeg var veldig redd og følte meg ikke trygg, så jeg måtte flykte. Det var ikke lett (Adnan).

Gjennom å utøve slike sanksjoner søker familien å sikre at deres ansikt utad ivaretas, og forhindre at han eller hun som har brutt med familiens vilje og ære, skal gjenta det (Skytte 2008). Til forskjell fra andre informanter er Adnan født og oppvokst i Midtøsten. Han har ”kommet ut” i hjemlandet, og hans åpenhet har vært en direkte årsak til hans migrasjon. I hjemlandet brøt han med samfunnets og familiens verdier ved å leve ut en identitet som homofil. Han ble derfor forfulgt av både familien og politiet. I følge Adnan opplevde faren

hans et press fra andre for å ta ansvar for sin familie, og han måtte gjenopprette familiens status og ære. Migrasjon ble for Adnan en strategi for å unnsnippe både familien og samfunnets kontroll. Ved å emigrere kunne han unngå redselen og frykten for å bli drept og torturert.

Omar har også opplevd sosial kontroll fra familien sin. Han antyder også at familiemedlemmers reaksjoner kan relateres til deres bekymringer over familiens omdømme.

Foreldrene mine er mer overbeskyttende for meg [...], og så sier mamma, hvor skal du? Nei, jeg skal ut med noen kompiser. Ja, hvem er det? Ja, bare folk du ikke kjenner. Hva heter de. [...] han ene heter [...] . Så sier hun når skal du gifte deg. Så jeg bare smilte. Eller kanskje du vil ha en boyfriend. [...] mamma skjerp deg. Så kom søsteren min, hun yngste av dem. Hun tok kvelertak på meg med en kniv i hånden. Så sa hun, skjerp deg, en dag må jeg gifte meg og jeg vil ikke ha ryktet mitt ødelagt på grunn av deg (Omar).

Eric sier dette:

Det er jo sånn at den [...] kulturen, er veldig knyttet. Så alle får høre om alle. [...] så da er det mange fra minoriteten som ringer oss hjem, og da er det foreldrene mine som får kjeft fordi at jeg er homofil. [...] De blir veldig sinte og de orker ikke. Det er så mye press på dem også. Jeg har bare hoppet ut i det uten å tenke på dem også, hvordan de vil oppfatte det (Eric).

En side ved det å være lesbisk eller homofil er at man kan påvirke hvordan familien blir representert utad. Denne påvirkningen kan, som vi ser, gjøre at familien settes i en vanskelig situasjon dersom familien er knyttet til et nettverk hvor en homofil legning sees på som noe negativt. Familien kan risikere tap av nettverk som en følge av hvordan barna framstilles og presentere seg selv i samfunnet. Dette forklarer Marianne Skytten (2008) med at det er ikke individet som må stå til ansvar for sine handlinger, men at hele familiens ære blir påvirket. På grunn av etnisk bakgrunn representerer ikke informanter kun sin egen identitet, men en identitet som gjenspeiler hele familien. Samtidig gjenspeiler familien på samme måte det etniske nettverket ovenfor samfunnet for øvrig, og slik dannes det et flersjiktet og intrikat system av ære og representasjon som det kan være svært vanskelig å både håndtere og bryte med.

Brudd med familieverdier forstås slik at de kan bli møtt med ulike sanksjoner for å bevare familiens ansikt utad (jfr. Skytte 2008). På grunn av dette kan familier i alle kategorier ønske å holde informasjonen om barnas ”sosiale avvik” i familien. I følge enkelte av informantene prøver familien å løse ”problemet” ved å presse dem til å gifte seg. Omar forteller:

[...] hver gang jeg kommer hjem er det ikke måte på med bilder av jenter som jeg skal gifte meg med. [...]De ønsker å sende meg til hjemlandet for å gifte meg bort. Når jeg er hjemme presser de meg og prøver å overtale meg til å forlove meg. Dette er en av grunnene til at jeg ikke reiser hjem mer enn nødvendig (Omar).

Press fra familien om heterofilt giftemål og å få barn kan bidra til en mer anstrengt familierelasjon, ved at familien viser at de har manglete forståelse for at homoseksualitet er en identitet og ikke en selvvalgt handling. Ut fra hva Omar forteller om sin familie kan vi antyde at familien hans ikke forstår hans seksualitet, og har forhåpninger om at han skal gifte seg. Han opplever at de ikke tenker at homoseksualitet har noe med kjærlighet å gjøre. Ved å gifte seg, tror familien hans at skammen og ”sykdommen” blir borte, samtidig som familiens ære kan gjenopprettes. Negativ respons fra familien i form av slik press kan resultere i at informantene distanserer seg fra foreldre i større grad, og unngår å omgås familien i like stor grad som tidligere. Strategier kan da bli å flytte fra hjembyen eller flykte. Som en følge av et anstrengt forhold med familien, kan sosiale nettverk endre seg. Å finne anledning til å bygge opp et nytt sosialt nettverk kan sånn sett bli viktig.

Adnans, Erics og Omars historier antydet at familiens reaksjoner kan ses i sammenheng med behovet for familiens informasjonskontroll utad og at stigmaet til den ene personen i familien også vil medføre at stigmaet tillegges hele familien. Familiens manglende aksept for Omars seksuelle legning kan tolkes som en mulig årsak til at han har det vanskelig med å akseptere den. Tidligere førte denne selvforakten til høy grad av stress og ga liten følelse av mestring. Hans identitetsambivalens gikk så langt at han misbrakte rus og prøvde å begå selvmord. Offentlige instanser har prøvd å hjelpe Omar og familien til å akseptere hans seksuelle legning, men de aksepterer fremdeles ikke Omar og kommer med trusler. Som sitat viser er søsteren hans redd for at han vil ødelegge hennes muligheter til å inngå ekteskap. Ved at han har et rykte som homofil kan det gå utover hele familiens ære. Ut fra Omar sitt perspektiv kan vi tolke at han føler familien har sviktet ham og at han har sviktet familien.

Foreldrene til Eric har utøvd vold både før og etter at han kom ut av skapet. Eric antyder at hensikten var å disiplinere ham, slik at han innordnet seg familiens verdier og normer.

Faren min truet med å begå selvmord, og alt det der, og det var hardt for meg. Det gjorde at jeg var veldig isolert og at jeg egentlig ikke ville ha noe med dem å gjøre. Fordi jeg følte at jeg var i veien for dem. Men nå er det mer sånn at jeg forstår at de

vet at jeg er homofil og de kan ikke gjøre noe med det. Det er der vi står nå. De har ikke akseptert det, men de forstår at de ikke kan gjøre noe med det. Og jeg må bare egentlig bare innrette meg foreldrene mine, slik unngår jeg unødige konflikter (Eric).

Fysisk og psykisk vold kan brukes som et verktøy til å få barna til å innordne seg familien. For Eric ble det et tegn på at familien ikke var glad i ham. Da han fikk hjelp av offentlige instanser til å komme ut av skapet oppstod en ny form for psykisk vold. Trusler om at familien ville skade seg selv ble en psykisk belastning og overføring av ansvar som var vanskelig å forstå. Relasjonen med familien ble i enda større grad enn tidligere svekket, noe som førte til at han trakk seg unna familien. Etter hvert som familien har begynt å innse at det ikke vil skje noen endring har de forstått at det ikke er noe de kan gjøre med det. En mulig tolkning er at familien har gått over til en mer hjelpsløs rolle, da volden ikke har ført til noen endring. De har nådd en felles underforstått forventning som går ut på at Eric ikke skal vise og snakke om sin seksuelle legning.

7.3 Identitetsforhandlinger i hverdagssamhandlinger med foreldre

De av informantene som har møtt slike sanksjoner som beskrevet ovenfor antyder at de sterkeste reaksjonene kom i løpet av ”komme ut”-prosessen, men dette betyr ikke at relasjoner med familien ikke fortsatt kan være anspent og preget av forhandlinger når det råder full åpenhet om den seksuelle identiteten. Omar forteller:

Jeg krangler mye med min mor, og det ofte om homofili. [...] så sier jeg at det var ikke mitt valg å komme til Norge. De valgte det. Som mindreårig måtte jeg følge etter dem. Så det var deres valg. Hva kunne de forvente av en tenåring som bare blir plassert i et fritt samfunn. Jo, nei det var ikke derfor vi kom til Norge. Det var for å gi deg et bedre liv. Da sier jeg at jeg ikke har et dårlig liv bare fordi jeg velger en livsstil som de ikke liker (Omar).

Familierelasjoner fortsetter å være spenningsfylte. Men siden familien har stor betydning for majoriteten av informantene, prøver de å tilpasse og tilfredsstillende sin familie. Informantene kan sånn sett være fleksible på hvordan de presenterer sin faktiske identitet. De oppfører seg annerledes i ulike kontekster. I takt med ulike kontekster, skifter og tilpasser informantene sin identitet i ulik grad, for å bevare og vedlikeholde ulike relasjoner.

Reaksjoner fra familien har jeg i analysen av ”komme ut”-prosessen kategorisert inn i tre typer. I det første tilfellet tolerer de barnets ”avvik”, men ønsker å tildekke det. I det andre tilfelle er familien svært kritiske, i det tredje uttrykker familien aksept og forståelse. Men disse kategoriene er ikke statiske, ettersom reaksjonene til familien kan endre seg over tid og

veksle mellom forskjellige posisjoner, noe som også vil kunne påvirke informantenes bruk av strategier. For foreldre tar det tid til å akseptere sine barns nye identitet. Informantene antyder at målet for alle i familien blir å unngå direkte konfrontasjoner, og de kan derfor unngå å snakke om sin seksualitet. Gjennom å bruke en slik strategi er det mulig å begrense konflikter som oppstår i hjemmet.

Viola sier dette:

[...] vi snakker aldri om det. Særlig foran pappa min, helst ikke noe. Så jeg føler på en måte at når jeg drar hjem til mine foreldre så må jeg inn der som bare "Viola". Men samtidig har jeg hatt med kjæreste hjem (Viola).

Også for Lisas foreldre tok det lang tid før de begynte å tolerere hennes "avvik". Det er ikke helt uproblematisk for dem, men hun har tatt med kjæresten hjem ved flere anledninger. Likevel virker det som at familien prøver å usynliggjøre hennes seksuelle legning. Dette indikerer at det kan være vanskelig å akseptere henne, men de prøver. Viola ble, som omtalt tidligere, møtt med sterke sanksjoner da hun kom ut av skapet. I dag har hun gjenopptatt kontakten med familien sin, og ut fra hennes forståelse prøver familien å akseptere det, men i likehet med familien til Lisa synes de det er vanskelig. For å greie å håndtere og bevare en god relasjon med familien velger både Lisa og Viola å bruke tildekking av sin faktiske identitet for å lette på stemningen. Å tildekke sin identitet vil her gjerne bety å ikke snakke om det som opptar dem, eller om hva de bruker fritiden på, da dette ofte kan ha tilknytning til andre lesbiske og homofile venner. Tildekkingen gjøres av hensyn til andre, men konsekvensene kan være en anspent og unaturlig sosial relasjon, da informantene konstant antyder at de må vurdere hva som passende å si.

7.4 Identitetsforhandlinger i relasjoner i møte med det homofile miljøet

Venners positive støtte kan styrke selvfølelsen og skape trygge relasjoner, noe som kan framstå som et anker i livet. Støtte fra omgivelsene kan sånn sett gi en opplevelse av mestring (Gjærum et. al 2003, Bø og Schiefloe 2009). Lisa forteller:

Venner har betydd veldig mye. De har på en måte bidratt til å gi meg den ryggraden jeg har i dag, uten at jeg visste at jeg trengte det (Lisa).

Lisa har hatt nære og støttende venner som styrket hennes selvfølelse. Tidlig i ”komme ut”-prosessen kan flere søke etter rollemodeller og kunnskap som kan bidra til å bekrefte ens selvbylde. Slik kan flere begynne å søke kontakt med andre lesbiske og homofile, da de kan framstå som et fyrårn som viser veg og hjelper dem med å navigere seg frem til sin egen lesbiske eller homofile identitet. Gjennom kontakt med det homoseksuelle miljøet kan man føle tilhørighet til en gruppe (Haansbæk 2002, Osander 2005). Enkelte informanter antyder imidlertid at de har et ambivalent forhold til det homofile miljøet. For enkelte fremstår kontakt med lesbiske og homofile som tilfeldige bekjentskap som i liten grad later til å styrke selvfølelsen Anna forteller dette:

[...] jeg fikk bli med på sånn lesbe-ting. Og jeg syns jo det var litt for mye. [...] jeg passet ikke inn i det hele tatt. Jeg var for feminin og jeg var ikke skeiv nok, og det var så mange koder og roller som jeg ikke passet inn i. [...] Det er ikke noe substans når det er kun seksuell legning, det fungerer ikke. [...] Jeg følte at jeg ikke passet inn og det var litt trist for jeg ville på en måte tilhøre et slikt miljø. Men jeg har funnet ut at det er like greit, for det er så mye drama i de lesbiske og homofile miljøene. [...] men jeg følte at det kunne være greit å ha en gjeng som jeg kunne omgå med hvor det her var normalisert (Anna).

Vi kan forstå det slik at det handler om å finne venner hvor man kan høre hjemme. Enkelte av informantene uttrykker på den ene siden at det homoseksuelle miljøet, og da spesielt utelivsmiljøet, anses som overfladisk. Men på den annen er det avslappende å gå på lesbiske og homofile utelivsplasser, da de er arenaer hvor deres seksualitet er normalisert. Slike kontekster kan sånn sett gi en positiv følelse og styrke identiteten ved at ingen ser rart på deg hvis du holder noen i hånden eller kysser noen. Samtidig snakket flere nedsettende om lesbiske og homofile utelivsmiljøer. En mulig forståelse av dette kan forankres i et ønske om å ikke tilhøre en gruppe og kategori som ikke samsvarer med hvordan man selv er. Anna uttrykker det på følgende måte:

Jeg føler at jeg hører mer hjemme der for jeg er tryggere på den siden, men det er ikke noe sånn, de stereotypiene og sånn. Det er ikke helt min plass, men jeg ender fortsatt med å dra dit. [...] det er normalisert å være lesbisk på arenaer for lesbiske og homofile, så det er ikke nødvendigvis at jeg føler at det er min plass, men kanskje det at en er normal. En blir ikke sett på. Det er ingen som ser på oss hvis vi kysser (Anna).

For Anna, som ikke er helt åpen som lesbisk, virker det som at hun finner en trygghet til å være seg selv på lesbiske og homofile uteplasser. På slike arenaer må hun ikke ty til noen strategier som informasjonskontroll og passering. Å ha en arena hvor man kan identifisere seg med andre kan gjøre at man kanskje ikke tenker på sitt stigma. Det gjør at risikoen for å bli møtt nedsettende reduseres, og den aksepten styrker i noen grad ens selvfølelse. Utover dette

forstås det av informantene som en arena hvor det er problematisk å knytte gode og støttene vennskap. En mulig forklaring til dette er at homofile og lesbiske er en svært sammensatt gruppe som innbefatter mange individuelle mennesker som har ulike interesser og preferanser. Sarah uttrykker det slik:

[...] i utelivsmiljøet er jeg ikke tilstede i det hele tatt, det er ikke min greie, ikke min plass i det hele tatt. Men det er jo på en måte, man får en filtrering av skeive folk, de på slike utesteder er ikke min type mennesker som regel (Sarah).

Lisa fortalte dette:

I lesbiske miljøer er det mye drittsnacking, og mye skifting av partnere. De spiller opp til de sånne klassiske stereotypiene om det å være homo... De vet ikke selv lenger at de gjør det. Så jeg bare ser på det som et patetisk opplegg. Jeg vil helst ikke involvere meg i et sånt et miljø fordi jeg føler at det er veldig skadende. Jeg tror at hvis du skal være i et varig forhold og ha et normalt sunt liv er det ganske destruktivt å være i et sånt miljø. Slik opplever jeg det (Lisa).

Andre antydte at miljøet også er inndelt i ”inn”-grupper og ”ut”-grupper etter etnisitet, sosial bakgrunn og sosial status. Omar forteller:

[...] i det homofile miljøet, er det mye mer stigmatisering og stereotypier hvis du ikke har jobben som skal til, utdanning, holdninger og klesstil som skal til, så er du ikke velkommen.

Det lesbiske og homofile miljøet informantene omtaler er inndelt etter type seksuell legning og livsstil, men også sosial bakgrunn, etnisitet, interesser og sosial status. For de som tilhører etniske grupper som har lav status i Norge eller er stigmatisert av forskjellige grunner vil deres etniske markører også tas i betraktning og vurderes i lesbiske og homofile miljøet. Statusskiller og sosial rangordning kan være enda mer framtrædende i det lesbiske og homofile miljøet. I følge Crocker og Major (1989) kan deltakelse i det lesbiske og homofile miljøet være motivert av at mange stigmatiserte foretrekker å sammenligne seg selv med andre stigmatiserte for å beskytte sin selvoppfattelse og selvtillit fra truende sammenligninger. Ved å sammenligne seg med andre som er bærere av tilsvarende stigma, eller å skille seg vekk fra definerte kategorier, tolker flere at sin situasjon er preget av mindre stigma. Med en henvisning til Goffmans (1963/1990) teori oppstår det en vanskelig situasjon hvor den stigmatiserte ”can neither embrace her group, nor let it go”. De er en del av miljøet, men klarer samtidig ikke å identifisere seg med andre lesbiske og homofile. Å finne tilhørighet og identifisere seg med sin gruppe blir således problematisk. I stedet virker det som at informantene filtrerer venner mer ut fra felles interesser som de møter i andre nettverk, og

bruker heller det lesbiske og homofile utelivsmiljøet som en samlingsplass, et fristed hvor de kan senke garden og spille ut sin faktiske identitet.

7.5 Tilhørighet til et etnisk miljø

De fleste av informantene i denne studien har lite kontakt med eget etnisk miljø som de har tilknytning til. Dette er ikke nødvendigvis en endring som har skjedd etter at de har kommet ut, da det er mange som sier at de under oppveksten alltid har forhold seg mest til etniske nordmenn. Men det kommer fram at noen begrensninger og sanksjoner som er blitt pålagt enkelte av informantene har ført til at den lille kontakten de hadde med eget etnisk miljø er blitt nesten ikke-eksisterende. Kontakt med personer fra eget etnisk miljø kan inndeles i fire former: a) familien og slektninger. b) med andre som kommer fra samme etnisk miljø, men også er selv lesbiske eller homofile, c) kamerater fra etnisk miljø, men de vet ikke om vedkommendes ”avvikende” legning; d) personer som betraktes som potensielt truende.

Flertallet av informantene har lite kontakt med eget etnisk miljø, men de prøver å ta vare på tilknytningen til sin etniske bakgrunn gjennom matlaging og andre kulturelle innslag som er relatert til den. Dette kan være enn annen faktor som spiller inn i det at mange velger å tilpasse seg sin familie. Familiekontakten knytter informantene til sin etniske bakgrunn, noe som virker viktig for enkelte av informantene for å bevare identitet og selvforståelse. Andre arenaer og relasjoner kan være vanskeligere å forholde seg til, og flere møter utestengelser. Dette kommer fram hos Viola:

[...] jeg er blitt fryst ut av morsmålsklassen min så jeg måtte slutte med morsmålsopplæringen. Drapstrusler ble slengt ut i lufta så det var sikkert uhyggelig. Derfor valgte jeg å distansere meg for å ikke bli utsatt for slike hendelser (Viola).

Eric har lignende erfaringer:

Jeg pleide å dra på den [...] skolen, men nå kan jeg ikke dra dit lenger fordi folk ser på meg, glaner på meg og de ringer plutselig foreldrene mine. Han er her, kan dere ikke lære han opp, og sånn. Selv om jeg tar det veldig greit klarer jeg ikke å forholde meg til de elever. Jeg vet aldri hva de tenker. Jeg vet aldri hvordan de er som personer. Derfor er jeg alltid sammen med andre mennesker, de som ikke har min kulturelle bakgrunn.

En konsekvens av å være åpen har for Viola og Eric blitt at de har sluttet å gå på språkopplæring. For Viola var det vold og mobbing som bidro til at hun ikke lenger deltar i språkopplæringen. Eric antyder at han ikke deltar da det kan få konsekvenser for foreldrene hans. Med bakgrunn i dette kan informantene derfor velge å trekke seg tilbake. I følge

Osander (2005) kan mindre samfunn forsterke risikoen for sladder og dermed også muligheten for at foreldre oppdager at man er homoseksuell.

Omar har innvandrervenner som ikke kjenner til hans seksuelle legning. For å skjule sin seksuelle identitet benytter han seg av ulike strategier for å begrense og kontrollere den informasjonen som kommer ut. Han forteller:

Altså nå har det blitt en vane. Jeg skifter sånn (knipser). Når jeg treffer innvandrere vennene mine er jeg verdens macho person. Før i tiden måtte jeg psyke meg opp, men nå er det blitt en vane. Når jeg omgås med de som vet om meg selv er jeg mer avslappet. Da trenger jeg ikke spille et spill, ta på en maske. [...] hvis jeg vifter med hendene er det ikke noe problem. Men med de andre så er det å være så tøff som mulig (Omar).

Denne vekslingen forutsetter at han holder forskjellige deler av sitt sosiale nettverk adskilt fra hverandre, noe som åpenbart er et komplekst sosialt spill. Et resultat av dette er at han i stor grad har brutt kontakten med de vennene han hadde i det etniske miljøet i byen han bodde i før han flyttet til Oslo:

[...] jeg vil ikke treffe de vennene jeg har [fra hjembyen] som har utenlandsk bakgrunn. [...] De har ikke noe konkret bevis på at jeg er homofil, de tenker bare at jeg omgås mye med nordmenn. Du har holdninger som vi ikke liker. Du har vært singel en stund. Da er du stemplet (Omar).

For samtlige av informantene er det vanskeligere å være åpen homoseksuell ovenfor andre innvandrere enn ovenfor nordmenn. Redsel for negative reaksjoner gjør at de fleste reduserer kontakten med det etniske miljøet som de eller deres foreldre hører til. Det å ikke ha kontakt med etnisk miljø framkommer ikke som et savn. Det etniske miljøet forstås ikke som de signifikante andre i livet til informantene. Oppveksten og skolegang har gjort at de har integrert seg i det norske samfunnet og har et godt blandet nettverk hvor etnisk bakgrunn ikke er dominerende. Å bevare kontakten med andre innvandrere og landsmenn framstår ikke som viktig for livssituasjonen til flere av informantene.

7.6 Deltakelse i organisasjoner som mestringsstrategi

Etter hvert som informantene har blitt mer åpne og trygge på sin seksuelle legning, virker det som at det ikke er viktig hvilken bakgrunn eller seksuell legning venner har. Det som framstår som viktig er å finne en arena hvor man opplever trygghet og aksept for den man er. En arena

hvor man kan omgås mennesker man har noe til felles med, og da ikke bare seksuell legning. Flere av mine informanter er aktive i frivillig arbeid hvor de får mulighet til hjelpe andre. Ved å delta i frivillig arbeid går de ut av en offer-rolle og over til en hjelperrolle hvor de presenterer positive sider ved det å tilhøre kategorien lesbisk eller homofil. Adnan forteller:

Etter alt det jeg har opplevd, og alle problemene jeg har møtt bestemte jeg meg for at jeg ikke skulle glemme meg lenger. De lidelsene, og den vanskelige fasen og stundene i livet mitt har motivert meg til å gjøre noe for andre mennesker. De trenger meg. De er i samme situasjon og de møter samme ufordringer som jeg gjorde. De trenger noen å hjelpe dem. I dag har jeg veldig mange homofile venner og vi er veldig engasjerte, veldig opptatte i organisasjoner og nettverk (Adnan).

Også Sarah er en av informantene som er engasjert:

Jeg er på aktiv i det skeive miljøet. Jeg sitter i styret i en organisasjon som bidrar til å synliggjøre og bevisstgjøre kunnskap om homoseksualitet [...]sånn jobber jeg litt politisk med det. Arrangerer foredrag og debatter og lignende (Sarah).

Seksuell legning later til å påvirke hvilket tiltak informantene engasjerer seg i. Gjennom nettverksarbeid dannes et fellesskap med andre som har en felles interesse og engasjement. I dette fellesskapet styrkes den stigmatisertes talerør. Fellesskapet i organisasjonen kan være en strategi for å forsvare seg selv, samt forebygge at andre opplever vold og trakassering. På denne måten kan lesbiske og homofile som en gruppe vise styrke og makt ovenfor majoriteten. Det kan også være en viktig arena for sosial integrasjon. Gjennom deltakelse i organisasjoner kan informantene utvikle sin selvfølelse og sitt sosiale nettverk. Å hjelpe andre kan gi mestringsfølelse, samtidig som man gjennom organisasjonsarbeid og arrangement kan formidle kunnskap for å bevisstgjøre og synliggjøre en mindre fordomsfull forståelse av homoseksualitet til det norske og ikke etnisk norske samfunnet.

8 Variasjon i tilpasningsstrategier på skolen og arbeidsplassen

Flere av informantene har vært opptatt av hvordan de ”normale” på skolen og på arbeidsplassen har behandlet dem. Ved å benytte ulike strategier for å tilpasse sin tilværelse, kan informantene i daglig uformell samhandling foreta stadige vurderinger for hvordan stigma kan unngås (Goffman 1963/1990). Arenaer som arbeidsplass og skole er miljøer der ”normale” og stigmatiserte mennesker ofte kan mangle følelsesmessig nærhet og kjennskap om hverandres liv selv om de befinner seg i en fysisk daglig nærhet (Avrahami 2007).

8.1 Skole

I ulike møter kan den stigmatiserte aldri være helt sikkert på hvordan ”normale” vil reagere, inntil en relasjon er blitt dannet (Goffman 1963/1990). Dette kan stille lesbiske og homofile i en situasjon hvor de vurderer om en skal passere eller tildekke. Selv om de fleste av informantene er åpne er de forsiktige. Viola forteller:

[...] jeg og kjæresten snakket nesten ikke sammen. Jeg syns det var feil for vi hadde egentlig ikke gjort noe. Vi hadde liksom ikke provosert noen. Men de sa til oss at vi er dyr og at vi ikke burde leve, og at vi er verre enn de som dreper (Viola).

Det later til at Viola har følt behov for å tilpasse og begrense sin framtrede etter å ha møtt sanksjoner fra medelever. Som en følge av diskreditering prøvde hun å redusere synligheten ved å distansere seg fra sin kjæreste. Forbud mot å synliggjøre avvik kan medføre at den stigmatiserte blir påført sosialt forakt ved synliggjøring. Det framstår at mobberne forskyver et ansvar over på henne, ved å gå så langt som til å si at hun ikke er verdig et liv.

Homonegativismen som forekommer kan ha sammenheng med hvor tabuisert enkelte fremholder at homoseksualitet er. Slike opplevelser kan gjøre at informantene føler skam. Konsekvenser av slik tydelig mobbing kan være at den lesbiske og homofiles identitet ugyldiggjøres. Manglende nettverk og støtte på skolen og fra omgivelsene kan bidra til negativ selvfølelse og mindreverdighetskompleks. Stigmatisering og mobbing har påvirket skolehverdagen og skolepresentasjonene ved at de som har vært utsatt for det syntes det har vært vanskelig å gå på skolen. ”Viola” prøvde å beskytte seg selv ved å være fraværende fra skolen og ved å bytte skole, og dette har gått utover skolearbeidet hennes. På den andre skolen møtte hun også mobbing og diskriminering, men da i form av indirekte fornærmelser. ”Viola”

syns det har vært lettere å forholde seg til den direkte framfor den indirekte stigmatiseringen hun har møtt av etnisk norske:

Jeg syns nesten at det var verre fordi de fryser deg ut. Det er veldig mange klikker der. [...] du bare føler det, men får ikke satt fingeren på noen ting. Jeg fikk en følelse av ubehag. Ingen har likt meg, men ingen har sagt noe. På den andre skolen får du det i ansiktet. Du vet akkurat hva den personen har sagt. Du vet akkurat hva de mener om deg. Så går du videre med livet på en måte (Viola).

Manglende konfrontasjon og konstant følelse av misnøye fra omgivelsene kan oppfattes som en svært stressende situasjon, da den som utsettes for slik konfrontasjon kan oppleve manglende kontroll over sin livssituasjon. Det at Viola har opplevd større usikkerhet i møte med etnisk norske elever kan relateres til det faktum at hun aldri visste helt hvilken del av hennes identitet de mislikte. Der de direkte fornærmelsene ble klart rettet til misnøye med hennes ”avvikende seksualitet” kunne hun ikke vite om den mer passive, indirekte utfrysningen på den andre skolen skjedde på grunn av hennes utenlandske bakgrunn, seksuell legning, eller av andre grunner. Dette har gjenklang i Goffmans stigmatteori, da det i følge ham oppstår utrygghet og uvisshet hos den stigmatiserte, ved at det forekommer en latent potensiell frykt at de ”normale” vil diskreditere en. Dominansen majoriteten har over de som tilhører en minoritet kan styre hvordan den stigmatiserte presenterer seg selv og mulighetene for å utfolde seg og leve ut sin faktiske identitet (Goffman 1963/1990).

I likhet med Røthings studie (2007) indikerer denne studien at etnisk norske i mindre grad gir uttrykk for homonegativisme enn gutter med annen etnisk bakgrunn. Det blir da tydelig at de som diskriminerer selv ofte ikke tilhører majoriteten. Årsak til at de diskriminerer kan være at de ønsker å vise at de tar avstand fra den dominante skolekulturen og etnisk norskernes aksept ovenfor homofile (Røthing 2007). Informantenes har indikert at de prøver å konfrontere den negative oppmerksomheten. Eric sier dette:

Folk tror jeg er veldig femi og folk tror også fordi jeg er homofil så kan jeg veldig mye om sminke. Da kommer det folk på skolen i hvert fall, og tror at jeg er sånn, og gutter spesielt kommer ofte bort. Forteller meg om den nye sminken som er ute på markedet. Det er bare for å tulle med meg, så jeg er bare med på leken. Jeg tar tilbake. Jeg sier bare ja, den heter det og det og du kan trygt fortsette å bruke den, den jo for gutter, eller jeg sier at jeg ser at du har brukt den (Eric).

Mobberne bruker bilder og begreper som henger ut minoriteter ved å knytte dem til stereotypier om at homofile gutter er feminine og lesbiske jenter er maskuline. Slike forestillinger brukes som et virkemiddel for å nedvurdere en identitet som lesbisk og homofil.

En mulig strategi for å møte slike ytringer på kan være å gjøre som Eric, og latterliggjøre de som diskriminerer.

Det har ikke alltid vært lett å ta igjen slik som Eric gjør nå. Tidligere i ”komme ut”- prosessen kunne han isolere seg på skolen. I dag er han åpen, og har et godt og støttende nettverk på skolen. Gjørum et al. (2001) påpeker at et støttende nettverk kan være viktig for å mestre en vanskelig livssituasjon, noe som virker å stemme godt med Erics nåværende situasjon på skolen. Når de negative tankene blir bekjempet står den potensielt stigmatiserte sterkere til å forsvare seg selv. De anerkjenner seg selv mer og ser på sin seksualitet som noe positivt. Derfor kan Eric spille på humor, og gi tilbake når mennesker prøver å henge ham ut, og få ham til å leve opp til de stereotypiene de forestiller seg. Nå som han er åpen og har støttende nettverk bruker han skolen som en informasjonskanal til venner og klassekamerater. Eric forteller:

I klassen snakker de og spør meg spørsmål om ting de lurer på. Er homofile virkelig sånn? Oppfører de seg sånn og hva tenker du om det? Og da er det egentlig greit å svare. Fordi det er informasjon de får. Jeg har også holdt et to timer foredrag i den ene klassen min om homofili (Eric).

Positiv respons på ens seksuelle legning kan styrke selvfølelsen til lesbiske og homofile, slik at de kan tørre å konfrontere omgivelsene med fordommer og stereotyper knyttet til lesbiske og homofile. Ved å på en slik måte aktivt plassere seg selv på scenen kan kunnskap og kjennskap om lesbiske og homofile formidles. Stigmaet som brukes ukritisk kan således reduseres (Avrahami 2007). Holdninger kan avkrefte, og ”normale” søker ikke etter å tolke handlinger som bekrefter stigma (Goffman 1963/1990). Dette kan være en forebyggende strategi for at lesbiske og homofile kan oppleve mindre daglig diskriminering.

8.2 Arbeidslivet

Selv med hovedsaklig positive erfaringer velger majoriteten av informantene å benytte seg av strategier for å kontrollere grad av åpenhet på arbeidsplassen. De foretar en risikovurdering om hvorvidt de skal være åpne eller selektivt åpne, ut fra scenen de befinner seg på. Sarah forteller:

Jeg merker det sånn at folk antar at jeg er heterofil. [...] Det er litt mer utenkelig at jeg er skeiv siden jeg ser utenlandsk ut, og det får jeg tilbakemeldinger på hele tiden. Da både på skolen og på jobb (Sarah).

Lisa forteller også noen lignende:

Jeg er heterofil helt til jeg velger å fortelle at jeg er homo, eller hvis ikke det er en annen homo som spør meg. 99 % tror at jeg selvfølgelig er heterofil. Men det kan ha med at jeg er svart, fordi det ikke er en tanke som svever i hodet til noen. Det er ganske utenkelig at man kan være begge deler, da både etnisk minoritet og homofil (Lisa).

Her kommer det fram at tildelt stigma kontrolleres ved bruk av ulike strategier. Utenlandsk utseende er vanskelig å tildekke, og det er vanlig å passere med etnisk bakgrunn. Stigma som lesbisk eller homofil kan derfor lettere tildekkes. Da informantene allerede møter potensielle bias på arbeidsplassen for et synlig stigma kan et annet lettere tildekkes, hvis ønskelig (Mason et. al 2001 og Clair et. al 2005). Enkelte informanter (som de to over) antyder at den ene potensielt diskrediterte identiteten kan tildekke den andre, for det er få som tenker at en utledning med ikke-vestlig utseende er homofil. Slik kan informantene kontrollere mer informasjonen om seg selv, samtidig som det oppstår et større behov for å måtte bevise sin lesbisk eller homofil legning, når informantene velger å avdekke sin faktiske identitet. For enkelte av informantene framstår det som en fordel å bli plassert inn i en heteroseksuell identitet, da de ønsker å være selektivt åpne på skolen og arbeid. Anna forteller om hvordan hun passerer:

Når jeg snakker om kjæresten min, tar kollegaer alltid for gitt at kjæresten min er en mann, og så retter jeg ikke på dem. Jeg prøver å unngå det. Og jeg bruker kjønnsnøytrale ord. Jeg er blitt litt god på det da (Anna).

Når Anna har snakket om sin kjæreste på arbeid har hun derfor tildelt henne et maskulint navn. Hun velger å tildekke sitt stigma for å opprettholde en fasade som heterofil. Ønsket og behovet for å ikke bli diskreditert kan tolkes som stort. Derfor presenteres en identitet som passer inn med de forventningene arbeidsplassen later til å ha. En annen side ved dette ønsket om å tildekke sitt stigma kan ha sammenheng med ulike typer arbeidsforhold. Slik som Omar forteller:

Yrket mitt krever at jeg skal være heterofil. [...] det er et machoyrke, så jeg velger å ikke si ifra fordi hvis jeg kommer i en situasjon på jobb hvor jeg ikke håndterer situasjonen og må trekke meg tilbake. Jeg vil ikke at de skal si at, å, ja han er homofil og det er derfor han trakk seg. Jeg vil at de skal bli kjent med meg. Se hvordan jeg fungerer på jobb, og så vil jeg fortelle at jeg er homofil (Omar).

Det kan altså foreligge stereotyper knyttet til ulike yrkesgrupper, noe som den stigmatiserte ikke ønsker å bryte med. Omar antyder derfor at han velger å spille på en identitet som macho, hvor han bruker klær og et språk som bidrar til denne rollen. Å bli diskreditert for

ikke å mestre arbeidet sitt, kan potensielt skje hvis han ikke innfrir den rollen et slikt yrke krever.

Enkelte av informantene har vist fram sin faktiske identitet, noe som i de fleste tilfeller førte til at medarbeidere viste aksept og støtte. Samtidig kan velmenende handlinger oppleves som ubehagelige. Lisa forteller.

Det var en gang noen ble ordentlig satt ut, [...] . Jeg snakket om kjæresten min. Og så trodde hun at kjæresten min var mann, og jeg sa nei. Så ble hun sånn oi; fordi jeg er svart. Og da satte hun seg ned fordi hun var veldig interessert. [...] hun ville snakke fordi hun trodde at jeg hadde det fælt. Så forstod hun ikke at det er noe som heter privatliv, og det er visse ting man ikke spør om. [...] Hva mener familien din? Jeg unngikk bare alt det hun sa, for at hun skulle forstå at det der er ikke noe man stiller folk spørsmål om. Det er som om noen skulle spurt når hun hadde sin seksuelle debut, det er like intimt (Lisa).

Sarah har liknende referanser:

Det er ofte et forsøk på smaltalk. En gang valgte jeg å være åpen, og da gikk vedkommende veldig rett på sak. Spurte meg masse personlige spørsmål. Det var første gang vi jobbet sammen. Jeg tror det var mer han som var spesiell. Det er ikke så ofte at jeg får den reaksjonen og slike spørsmål. Jeg prøvde å svare ganske avvisende. Men det er kanskje en sånn ting som gjør at fordi jeg er jente kanskje og fordi jeg er skeiv, så han mener han kan tillate seg å grave i sånne ting. [...] hvis jeg hadde vært gutt så tror jeg ikke han hadde spurt meg om det. Jeg tror også at de spørsmålene kommer mer og mer siden jeg ser utenlandsk ut, da kan de spørre i større grad (Sarah).

Mange ønsker ikke alltid at deres kjærlighetsliv og seksuelliv skal være en sak. Som de to sitatene viser ønsker de potensielt stigmatiserte at deres private liv skal respekteres. Den ”normale” kan plassere den stigmatiserte på scenen, uten at det for vedkommende er ønskelig, og spørre ut om intime og personlige forhold for å vise støtte og interesse. Selv om de ”normale” ikke har negative hensikter med denne formen for utspørring, og ønsker å vise sympati til den stigmatiserte, kan denne sympatien oppfattes som nedverdiggende og bidra til å opprettholde skiller mellom den normale og den stigmatiserte. For å unngå slike episoder har informantene gjerne valgt å unngå å fokusere på sin seksuelle legning og livsstil i arbeidslivssammenhenger.

9 Håndtering av stigma i det offentlige rom

Hittil har jeg primært fokusert på nære relasjoner. I dette kapitlet kommer jeg til å fokusere på informantenes erfaringer med tilfeldige møter med fremmede de møter på gata eller andre steder i det offentlige rom. Funnene beskrevet i analysen kan tolkes til å indikere at det i vårt postmoderne samfunn, i seg selv preget av endring og mangfold, likevel fortsatt råder en dominerende forståelse av hvem som er ”normale” og hvem som er ”avvikere”. I lys av heteronormativitetsprinsippet, hvor heteroseksuelle innehar makten til å definere hvilken seksuell identitet som er ”normal”, kan mye av det som ikke passer inn i en heteroseksuell ramme bli betraktet som avvikende. Denne oppfattelsen kan bekreftes av informantene, som alle – om enn i noe varierende grad og i forskjellige former – i intervjuene omtaler ulike hverdagslige begrensninger i daglige uformelle samhandlinger.

Muligheten for å bli diskreditert framstår som større når den stigmatisertes avvik er synlig og kjent av omgivelsene. Konsekvensene kan da være at den stigmatiserte blir avskjermet og fryst ut av samfunnet han eller hun tilhører. (Goffman 1963/1990). For å redusere faren for å bli utstøtt later det til at informantene benytter seg av ulike forsvarsmekanismer for å kontrollere sin identitet, selv om den egentlige sannsynligheten for å bli utsatt for diskriminering kan være minimal. Slik som Sarah forteller:

[...] jeg legger bånd på meg der jeg føler at det er noen som kunne trakassere oss. De fleste ville aldri gjort noen ting selv om de mener at det er galt at to jenter er kjærester. Bare en promille vil kanskje gjøre noe fysisk. Men bare det at en tenker at det er en risiko for det så lar jeg heller være å holde hånd med kjæresten min (Sarah).

Eric forteller:

Jeg kan velge hvordan jeg vil framstå som person, jeg kan velge å bruke meg selv som homofil eller heterofil. Så i visse tilfeller kan jeg liksom være heterofil, mens jeg i andre tilfeller kan være homofil (Eric).

I ulike situasjoner later det til at det forekommer et personlig behov for å risikovurdere ulike situasjoner og i en viss grad ha en selektiv framtoning for å beskytte seg mot eventuelle farer. Ved bruk av rolleflexibilitet iscenesetter informantene sin rolle slik at de kan innfri forventningene som kreves i ulike situasjoner i det offentlige rom og i tilfeldige møter med fremmede mennesker (Goffman 1963/1990). Dette kan forstås som en konstant usikkerhet for hvordan man kan presentere seg i ulike situasjoner. Selv om negative reaksjoner ikke

inntreffer, er det i følge Meyer (1995) og Gullestad (2002) frykten for avvising og trakassering i seg selv som er belastende, da man aldri kan vite når og om man vil bli angrepet. Den stigmatiserte må derfor alltid være mentalt forberedt på trakassering, fra ulike kontekster, enten det man gruer seg for inntreffer eller ikke. Det er liten sannsynlighet at en vil bli utsatt for trakassering i tilfeldige møter med fremmede, men det betyr ikke at det aldri skjer. Eric forteller:

Det har vært veldig vanskelig å først godta seg selv som homofil. Og så godta at samfunnet kan kritisere deg for det og at familien din vender deg ryggen. Det er de som er viktige for deg akkurat der og da, så plutselig skjønner du at de viktige egentlige ikke liker deg. Det er en slags psykisk stress, psykisk press og det skaper depresjoner. Jeg havnet på [...], og var der i en uke. Og, det skjedde veldig mye. Hele nabolaget viste hvem jeg var. De kunne identifisere meg de visste at jeg var homofil. Jeg kunne ikke gå ut uten å bli kastet stein på. Jeg ble kastet stein på. Jeg ble løpt etter. Jeg ble slått ned av dem (Eric).

Viola forteller:

Det har jeg gjort. Og det har ikke alltid vært så veldig ok. Det var en episode på bussen en gang, hvor kjæresten min holdt meg i hånden. Da var det en som sa, kan du være så snill å ikke gjøre det foran meg. Det syns jeg var ubehagelig. Han hadde ingenting med det å gjøre (Viola).

Enkelte velger å være synlige. Dette kan, om enn sjeldent, føre til at fremmede ytrer sine meninger. Slike hendelser kan være med på å bekrefte den symbolske volden som florerer i samfunnet ved at den ”normale” tar makten til å kontrollere og styre hvordan det er ønskelig at den stigmatiserte skal te seg. Det kan bare være en enkelthendelse, men slike hendelser kan tolkes som en bekreftelse på at behovet å tilpasse seg anses som nødvendig hvis man ikke ønsker å måtte konfrontere andre med sitt avvik. For enkelte, slik som Eric, ble presset så stort at han trengte profesjonell hjelp til å bearbeide opplevelsene. De faktorene som er blitt identifisert over stemmer godt overens med Kristi Malteruds (2006:124) påstand om at samfunnsskapte fordommer legitimerer marginalisering i form av undertrykking, vold og å holde homoseksualitet skjult, noe som igjen kan skape psykiske lidelser.

Enkelte av mine informanter har ikke opplevd diskriminering i tilfeldige møter med fremmede. En beskyttelsesfaktor som kan gi en forklaring på hvorfor enkelte ikke opplever diskriminering kan ha med de valgene individer tar i livet. Slik som Lisa antyder:

Jeg vil egentlig si at jeg ikke har opplevd det. Igjen så vil jeg si at jeg har vært heldig

med det jeg har studert og av det jeg har gjort. Jeg tenker at de arbeidene jeg har søkt meg til har vært innenfor områder hvor det har vært kultur for mangfold. Så da møter jeg ikke mye av det (Lisa).

Ved å arbeide og studere på arenaer hvor kulturelt mangfold framstår som akseptert har Lisa unngått ubehagelige situasjoner og nedsettende holdninger. De aksepterende normale kan skape en arena for den stigmatiserte, hvor den kan være mer tro mot sin identitet. Vi kan tolke det slik at aksepterende ”normale” kan bli generaliserte andre med en positiv innvirkning som styrker og beskytter mot dårlig selvbilde og som kan være bra for ens psykiske helse.

Majoriteten av informantene er åpne om at de føler større behov for passering i det offentlige rom i møte med innvandrere enn med nordmenn. Det kan skyldes oppfatning om at innvandrere vil ha en mer negativ holdning til deres legning, og den stigmatiserte velger derfor å beskytte seg selv. Sarah uttrykker det slik:

Det er noen situasjoner hvor man ikke blarfrer med det fordi det hadde skapt problemer for meg. Ikke nødvendigvis, men det er greit å være på den sikre siden. Så jeg går ikke og leier kjæresten min i enkelte bydeler, eller ikke at det nødvendigvis er en spesiell bydel, men hvor det er mange som jeg kan tenke meg som er negative til det (Sarah).

Lisa forteller lignende, men knyttet til andre arena:

Hvis det er mange utlendinger på en kafé bør vi passe oss. Det er de gangene man føler på det. De aksepter ikke oss. Det er dessverre sånn det er nå, men man håper at det endrer seg med tiden. Man må dessverre passe seg. Det er på grunn av min legning. Jeg opplever sjelden at jeg må passe meg på grunn av min hudfarge (Lisa).

Viola forteller:

Jeg møter blick på gata hver dag, og det er stort sett av utlendinger. Jeg vet ikke alltid om det er på grunn av min seksuelle legning, men jeg vet at det har mye med kledning og håret mitt, i det hele tatt hvordan jeg ser ut (Viola).

Eksiterende stereotypier bidrar til at Viola, som liker å kle seg annerledes og ha en spesiell hårfrisyre, i større grad blir synlig i det offentlige rom. ”Normale” stirrer, nødvendigvis ikke fordi de kan se at hun er lesbisk, men bare ved det at hun skiller seg ut øker faren for å bli møtt med nedsettende blick. Det virker som om slike blick preller av henne, og hun uttrykker selv at ”normale” ikke har noen signifikant betydning for hennes selvfølelse. Men andre er ikke like komfortable med å vise eller utføre handlinger som kan synliggjøre et potensielt avvik. Slik som Omar forteller:

Jeg leide en kompis på gata. Du kan se at han er homofil. Det skulle jeg ikke gjort.

Men jeg ville ikke slippe han for da hadde han lurt på hvorfor jeg tok det valget å leie, men så plutselig slippe. [...] Men det var allikevel merkelig. Jeg klarte ikke godta det helt. [...] Jeg var redd for at noen som jeg kjenner skulle se oss. Og da tenker jeg spesielt på noen med samme kulturelle bakgrunn som meg (Omar).

Omar og flere andre informanter indikerer at redsel og risikoen for å bli gjenkjent av noen som kjenner dem, og som kjenner deres familie, kan utløse et konstant behov for å være på vakt. Samtidig får de kritikk av andre homofile som ikke forstår deres ønske om å ikke være så synlig i det offentlige rom (eller kanskje har et behov for å uttrykke at de synes det er feil). Informantene har beskrevet forskjellige situasjoner og sammenhenger der de har opplevd usikkerhet i samhandlinger med fremmede. De har også beskrevet enkelte situasjoner der de har måttet forhandle sin identitet i møte med det offentlige systemet.

Likevel har intervjupersonene alt i alt opplevd lite diskriminering på grunn av sin legning i kontakt med fremmede som er representanter for forskjellige offentlige instanser. Når informantene snakker om erfaringer med det offentlige apparatet rettes kritikk mot tjenesteyternes manglende interesse og manglende forståelse for vanskelige livssituasjonen informantene er/var i.

Det blir tydelig at det er behov for en kritisk refleksjon over hvilke briller offentlige ansatte bruker, og hvor villige de er å opptre på en sensitiv måte i relasjon med personer som er bærere av sammensatte og potensielt stigmatiserte identiteter. Manglende forståelse av målgruppas livsvirkelighet hindrer sosialarbeideren i å se konteksten informantene er en del av. Misforståelser kan også gjøre det problematisk å utvikle en god relasjon mellom hjelper og bruker. Denne forståelse kan ses i sammenheng med det Odd Harald Røknes og Per-Halvard Hansen (2002) påpeker når de poengterer nødvendigheten av å forstå og samhandle med de mennesker vi møter i yrkessammenheng på en god og hensiktsmessig måte.

10 Konklusjon

Et viktig formål med denne studien har vært å rette fokus på livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrebakgrunn. Det eksisterende kunnskapsgrunnlaget er magert. Derfor har fokuset vært på å utvikle en bredere generell kunnskap og forståelse ved å fokusere på innvirkninger og utfordringer minoriteter møter, samt hvordan slike utfordringer håndteres. I lys av erfaringer som kommer fram i det empiriske materialet har jeg knyttet sammen relevante begreper og teoretiske perspektiver. Slik har ulike strategier som lesbiske og homofile benytter blitt identifisert. Et variert spekter av strategier har blitt identifisert ved hjelp av de analytiske kategoriene. Utfordringer skifter og varierer i takt med grad av åpenhet, og med hvilken kontekst man befinner seg i. Sanksjoner og attributter ”normale” ytrer og overfører på den stigmatiserte, håndteres ved bruk av strategier. Kategoriene ”komme ut-prosessen”, ”på scenen” og underkategorien ”stigmatiserende diskriminering”, bidrar til å belyse utfordringer hos informantene, da både indre og ytre.

Analysen har fokusert på ulike kontekster hvor risiko for opplevelse av stigma kan forekomme. Kontekstene brukes til å fremstille variasjonen i begrensninger ”normale” utøver, og som informanten selv opplever å ha. Sentrale funn i studien er at lesbiske og homofile med minoritetsbakgrunn befinner seg i et motsetningsfylt landskap. På den ene siden ivaretas de lovmessig og møter stadige erklæringer om akseptering (jfr Anderssen og Slåtten 2008). Enkelte møtes med aksepterende og inkluderende holdninger av venner og bekjente, men dessverre blir de ikke møtt slik av alle. Dette resulterer i selektive og strategiske selvpresentasjoner og dilemmaer knyttet til å komme ut eller ikke i forhold til enkelte deler av det sosiale nettverket. I ”komme ut”-prosessen sliter mange med en indre konflikt rundt tiltrekningen de opplever å ha. Kunnskapen de selv besitter om homoseksualitet er at det er noe skamfullt, tabu, og noe som avviker fra normen. Identitetskonflikt i denne fasen gjør at lesbiske og homofile benytter seg av strategier for informasjonskontroll, for å skjule sitt stigma som lesbisk og homofil. For å mestre dette velger flere av informantene å isolere og distansere seg fra omgivelsene, tilpasse seg og skjule sin legning ved å ha kjærester av motsatt kjønn, eller i enkelte tilfeller flytte hjemmefra.

I denne masteroppgaven viser at vi kan skille mellom mestring av stigma i relasjon til a) ”seg selv”; b) familien; c) venner og bekjente på forskjellige arenaer; d) relasjoner med det

homofile miljøet og e) relasjon med offentligheten. I relasjon til seg selv måtte informantene gå gjennom en prosess der deres internaliserte verdier ble konfrontert, noe som førte til følelse av skam, selvbenektelse og dårlig samvittighet. Etter hvert innleder individet en ”komme ut”-prosess der den internt anerkjente faktiske identiteten forhandles i relasjoner med andre.

En stor og for noen vedvarende belastning er forventninger og press fra familien. Relasjonen med familien er ofte komplisert og byr på en rekke utfordringer som skifter med grad av åpenhet. Majoriteten av informantene er helt åpne, men har som en følge av sin åpenhet opplevd manglende forståelse og kritikk. Dette gjør at enkelte av informantene ikke kan snakke med familien om sin seksuelle legning. Der familien blir kjent med ungdommens seksuelle legning blir dette underkommunisert i hverdags-samhandlinger med familiemedlemmer. Allikevel finnes det unntak: Enkelte av informantene snakker åpent med søsken om sin seksuelle legning. Familiens håndtering av seksualitet, og særlig ”avvikende seksualitet”, indikerer hvor vanskelig og tabubelagt dette temaet kan være i enkelte familier og enkelte kulturer.

Informantene antydte at de i relasjoner med personer utenfor familien konstant måtte vurdere om de skulle avsløre potensielt diskrediterende informasjon om seg selv. Enkelte ”normale” og ”grupper” på arenaer som skole, arbeidsplass og enkelte offentlige rom later til å vise liten toleranse for informantenes seksuelle legning. En utfordring informantene stilles ovenfor er hvordan negative og potensielt negative ytringer kan håndteres og begrenses. Informanter med gode og støttende nettverk viser en større trygghet til sin seksuelle legning, noe som gjør at de i større grad forsvarer sin identitet. Informanter som er i en tidlig fase i prosessen med å komme ut, og ikke selv har akseptert sin seksuelle legning, framstår som mer sårbare og lar omgivelsenes ytringer gå mer inn på dem.

Informantene som i mindre grad opplever positiv respons på sin seksuelle legning, har lavere selvfølelse og finner det vanskelig å akseptere seg selv som lesbisk eller homofil. Ulik grad av selvaksept, og da åpenhet, styrer ønsket og behovet for informasjonskontroll i ulike hverdagskontekster. Dette er i samsvar med funn i internasjonale og nordiske studier (Greene 1994, Della et. al 2002, Haansbæk 2002, Avrahami 2007). Mennesker rundt en – både respektivt ”normale” og stigmatiserte innenfor forskjellige deler av ens sosiale rammeverk – vil knytte koder og forventninger (ofte også forskjellige eller direkte motstridende sådan) til sosiale kontekster, ut fra deres egne behov og idealer. Med bakgrunn i en forventning om slike forventninger prøver lesbiske og homofile å tilpasse seg de omgivelsene de er en del av ved å være strategisk åpen om sin seksuelle orientering, og slik forsøke å redusere muligheten for å

bli diskreditert. Valg av strategier gjøres ut fra graden av trygghet, sikkerhet og støtte informantene opplever. I likhet med funn gjort av Mortensen (2001) peker funnene i denne studien mot at det er summen og effekten av alle de små, trivielle, negative drypp informantene utsettes for som gjør livet stressende og vanskelig.

Betydningen og innholdet av relasjoner med andre lesbiske og homofile framstår i løpet av ”komme ut”-prosessen som skiftende. Tidlig i ”komme ut”-prosessen søkte informantene trygghet ved å omgås andre homofile, og mange fant støtte i åpne, aksepterende areaner, gjerne i form av utelivsmiljøet. Etter en tid har dette imidlertid begynt å føles mangelfullt og identitetsmessig utilfredsstillende, og mange har begynt å søke etter mer meningsbærende relasjoner. Flere har søkt tilbake til det etniske miljøet, eller i det minste ut av det skeive utelivsmiljøet. Dette har et åpenbart potensial for å trekke den individuelle prosessen med å komme ut tilbake mot fornektelse og tildekking, og man ser her et klart behov for bedre alternativer. På dette punktet, eller tidligere, har flere har fått støtte gjennom Skeiv Verden som samtalepartner og veileder i vanskelige perioder. I en organisasjon som denne kan man finne en lojal tredjepart; noen som forstår en, og en hjelpende hånd som har en innsikt og forståelse man ikke nødvendigvis finner andre steder. Når man selv mestrer livet velger flere å bli frivillige i organisasjonen, blant annet for å hjelpe andre i lignende situasjoner.

Studien har tatt for seg forskjellige relasjoner lesbiske og homofile med minoritetsbakgrunn inngår i. Med grunnlag i empirien trekkes det fram flere komplekse situasjoner og dilemmaer lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn må håndtere. Seksuell legnings betydning skifter mellom ulike arenaer og virker inn på livssituasjonen i ulik grad. Det er tidlig i ”komme ut”- prosessen når diskrepansen mellom divergerende identiteter er stor, at den belastningen later til å være størst. Angsten og frykten mange lever med kan prege den psykiske helsen. I tillegg kan manglende anerkjennelse og støtte fra familien være en stressfaktor som undergraver selvfølelsen.-Veiledning og støtte fra offentlige instanser kan da være nødvendig, både for å forstå og akseptere ens egen seksuelle legning, og eventuelt til å komme ut til familie og venner.

Med dette kunnskapsgrunnlaget ses det som nødvendig å gi rom med en større bredde i hvilken kompetanse som er relevant å ta med inn i samhandlingen i hjelper-bruker-relasjonen. Sosialarbeiderens behov for større innsikt og kunnskap om rammene informantene lever innenfor blir således tydelig, da vi kan forstå at lesbiske og homofile med innvandrebakgrunn er en risikogruppe som kan ha behov for oppfølging som en følge av belastningen det er

tydelig at flere opplever. Det kan være naturlig for sosialarbeiderne å arbeide ut fra kjente handlingsmønstre, men det påløper da en risiko for at man ikke ser personene man søker å hjelpe. Refleksjon og åpenhet hos sosialarbeideren kan bidra til større bevissthet og forståelse for belastninger lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn kan leve under. Godt sosialt arbeid vi kunne være å bryte med egne forestillinger og søke etter underliggende mening hos den man søker å hjelpe.

Homofile og lesbiske med innvandrerbakgrunn er i en spesiell situasjon ettersom de kan være bærere av både etnisk stigma og stigma som knyttes til deres seksuelle legning. Ettersom de er dobbelteksponeerte, og dermed en spesielt utsatt gruppe, kan det være vanskelig for sosialarbeiderne å finne gode nettverksbyggingsrelaterte tiltak som kan motvirke problemene som målgruppen møter i hverdagen. Det kan blant annet skje at miljøene (herunder både etniske miljøer og lesbiske og homofile miljøer) som det er lett i utgangspunktet å forvente at vil kunne støtte dem som sine egne ikke gjør det, ettersom de reagerer på den ene eller den andre dimensjonen ved deres sammensatte sosiale og seksuelle identiteter.

En identitetsmessig signifikant tilknytning til et miljø hvor homofil eller lesbisk legning er lite akseptert fremstår som en faktor som tydelig bidrar til å gjøre prosessen med selvaksept og identitetsdannelse tøffere å gå gjennom, både når det gjelder å ta oppgjør med egne internaliserte verdier, og i relasjoner med andre mennesker – ofte i form av forskjellige former for smertefull løsrivelse fra signifikante andre i familien og etniske generaliserte andre. Når man vet at mange kulturer nettopp har en lavere akseptans enn den som etter hvert er blitt oppnådd i vestlige kulturer, blir det klart at situasjoner tilsvarende informantenes – preget av personlig konflikt og motstridende interesser – etter alt å dømme kan være relativt vanlig. Dette nødvendiggjør en kulturell sensitiv tilnærming i sosialt arbeid. Samtidig bør et kulturelt sensitivt fokus ikke være overdrevet. Alt for stort fokus på kultur kan bidra til at individuelle forskjeller usynliggjøres, og vi kan forvente at forskjellige familier og forskjellige nettverk reagerer på forskjellig måte.

Utvalget av informanter i denne studien representerer et bredt spekter som illustrerer hvor sammensatt gruppen er. I lys av dette ser man at en potensiell svakhet i en slik studie kan være at man ikke har mulighet til å skille på forskjellige forutsetninger i forskjellige grupperinger innenfor den felles kategorien ”lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn”, som for eksempel ”lesbisk fra Uganda”, eller ”homofil fra Iran”. Da hensikten og ønsket med denne studien har vært å tilegne et helhetsperspektiv som gir innblikk i livssituasjonen til dobbeltminoriteter med potensielt etnisk og legningsmessig stigma, har imidlertid en vinkling

som heller fokuserer på relasjoner mellom familie og sosialt nettverk vært verdifullt. For å favne bredden i denne helheten har derfor problemstillingen vært ganske vid med hensyn på spesifisert inngruppering av informantene. Med utgangspunkt i det denne studien har funnet kan det imidlertid være både naturlig og høvelig å snevre inn eller differensiere grupperinger i videre forskning. Forslag for spesifiseringer i byggingen av dypere forståelse kan være å snevre inn fokus på for eksempel forhold på arbeidsplass, skole, eller relasjonen med familien. Flere nyanser og fokus som kan være spennende å fordype seg i kan være kjønnsforskjeller og generasjonsforskjeller, eller utfordringer knyttet til tvangsekteskapsinstitusjonen og hvordan individer som utsettes for tvangsekteskap mestrer og eventuelt klarer å bryte med familien og ekteskapet.

Skeiv Verden møter et spekter av utfordringer når det kommer til asylsøkere og prosessen fram mot å få oppholdstillatelse eller avslag på oppholdssøknad på grunn av seksuell legning. Dette er et potensielt sentralt element i målgruppens psykiske hverdag, og dette aspektet fremstår i så måte også som et spennende fokus for forskning, hvor man kan tilegne seg kjennskap til asylsøkeres livshistorier og utlendingsdirektoratets praksis for behandling av asylsaker på bakgrunn av seksuell legning. Av hensyn til omfang og tidsavgrensning for denne studien har jeg imidlertid vært nødt til å ta avgrense tematikk og problemstilling til mer bestemte rammer, og mange enkelttemaer som har framkommet i forskningsprosessen har derfor dessverre måttet blitt utelatt i denne omgang.

Det er viktig å understreke at funnene i denne studien ikke nødvendigvis kan generaliseres og overføres ukritisk til å gjelde alle lesbiske og homofile med innvanderbakgrunn. Det er ikke usannsynlig at bredere nyanser i funnene kunne blitt oppnådd hvis utvalget hadde vært større og mer demografisk spredt. Mange lesbiske og homofile med innvanderbakgrunn lever gode liv. Stress og begrensninger kan forekomme i ulik grad, men i lys av det som fremkommer av denne studien er det åpenbart at psykiske vansker og andre utfordringer meget gjerne kan være en del av hverdagen for dem som utsettes for mange negative opplevelser. Sosialt arbeid trenger derfor kunnskap for å møte lesbiske og homofile med positivitet og forståelse i den sammenhengen de er en del av.

For meg som etnisk norsk, heterofil barnevernspedagog har denne studien utfordret meg på flere områder. Dens objekt er en kompleks og sammensatt livssituasjon, noe som til tider har budt på utfordringer i forskningsprosessen. Temaer og belastninger informantene har delt med meg har til tider vært fremmede og utenkelige. At familier kan utøve sosial kontroll i en så

sterk grad på grunn av en seksuell legning har vært vanskelig å sette seg inn i. Å høre historier om hvordan samfunnet – både etnisk norske og ikke etnisk norske – tar seg til rette og ukritisk dømmer andre mennesker for hvordan de har valgt å leve sitt liv kan være en tungt og krevende. Kunnskapen som informantene har beriket meg med har påvirket min forståelse av yrkesrollen som sosialarbeider. Forhåpentligvis kan temaet komme mer inn i sosialfaglig debatt og virke, slik at vi kan sikre at vår praksis bærer preg av en empatisk og kunnskapsrik utøvelse.

Referanseliste

- Anderssen, N., Slåtten., H. (2008) *Holdninger til lesbiske kvinner, homofile menn, bifile kvinner og menn og transpersoner (LHBT-personer)*. En landsomfattende representativ spørreundersøkelse. Universitetet i Bergen Avdeling for samfunnspsykologi.
- Avrahami, D.,(2007) *Vi danser inte på bordet. Lesbiske innvandrarkvinnor i Sverige: stigmatisering och stolthet*. Doktoravhandling i Etnisitet ved Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier. Linköpings universitet: Pickabook Förlag.
- Becker, H. S. (1963) *Outsiders*. I Rubinston. E., Weinberg. M. (2003) *Social Problems seven perspectives*. Oxford University press. Sixth edition. pp 172-219
- Berg, B., Lauritsen, K. (2009) *Eksil og Livsløp*. Universitetsforlaget.
- Bryant, A., Charmaz, K. (2007). *The SAGE Handbook of Grounded Theory*. Los Angeles, California SAGE Publication.
- Bø, I., Schiefloe, P.M. (2009). *Sosiale landskap og sosial kapital*. Innføring i nettverkstenkning. Oslo: Universitetsforlaget.
- Clair, J.A., Beatty, J.E., Maclean, T.L. (2005) Out of sight but not out of Mind: Managing Invisible Social Identities in the Workplace. *The Academy of Management Review* Vol. 30, No.1 pp. 78-95
- Crocker, J., Major., B. (1989) Social stigma and Self-Esteem: The self-Protective Properties of Stigma. *Psychological Review* Vol. 96, No. 4, 608-630
- Creswell, J.W. (2007) *Qualitative inquiry and research design choosing among five approaches*. SAGE Publications. Thousand Oaks. Second edition
- D`Augelli, A. (1998) Developmental Implications of Victimization of Lesbian, Gay, and Bisexual Youths. In Herek. G.M. *Stigma and sexual orientation understanding Prejudice against Lesbian, Gay Men, and Bisexuals*. Psychological Perspectives on Lesbian and Gay Issues Volume 4. Sage Publications, Inc
- Della, B., Wilson, M., Miller, R.L. (2002) Strategies for Managing Heterosexism Used among African American Gay and Bisexual Men. *Journal of Black Psychology* 28:371
- Diplacido, J. (1998) Minority stress among lesbians, gay men, and bisexuals. A consequence of heterosexism, homophobia, and stigmatization. In Herek. G.M. *Stigma and sexual orientation understanding Prejudice against Lesbian, Gay Men, and Bisexuals*. Psychological Perspectives on Lesbian and Gay Issues Volume 4 Sage Publications, Inc

- Dunk, P. (2007) Everyday Sexuality and Social Work: Locating Sexuality in Professional Practice and Education. *Social Work and Society International Online Journal* Vol 5, No 2
- Endsjø, D.Ø. (2009) *SEX OG RELIGION. Fra jomfruball til hellig homosex*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T.H., Sørheim, T.A. (1997) *Kulturforskjeller i praksis Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Gyldendal akademisk
- Falk, G. (2001) *Stigma: how we treat outsiders*. Prometheus Books.
- Fangen, K. (2010) *Deltagende observasjon* (2.utg). Fagbokforlaget
- Flatvald, M. (2006) Forebyggjande og helsefremjande arbeid retta mot lesbiske, homofile og bifile ungdom. I Ohnstad, A., Malterud, K (red). *Lesbiske og homofile i møte med helse og sosialtenesta*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Green, B. (1994) Ethnic-Minority lesbian and gay men: mental health and treatment issues. *Journal and Consulting and clinical psychology* vol. 62. No. 2, 243-251
- Goffman, E. (1963) *Stigma Notes on the Management of spoiled Identity* (16. opplag 1990).
Penguin books
- Giertsen, M., Innjord, A.K. (2009) *Seksualitet- en distinksjon å regne med også på sosialarbeiderutdanninger*. HIF (Høgskolen i Finnmark) rapport.
- Gilje, N., Grimen, H. (2009) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi* (13. opplag). Universitetsforlaget AS
- Gjærum, B., Grøholt, B., Sommerschild, H.(2003) *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Universitetsforlaget (red.)
- Grøningsæter, A.B., Nuland, B.R. (2008) *Diskriminering av lesbiske, homofile og bifile og av hivpositive*. En litteraturgjennomgang. Fafo-notat 2008:24
- Gullestad, M. (2002) *Det norske sett med nye øyne*. Universitetsforlaget
- Haansbæk, T. (2002) *...Som en kamel med två pucklar Om homosexuella invandrare i Sverige*. Statens folkhälsoinstitut nr. 2002:4
- Hegna, K., Kristiansen., H.W., Moseng, B.U. (1999) *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Nova-rapport 1/99. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo
- Hellesund, T. (2009) *Identitet på liv og død. Marginalitet, homoseksualitet og selvmord*. Oslo Spartacus forlag.
- Herek, G.M. (2004) Beyond "Homophobia": Thinking about sexual prejudice and stigma in the Twenty-First century Sexual research and social policy. *Sexuality*

- Hutchinson, G. S. (2009) Sosialt faglig arbeid. I Hutchinson, G. S. *Barnvernspeagoger sosionomer vernepleier* (Utvalgte temaer). Universitetsforlaget
- Jacobsson, K., Thelander, J., Wästerfors, D. (2011) *Sosiologi for sosionomer*. Gyldendal Akademiske. Oversatt fra svensk av Einar Blomgren
- Jacobsen, H. M., Kristiansen, S. (2009) *I Stigma om avvigerens sociale identitet* (2 utgave) av Ervin Goffman. Samfundslitteratur
- Johannessen, A., Tufte, P.A., Kristoffersen, L. (2006) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kaya, M.S., Høgmo, A., Fauske, H. (2010) *Integrasjon og mangfold utfordringer for sosialarbeideren* (red) Cappelen akademiske forlag.
- Labaree, R.V. (2002) The risk of “going observationalist”: negotiating the hidden dilemmas of being an insider participant observer. *Qualitative Research* vol.2 (1): 97-122.
- Leira, H.K. (2003) *Det gode nærvær* Kulturens psykologiske betydning. Fagbokforlaget
- Levin, I. (2006) *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Linken, B.G., Phelan, J.C. (2001) Conceptualizing stigma. *Annual Review of Sociology*. Vol. 27, pp. 363-85
- Malterud, K. (2008) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning (2. opplag)*. Universitetsforlaget.
- Malterud, K., Bjørkman, M., Flatval, M., Ohnstad, A., Thesen, J. (2009) Epidemiological research on marginalized groups implies major validity challenges; lesbian health as an example. *Journal of clinical Epidemiology* Vol 62 703-710
- Mason, D.C., Button, S.B., DiClementi, J.D. (2001) Sexual Identity Management Strategies: An Exploration of Antecedents and Consequences. *Sex Roles*, Vol 45, Nos. 5/6.
- McIntosh, M. (1968) The Homosexual role. *Social problems*, Vol. 16, No.2 pp. 182-192 published by University of California press on the behalf of the society for the study of social problems.
- Mead, G.H. (1967) *Mind body and society: From the standpoint of a social behaviorist*. Volum 1. Edited by Charles W. Morris. The University of Chicago press, Ltd., London
- Meyer, I.H., Dean, L (1998) Internalized Homophobia, Intimacy, and Sexual Behavior

Among Gay and Bisexual Men. In Herek. G.M. *Stigma and sexual orientation understanding Prejudice against Lesbian, Gay Men, and Bisexuals*. Psychological Perspectives on Lesbian and Gay Issues Volume 4 Sage Publications, Inc

- Meyer, H.I. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin* Vol. 129, No 5, 674-697
- Moseng, U.B. (2003) *Lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn*. En pilotundersøkelse. Oslo: NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd, og aldring).
- Mortensen, E. (2001) *Å leve som seksuell flyktning i sitt eget land*. Samtiden 3
- Murray, S.O., Roscoe, W. (1997). *Islamic Homosexualities. Culture, History and Literature*. New York and London: New York University Press.
- Mühleisen, W., Røthing, Å., Bang Svendsen, S.H. (2009) Grenser for seksualitet. Norsk seksualitetsforståelse i familien- og innvandringspolitikk. *Tidsskrift for kjønnsforskning* årg. 33. nr. 4. 253-275
- Narvesen, R.R. (2010) *Bestem deg: er du homo eller muslim? - Jeg er et menneske* Hovedoppgave ved Høgskolen i Oslo
- NESH, Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Drammen: Zoom Grafisk AS.
- Nissen, N. A. (2001) *Homo/hetero*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Ohnstad, A. (2001) Psykologiske fortellinger om lesbiske-og kvinnenenes egne fortellinger. I. Brantsæter, M. C., Eikvam, T., Kjær, R., Åmås, K.O. (red.). *Norsk homoforskning*. Oslo: Universitetsforlaget. s. 393- 409
- Ohnstad, A., Malterud, K. (2006) *Lesbiske og homofile i møte med helse og sosialtenesta*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Ohnstad, A. (2010) Signs, interpretation and recognition among women attracted to other women in Norway. *Nordic Psychology* Vol.62. (4), 4-24
- O'Leary, Z. (2010) *The essential guide to doing your research project*. SAGE Publications Ltd 3.edition.
- Oltedal, S. (2005) På sporet av det kritiske sosiale arbeidet. I Oltedal, S. *Kritisk Sosialt arbeid Å analyserer I lys av teori og erfaringer (red)*. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Osander, C. (2005) *Københavnervliv en interviewundersøkelse med homoseksuelle med etnisk minoritetsbakgrunn*. Utgivet av Landforeningen for bøsser og lesbiske

- Patton, M.Q. (2002) Purposeful sampling. *I: Qualitative evaluation and research methods*. 3.rd.ed. London: Sage, 230-246
- Plummer, K. (1981). *The making of the modern homosexual*. Hutchinson & Co.
- Rafto, H (2008) *Tilhørighet og utestengelse. Homofile, bifile og lesbiske med innvandrerbakgrunn*. Masteroppgave i sosialantropologi. Universitetet i Bergen Universitetet i Bergen.
- Røkenes, O.H., Hanssen, P.H. (2002) *Bære eller bryte*. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rørlien, R. (2003) *Innvandrar og homofil. Tilpassningstrategiar hos ein minoritet i minoriteten* Hovedoppgave Universitete i Oslo. revidert (2005)
- Røthing, Å. (2007) Homonegativisme og homofobi i klasserommet Marginaliserte maskuliniteter, disiplinerende jenter og rådville lærere. *Tidsrift for ungdomsforskning* 7 (1): 27-51
- Savin-Williams, R.C. (2001) Suicide attempts among sexual- minority youths: populating and measurement issues. *Journal of Counseling and Clinical Psychology* vol.69. No. 6 983-991
- Sayce, L. (1998) Stigma, discrimination and social exclusion: What`s in a Word? *Journal of Mental Health* Aug 1998; 7, 4; 331-343
- Scrambler, G. (2009) Health-related stigma. *Sociology of health and Illness*. Vol. 31. No. 3
- Seehus, J.R. (2009) *Rødt, hvit og skrått*. NRK Aktivum AS
- Selle, M.S. (2007) Homo eller hetero- spiller det noen rolle hva pasienten er? *Suicidologi* Årg. 12, nr.1
- Skivik, H.M., Eide, M.A., Nikolaisen, K.D. (2003) *Homofil ungdom med innvandrerbakgrunn* En forstudie til dokumentarfilm
- Skogset, Geir. (2001) *Homo i innvandremiljøer-innvandrer i homomiljøer Minoritet i annen potens*. I Brantsæter, M.C., Eikvam, T., Kjær, R., Åmås, K.O. (red.). Norsk homoforskning Oslo: Universitetsforlaget. s. 393- 409
- Skytte, M. (2008) *Etiske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Stortingsmelding nr.25. 2000/2001. *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Noreg. Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet*.
- Støkken, A.M. (2005) Nye rammebetingelser for profesjonsutøvelse- utfordringer for utdanning og forskning i sosialt arbeid. I Oltedal S. *Kritisk sosialt arbeid Å analyserer i lys av teori og erfaringer* (red). Gyldendal Norsk Forlag AS

- Szymanski, D.M., West- Kashubeck, S., Meyer, J. (2008) Internalized heterosexism: A historical and theoretical overview. *The counseling psychologist* 36:510
- Thagaard, T. (2004) *Systematikk og innlevelse en innføring I kvalitativ metode* (2.utgave). Fagbokforlaget.
- Tøssebro, J. (2005) Sosialt arbeid og sosiale problemer: i grenselandet mot sosiologisk teori. I Oltedal S. Kritisk sosialt arbeid Å analyserer i lys av teori og erfaringer (red). Gyldendal Norsk Forlag AS
- Valenta, M. (2009) Immigrants' Identity Negotiations and Coping with Stigma in Different Relatinoal Frames. *Symbolic Interaction*, Vol. 32, Issue 4. Pp. 351-371
- Voorhis, V. R., Wagner, M. (2002) Among the missing: content on lesbian and gay people in social work journals. *National Association of Social workers, Inc.*
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: Seek A/S.
- Weeks, J., Heaphy, B., Donovan, C. (2000) Partners by choice: Equality, power and commitment in non-heterosexual relationships (2.edition). I Graham, A. *The sociology of the family*. Blackwell Publishers
- Østby, L. (2011) ”Sånn er de” Om kategorisering og samhandling med etniske minoriteter. I Berg B., Ask. T.A., (red) *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid. Marginalisering, kvalifisering, inkludering*. Universitetsforlaget.
- Øvergaard, G.D. (2011) *Hvordan kan det å være dobbelt minoritet ha innvirkning på hvordan ens forhold til samfunnet fortone seg, og hvordan kan dette påvirke ens psykiske helse?* Semesteroppgave i Innvandring, integrasjon og Mangfold. Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. Universitetet i Trondheim.

Vedlegg 1- Intervjuguide til Skeiv Verden

1. *Generell informasjon*

- △ Navn
- △ Alder
- △ Kjønn
- △ Seksuell orientering
- △

2 *Begrepsavklaring.*

- △ Det finnes mange ulike oppfatninger og meninger rundt hvilken betegnelse som er ønskelig å benytte når en snakker om homofili.
- △ Kan du fortelle meg litt hva dine tanker er rundt de ulike betegnelse?
- △ Hva er ditt forhold til kategorien heterofil, bifil, lesbisk og homofil?
- △ Hva synes du /dere om betegnelsen skeiv?

3. *Organisasjonen Skeiv Verden*

- △ Jeg vil gjerne vite litt mer om organisasjonen.
- △ Hvorfor så dere behovet for å starte denne organisasjonen?
- △ Hva er målgruppen for deres arbeid?
- △ Har dere noen målsettinger?
- △ Har dere noen samarbeidspartnere? Hvis ja, kom gjerne med eksempler og hva samarbeide går ut på?

4. *Diskusjon rundt begrepet minoritet*

- △ Kan du fortelle litt om hva dere tenker rundt begrepet minoritet? Hvordan tenker du/dere noen gang over at lesbiske kvinner og homofile menn tilhører en minoritet? Opplever du/dere selv som minoriteter? Eller er det utenforstående som gir dere denne betegnelsen?

Vedlegg 2- Intervjuguide til informantene

Innledning

Velkommen og takk for at dere ønsker å delta. Jeg heter Georgina og er student ved universitetet i Trondheim hvor jeg jobber med masteroppgaven min Unge homofile med minoritetsbakgrunn. Et tema som jeg synes er veldig interessant å jobbe med, da jeg har lite kunnskap om det fra tidligere. Og det er et tema som det er blitt forsket lite på i Norge. Mitt fokus er på hvordan du/dere som homofil innvandrere lever i det Norske samfunnet og hvordan du/dere mestrer hverdagen.

Jeg ønsker å presisere at alt vi snakker om her vil behandles konfidensielt og all data vil bli anonymisert og destruert ved studiens slutt. For at vi skal skape en fortrolighet er det viktig at vi har taushetsplikt innad i gruppa. Og at spørsmål besvares i den utstrekning du/dere føler deg/dere komfortable. Det finnes ingen rette svar, bare ulike meninger og erfaringer. Jeg kommer til å stille spørsmål og eventuelt styre samtalen litt.

Lydopptak vil som kjent blitt brukt så jeg ikke mister noe av det dere sier, disse opptakene vil bli slettet. Jeg ønsker derfor at dere snakker så høyt at opptakeren får med stemmene deres. Snakk en om gangen. Og slå av mobiltelefonene.

Spørsmål

1. *Generell informasjon. En runde hvor alle deltakerne får presentert seg.*

- ⤴ Navn, alder, kjønn, seksuell orientering, opprinnelse, og om en bor i Norge med familie eller har kommet alene. Hvor lenge har du/dere bodd i Norge? Har du en partner i dag?

1 *Oppdagelsen- erkjennelsen*

- ⤴ Kan du fortelle meg om første gang du merket at du var interessert i det samme kjønn og hvordan var det å finne ut av det?
- ⤴ Er du/dere sikker på din seksuelle legning i dag?
- ⤴ Lever du helt eller delvis åpent i dag om din legning? Hvis delvis, kan du fortelle meg for hvem er du åpen og for hvem lever du i skjul? Levde du lenge i skjul før du/ dere turte å stå fram?
- ⤴ Har du/ dere noen strategi/ spesielle handlinger for å leve som lesbisk, homofil eller bifil? Eventuelt hva? Det kan være å skjule sin seksuelle legning, unngå ulike situasjoner, tap av nettverk, isolasjon, kompensering.
- ⤴ Hva slags innvirkning har det å leve åpent eller i skjul hatt? Har du noen eksempler?

2 *Erfaringer i familien*

- ⤴ Hvilke holdninger har familien din til homofili?
- ⤴ Har du/dere et åpent forhold hjemme om din legning? Hvis nei, hvorfor ikke, hvordan prøver du å skjule din legning. Hvis ja, hvem har du fortalt det til? Og hvilken støtte gir de deg? Hvordan reagerte familien din da du/dere fortalte om din seksuelle legning?
- ⤴ Kan du si noe om ditt forhold til familien din har endret seg? Utdyp gjerne med hva som er positivt og hva som oppleves som problematisk?
- ⤴ Hvilken rolle har du i familien i dag?

3 *Erfaringer i sosialt nettverk, som det homofile miljøet eller vennekrets*

- ⤴ Er du åpen om din seksualitet ovenfor dine venner? Hvis nei, fortell gjerne litt om hvordan du holder seksualiteten din skjult? Er det for eksempel spesielle handlinger du

gjør? Hvordan føles det å holde det skjult for sine venner? Hvis ja, hvordan opplevelse det å være åpen kontra det å leve i skjul? Har det endret måten du er på?

- ♣ Treffer du andre lesbiske, homofile eller bifile? Hvis ja, hvordan og hvor betydningsfulle er det for deg? Forholder du deg annerledes på slike arenaer?
- ♣ Hvordan er det sosiale nettverket ditt? Blander du nettverk som at du omgås homofile og heterofile sammen eller omgås du mer noen nå framfor tidligere?

4 *Erfaringer fra samfunnet*

- ♣ Har du/dere et åpent forhold i skolen eventuelt arbeid?
- ♣ Har slags erfaringer fra offentlige instanser har du? Ble du/dere møtt med negative holdninger for din seksuelle legning? Kom gjerne med eksempler.
- ♣ Hvilke erfaringer har du hatt på disse ulike arenaer? Som om du har opplevd å føle negative holdninger, skam eller frykt rundt din seksuelle legning? Kom gjerne med eksempler.
- ♣ Hva slags innvirkning har dette hatt? Da tenker jeg både positivt og negative.
- ♣ Har du blitt utsatt for diskriminering, begrensninger og vold? Eventuelt hvor og på hvilket grunnlag?
- ♣ Hvordan reagerer/ responderer du/dere på fordommer, begrensningene, negative holdningene?

6. *Fortid og Framtid*

- ♣ Har det noen innvirkning på din hverdag at du er lesbisk kvinne eller homofil mann? Hadde det noen innvirkning eventuelt tidligere?
- ♣ Opplever du noen begrensninger i livet på grunn av din legning? Kom gjerne med eksempler på eventuelt ulike arenaer som hjemme, skole, arbeidsliv, bekjente.
- ♣ Hvem er betydningsfulle personer i ditt liv?
- ♣ Hva tenker du/ dere om framtiden, har du noen planer, drømmer, ønsker?

7. *Avslutning og oppsummering av hva vi har snakket om.*

- ♣ Eventuelt om det er noe annet som det er ønskelig å snakke om?
- ♣ Eller er det noen som vil legge til noe?

Takk for at jeg fikk intervju deg/dere

Vedlegg 3- Informasjonsskriv om forskningsprosjektet

Mitt navn er Georgina Demou Øvergaard og jeg er masterstudent i sosialt arbeid ved Universitetet i Trondheim. Nå holder jeg på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er unge homofile med minoritetsbakgrunn. Hensikten for studien er å tilegne meg større kunnskap om hvilke erfaringer, opplevelser og strategier du har og tar i bruk som minoritet i eget etnisk miljø og i det norske homofile miljø.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å ha 6 dybdeintervju med informanter i alderen 16-25 år. Spørsmålene vil dreie seg om erfaringer og opplevelser rundt det å være minoritet og homofil som en del av en innvandrerfamilie og det norske samfunnet. Hensikten med oppgaven er å belyse ulike livserfaringene og de ulike positive og negative opplevelsene som kommer fram ved å være innvandrer og homofil. Som en del av oppgaven vil jeg forsøke å finne ut om det er forskjeller eller likheter i det som kommer fram av erfaringer og opplevelser med familie, nettverk og samfunnet. Under intervjuene vil jeg bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Dette fordi det er vanskelig for meg å huske alt vi snakker om, hvis jeg bare lytter. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2012.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg.

Jeg håper du er villig til å være med på denne undersøkelsen. Om du har spørsmål, eller om det er noe du synes er uklart med dette, kan du ringe meg på 416 79 918, eller sende en e-post til georgina@stud.ntnu.no. Du kan også kontakte min veileder Marko Valenta ved institutt for helsevitenskap og sosialt arbeid på telefonnummer 975 34 162.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen
Georgina Demou Øvergaard
Jomfrugata 3
7011 Trondheim

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon og ønsker å delta i studien.

Signatur ..... Telefonnummer .....

Vedlegg 4

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Marko Valenta
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 17.10.2011

Vår ref: 28089 / 3 / LMR

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 20.09.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

28089	<i>Unge homofile med minoritetsbakgrunn</i>
Behandlingsansvarlig	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Marko Valenta</i>
Student	<i>Georgina Demou Øvergaard</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Linn-Merethe Rød

Kontaktperson: Linn-Merethe Rød tlf: 55 58 89 11
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Georgina Demou Øvergaard, Jomfrugt 3, 7011 TRONDHEIM

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Utvalget består av 10-12 unge homofile med minoritetsbakgrunn, i alderen fra 16 år. Data samles inn via gruppeintervju og eventuelt personlig intervju.

Førstegangskontakt foretas via organisasjonen Skeiv Verden, som videreformidler informasjon om studien til sine medlemmer. Dem som ønsker å delta, tar direkte kontakt med prosjektleder. Informasjonsskrivet vedlagt meldeskjemaet, finnes tilfredsstillende.

Det er ombudets vurdering at unge over 16 år på selvstendig grunnlag kan avgi gyldig samtykke til deltakelse i dette prosjektet.

Prosjektet skal avsluttes 31.12.2012 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/navneliste slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f. eks. opprinnelsesland, yrke, alder, kjønn) fjernes eller endres.

